ఆంధ్రపతాకము

అను

ఆఱంకముల నాటకము.

ఇది

పండిత సీతారామ విరచితము.

యమ్. రాఘవాచారి ప్రొప్రయిటరు,

శ్రీశీతారామ అండ్ కో

బుక్కుసెల్లర్సు అండ్ పబ్లిషర్సు, బెజవాడ

వారివలన ప్రచురింపఁబడియె.

మొదటికూర్పు 1000

కాకినాడ:

స్కేప్ అండ్ కో., ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము.

1921

 [వెల 1—0—0.

ఆంధ్రపతాకము.

కథాసంగ్రహము.

ప్రథమాంకము.

1 వ రంగము.

ఏకశిలానగర సమీపారణ్యమునఁ ద్రిపురాంతక దేవుఁడు ప్రవేశించి, యాంధ్రరాష్ట్రనిర్మూలనమున కై యత్నించుచున్న జైనాచార్యుఁడు మొదలగువారిని బట్టుకొని యోరుగంటిరాణియగు రుద్రమదేవి కప్పగించి యామె మెప్పువడయఁదలఁచుట. పాండ్యరాజ సేనానాయకుఁడగు ఆహావమల్లుఁడనువాఁడు, పాండ్యరాజిచ్చిన యుత్తరమును జైనాచార్యునికడకుఁ దీసికొనిపోవుచుండుట. మార్గమధ్యమునఁ ద్రిపురాంతకుఁడాహావమల్లునిఁగలసికొని, నాతనివలనరహస్యములగ్రహించి, యాయుత్తరమును గ్రహించి, తానేయాహావమల్లుఁడనుపేరుతో జైనాచార్యునికడకుఁబోవుట. జైనాశ్రమమున ద్రిపురాంతక దేవుఁడు (ఆహావమల్లుఁడు) ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మూలనమునుగూర్చి సంభాషించుట. జైనాచార్యుఁడు పాండ్యరాజువ్రాసిన యుత్తరమునకుఁ బ్రత్యుత్తరము ద్రిపురాంతకునకొసంగుట.

2 వ రంగము.

ఏకసిలానగరమున ఉద్యానవనములో ఏకవీర, రుద్రమదేవితోఁగూడ దీర్ఘయాత్రకరిగిన కుమారదేవునిఁగూర్చి విచారించుచుండ, ప్రతాపదేవునిచే బోధితుఁడైన నాగరాజావనమును బ్రవేశించి, యేకవీరపైనున్న తనమోహామును దెలుపుట. ఏకవీరయాతనినిదూషించి వాని

చేతిలోనున్న ఖడ్గమును లాగికొనఁగా, నతఁడు మూర్ఛనుమునుంగుట. ఏకవీర వెడలిపోవుట. నాగరాజు యేకవీరనుగూర్చి పిచ్చిమాటలాడుట.

3 వ రంగము.

ప్రతాపదేవునిగృహము:—ప్రతాపదేవుఁడు తన కుమారుని యవివేకమునుగూర్చి విచారించుట. రుద్రాంబతీర్థయాత్రావిషయమై తగినజాగ్రత్తతీసికొన వలసినదని, ప్రతాపదేవుఁడు జైనాచార్యున కుత్తరమువ్రాసి, బిజ్జలుఁడను సేవకునిఁ బిలువఁబోవుట. ప్రతాపదేవుడువచ్చి బల్లపైనుత్తరముగానక, యిటునటు వెదకుచుండ, నాగరాజా యుత్తరమును జదువుచుఁబ్రవేశించుట. నాగరాజు కుమారునిజూచి, ఏకవీరను జంపించెదనని పలికి యాయుత్తరమును దీసికొనుట.

ద్వితీయాంకము.

1 వ రంగము.

మొగిలిచర్లయందు, ఏకవీరాదేవిని సేవించివచ్చుచున్న రుద్రాంబను గొందఱు భటులాయుధపాణులైవచ్చి పట్టుకొనుట. కుమారదేవుఁడువచ్చి రుద్రమదేవిని బంధించుకొని పోవుచున్న వారిందునిమి యామెను దప్పించుట. పాండ్యరాజాసేనానాయకులగు హరిహరమురారిదేవులు రణమునకువచ్చి, మరలరుద్రమదేవిని బట్టుకొనఁబోవుచుండ, గుమారదేవుఁడు వారిని నిలువరించుట. మురారిదేవుని ఖడ్గహతికిఁ గుమారదేవుఁడు నేలబడి మూర్ఛిల్లుట. మురారిదేవుడు కుమారదేవుని బంధించుకొనిపోవుట. రుద్రమదేవి రణరంగమునకు వచ్చుట. మురారిదేవుఁడామెను తనశరముచే నేలఁబడఁజేయగా హరిహరదేవుఁడామెను బంధింపఁజూచుట. ఇంతలోఁద్రిపురాంతకదేవుఁడువచ్చి హరిహరదేవుని శిరముఖండించి యామెనురక్షించుట.

2 వ రంగము.

ఏకశిలానగరములో రుద్రమదేవిసభ—రుద్రమదేవిమంత్రులతో నాంధ్రరాష్ట్రనిర్మూలనమునకుఁ గడంగుచున్న రాజద్రోహులను శిక్షించు విషయమై యాలోచించుట. రుద్రమదేవి ఏకవీరల, విషయమై ప్రతాపదేవుని నడుగుట. త్రిపురాంతకునియొద్దనుండి యొకఁడు లేఖనుదెచ్చి రుద్రమదేవికొసంగుట. ప్రతాపదేవుని ద్రోహసంకల్పము. ఆతఁడు జైనాశ్రమమునకుఁబోదలఁచుట.

తృతీయాంకము.

మధురానగరమునకుఁబోవుమార్గమున దాటియాకుల యింటిలో త్రిపురాంతకదేవుఁడును, నాతనిసేవకుడగు రంగఁడును, త్రిపురాంతక వేషముతోడనేవచ్చి త్రిపురాంతకదేవుఁడు జైనస్వామియొద్దనుండి, పాండ్యరాజునకు దెచ్చిన లేఖనుగైకొని, పోయినవిషయమునుగూర్చి యాలోచించుట. ఆసమయమునఁద్రిపురాంతకునిభటులు, ప్రతాపదేవుని బంధించుకొనివచ్చుట. ప్రతాపదేవుని మాటలువిని యంతకు మున్నే బంధింపఁబడియున్న యాతని కుమారుఁడు నాగరాజు ఏకవీరను గూర్చి వెఱ్ఱికేకలు వేయఁగా, త్రిపురాంతకుఁడాతనిని ప్రతాపదేవుని దగ్గిఱకు దోడ్కొనివచ్చుట. ప్రతాపదేవుఁడు తానుప్రతాపదేవుఁడను గానని చెప్పుట. అక్కడ నున్నభటులాతనిని గుర్తించుట.

చతుర్థాంకము.

1 వ రంగము.

మధురానగరమునఁ గుమారదేవుని బంధించిన మందిరమున కుమారదేవుఁడు తన స్థితినిగూర్చి విచారించుచుండ స్త్రీవేషమున దేవదేవుఁడు (దేవదేవుఁడు)ఆతనియెదుట నిలుచుట.కుమారదేవుఁడద్భుతమంది

యామె యచ్చటకు వచ్చినవిధమడుగుట. ఏకవీరతాను ఓరుగల్లువిడిచి నదిమొదలు జరిగినసంగతి యంతయుఁ జెప్పుట.

2 వ రంగము.

మధురానగరోద్యానవనమున మందిరమున నొంటిగా దేవదేవుఁడు ప్రవేశించి తనపైఁ బాండ్యరాజుకూతురగు మహేశ్వరికిఁగలిగిన మోహమునుగూర్చి యాలోచించుట. ఇంతలో నక్కడకు మహేశ్వరివచ్చి దేవదేవునిఁగని తనమోహమును దెలుపుట. దేవదేవుఁడామెను గ్రహించుట కంగీకరించుట.

3 వ రంగము.

పాండ్యరాజమందిరమున బాండ్యరాజును దేవదేవుఁడును గుమారదేవుని దేహస్థితినిఁగూర్చిసంభాషించుట. దేవదేవుఁడు కుమారదేవుని బూర్తిగవశముజేసికొంటినని చెప్పుట. రుద్రమదేవికడనుండి ఛన్నుఁడనునొక సేవకుఁడు లేకనుదెచ్చుట. అందులకుదగిన ప్రత్యుత్తరము వ్రాయమని పాండ్యరాజు దేవదేవునితోఁ జెప్పుట. దేవదేవుఁడు ఛన్నుని వలన నేకశిలానగర రహస్యములఁగనుఁగొందువని పాండ్యరాజుతోఁ జెప్పుట. రాజు దేవదేవునిమాటలునమ్మి యచ్చటనుండి వెడలుట దేవదేవుడు ఛన్నునితో రహస్యముగమాటలాడి, రుద్రమదేవికొక యుత్తరమును, రహస్యముగఁద్రిపురాంతకునికొక యుత్తరమునిచ్చుట. ఇంతలో బాండ్యరాజచ్చటకువచ్చుట. రుద్రాంబకువ్రాసినయుత్తరము రాజునకుఁజూపి, ఛన్నునికాయుత్తరమిచ్చిపంపివేయుట. పాండ్యరాజు కుమారదేవుని నచ్చటకు రావించి, భాషించుట. దేవదేవుఁడుపైకి రుద్రాంబ యందసూయ గలిగినవానివలె బలుకుట. కుమారదేవుడు పాండ్యరాజునకు వశుఁడనైతినని పలుకుట. ఇంతలోఁ జైనాచార్యుని యొద్దనుండి యొక సేవకుఁడు లేఖఁదెచ్చియిచ్చుట. పాండ్యరాజానుమతమున దేవదేవుఁడును గుమారాదేవుఁడును ద్రిపురాంతకునిఁ బట్టుకొనుటకుఁ బోవనిశ్చయించుట.

పంచమాంకము.

1 వ రంగము.

త్రిపురాంతకదేవుని యాశ్రమమున త్రిపురాంతక దేవుడును, వెంకన్నయు, బ్రితాపదేవుడు పాతిపోయినవిషయమై సంభాషించుచుండఁగా, ధన్నుఁడువచ్చి దేవదేవుని యుత్తరము త్రిపురాంతకునకిచ్చుట. త్రిపురాంతకుఁడు జైనాశ్రమము విధ్వంసముజేసి, జైనాచార్యునిఁ బట్టదలచుట.

2 వ రంగము.

త్రిపురాంతకుని యాశ్రమసమీపమున నొక వృక్షముక్రింద త్రిపురాంతకుఁడును, ధన్నుడును, జైనాచార్యుని బట్టుకొనివచ్చిన విషయమును మాట్లాడుచుండఁగా, ఏదోశత్రువులయలికిడి, వినవచ్చుచున్నదని త్రిపురాంతకుఁడుపలుకుట. ధన్నుఁడు శత్రువులుకారని చెప్పుట. ఇంతలోఁగుమారదేవుఁడచ్చటకువచ్చుట. త్రిపురాంతకదేవుఁడును, గుమారదేవుఁడును నొకరినొకరు కౌఁగలించుకొని మాటలాడుచుండగా, ,దేవదేవుడుగూడ నచ్చటికి వచ్చుట. కొంతసైన్యమును బాపుమని రుద్రమ●వికడకు ధన్నునిబంపుట.

3 వ రంగము.

త్రిపురాంతకదేవుడుఁపాండ్యరాజపుత్రియుఁదేవదేవునితోవచ్చిన కాంతయగుమహేశ్వరునిఁగూర్చి యాలోచించుచు, దేవదేవుడుపంపినదుస్తులను ధరించుకొని, దేవదేవుని గుడారమునకువచ్చుట. అతఁడుకుమారదేవుని బిలువఁగా, లోపలినుండి మహేశ్వరివచ్చి త్రిపురాంతకుని దేవదేవునిగాభావించి విచిత్రసంభాషణసేయుచుండ, గుమారదేవుం డచ్చటికివచ్చి, త్రిపురాంతకుని దీసికొనిపోవుట. దేవదేవుఁడువారిని గలిసికొని, త్రిపురాంతకునితో రహస్యముగా నాతఁడు మహేశ్వరితో సంభాషించినవిషయమునుగూర్చి మాట్లాడుట.

త్రిపురాంతకదేవుఁడును, దేవదేవుకును మాటలాడుచుండఁగా, కుమారదేవుఁడువచ్చి యోరుగంటిసైన్యములకును, బాందుసైన్యములకును యుద్ధము జరుగుచున్నదని చెప్పుట. వెంటనే త్రిపురాంతక కుమారదేవులు, పరివారముతోఁ బాండ్యరాజసైన్యము నెదుర్కొనుట కరుగుట.

షష్ఠాంకము.

రుద్రమదేవి తనయోధులకు యుద్ధమునుగూర్చి ప్రబోధించుట. రణరంగమున రుద్రమాదేవియుండఁగా దేవగిరిసైన్యములదరిమి వచ్చిన కుమారదేవుఁడామెంజూచి దేవదేవత్రిపురాంతక మహేశ్వరులంగూర్చి చెప్పుట. రుద్రమదేవి త్రిపురాంతకకుమారదేవులకు మహేశ్వరీ యేకవీరలనిచ్చి వివాహము సేయనెంచుట.

పీఠిక.

ఇప్పుడు రచింపఁబడుచున్న నాటకములనేక విధములుగా నున్నవి. అందుముఖ్యముగఁ బురాణగాథలే యెక్కుడుగా వెలువడుచున్నవి. కాలము ననుసరించి కవులు గ్రంథరచనకుఁ గడంగవలయునని నాయభిప్రాయము. ఇప్పుడు చరిత్రసంబంధమైన నాటకములు చాలతక్కువగనున్నవి మానవులను దేశభక్తి పరిపూరితులుగఁ జేయవలయునన్న మనపూర్వవీరుల చరిత్రములు చదివి తీరవలయును. అయ్యవిగద్యకావ్యములుగా నుండుటకన్న దృశ్య కావ్యములుగా నున్నచో జనులహృదయముల త్వరలోనాకర్షించునని నాయూహ.

ఇప్పుడునాచే రచియింపఁబడిన యీనాటక మాంధ్రచరిత్రసంబంధమైనది. ఓరుగల్లురాజ్యమేలిన యాంధ్రచక్రవర్తినియగురుద్రమదేవికథ. ఇయ్యది "ఆంధ్రరాష్ట్ర"మనుపేర బహునవలాకర్తలగు మహారాజశ్రీ భోగరాజునారాయణమూర్తిగారిచే రచియింపఁబడినది. అయ్యది నాటక రూపమున రచియించినచో బాగుగనుండునని తలంచి వ్రాసితిని. సాధారణముగా నవలకథను నాటకముగామార్చుటయందొకింత శ్రమయుండునని పాఠకమహాశయులకుఁ దెలిసియే యున్నది. ఈనాటకమునందచ్చటచ్చట యుదహరింపఁబడిన లేఖలు "ఆంధ్రరాష్ట్రము" నుండియే సంగ్రహింపబడినవి. ఇందలి గుణాగుణముల రయు భారము లోకమున కేవిడిచితిని.

బెజవాడ,
26-7-21

ఇట్లు, పండితవిధేయుడు,
గ్రంథకర్త.

ఇందువచ్చుపాత్రలు.

పురుషులు :—

త్రిపురాంతకదేవుఁడు—వెలనాటి సీమవాసి—ఆంధ్రరాష్ట్రవిధ్వంసమునకై యత్నించు రాజద్రోహులఁ బట్టుకొనుటకుఁ బ్రచ్ఛన్న వేషమున నున్నవాఁడు.

కుమారదేవుఁడు—రుద్రమదేవి యల్లుఁడగు నన్నమదేవుని తమ్ముఁడు. బాల్యము నుండియు రుద్రమదేవి యొద్దనే యున్న వాఁడు.

కుమారదేవుఁడు—రుద్రమదేవి యల్లుఁడగు నన్నమదేవునితమ్మ్ముఁడు. బాల్యమునుండియు . రుద్రమదేవి యొద్దనే యున్న వాఁడు.

ప్రతాపదేవుఁడు—కాకతీయాంధ్రకుటుంబములోనివాఁడు పాండ్యరాజు జైనాచార్యునితోఁ గుట్రసల్పిన రాజద్రోహి.

నాగరాజు—ప్రతాపదేవుని పుత్రుఁడు

జైనాచార్యుఁడు—జైనమతగురువు.

ఆహవమల్లుఁడు—పాండ్యరాజు సేనానాయకుడు.

దేవదేవుఁడు—(ఏకవీర పురుష వేషమున దాల్చిన పేరు)

రంగడు, వెంకన్న—త్రిపురాంతకుని సేవకులు.

పాండ్యరాజు.

శివదేవయ్య—రుద్రమదేవిమంత్రి.

నాగదేవమహారాజు, మారిసేడు, పోలిరాజు, దారపసేడు. రుద్రమదేవి సేనానాయకులు.

ఛన్నుఁడు—రుద్రమదేవి సేవకుఁడు.

(ఇంకను నాయాసందర్భమున పాండ్యరాజు సేనానాయకులు, సేవకులు, చారులు, మొదలగువారు వచ్చెదరు.)

స్త్రీలు:—

రుద్రమదేవి—ఓరుగల్లురాణి.

ఏకవీర—త్రిపురాంతక దేవుని చెల్లెలు.

మహేశ్వరి—పాండ్యరాజు కూతురు.

వృద్ధదాసి—పరిచారిక.

ఆంధ్రపతాకము.

ప్రథమాంకము.

రంగము:—[ఓరుగంటిసమీపారణ్యమున-త్రిరాంతకదేవుఁడు ప్రవేశము.]

త్రిపు—(తనలో) ఆహా! ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మూలనమునకై యీదురాత్ము లింత ప్రయత్నము సేయుదురని నేనెన్నఁడును దలఁపనైతినే! ఈ విషయమున జైనాచార్యుఁడు గట్టిగాఁ బని జేయుచున్నాఁడు. పాండ్యచోళాదినృపాలురుగూడ దేవగిరి యాదవులతోఁ గలిసి కుట్రలఁ బన్నుచున్నారు. జైనాచార్యునికి రుద్రమదేవి బంధువుఁడును, నా స్థానమున నొకయున్నతోద్యోగియునగు ప్రతాపదేవుఁడు రుద్రమ దేవి యాస్థానమున రహస్యములన్నియు నిచ్చుచున్నాఁడట. ఇందు ముఖ్యముగాఁ గృషిసలుపుచున్న జైనాచార్యునిఁ బట్టితెచ్చినవా రికి గొప్పబహుమతిఁ జేసెదనని రుద్రమదేవి వచియించియున్నది.

తే॥ గీ॥ ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మూల నో * ద్యమమునందుఁ
బట్టుదలఁబూని పనిసేయు * పాపచరితు
డైన జైనుని బంధించి * యలరవలయు
జకవర్తిని మెప్పుఁగాం * చంగవలయు.

ఎన్నాళ్ళనుండి ప్రయత్నము సేయుచున్నను నా జైనాచార్యుని రహస్య నివాసమెక్కడనో తెలియరాకున్నది. ఇంచుక జాడ తెలిసినేని విడచువాఁడగాను. (ఇంచుక నడచి) ఎవరో! వచ్చుచున్నారు. ఈతఁడెవ్వఁడైయుండునో! ఈతని వైఖరిఁజూడఁగా నెచ్చటికో రహస్యకార్యముపైఁబోవుచున్నట్లూహించెద.

(ఆహవమల్లుఁడు-ప్రవేశము.)

ఆహ—(వృక్షమునీడను జేరి) అబ్బా! ఇప్పటి కిక్కడకుఁ జేరితిని. ఇంక నాలుగుక్రోసులదూరము నడిచినఁగాని జైనాశ్రమమును జేరఁజాలను. తొందరగా నడుచుచువచ్చుటచేత పాండ్యరాజొసంగిన యుత్తరము జేబునుండి జారిపోలేదుకదా. (అని జేబులో చేయిపెట్టి యుత్తరమును దీసి) భద్రముగనే యున్నది. ఇంచుకసేపు విశ్రమించి మరల బయలుదేరెదగాక!

త్రిపు—(తనలో) ఈతఁడేదియో రహస్యకార్యముమీదనే పోవుచున్నాఁడు. ఏదియో యొకయుత్తరము పారవేసికొంటినేమోయను భయముచేత కాఁబోలు జేబునుండితీసి చూచుకొని మరల దాచుకొనెను. అదియేమైయుండునో. ఎక్కడనుండి యీతఁడెక్కడికిఁబోవుచుండెనో. కానిమ్ము. నెమ్మదిగా నేనితనిని సమీపించి యుదంతంబారసెదఁగాక.

(ఆహవమల్లుని సమీపించి.)

ఓయీ! మార్గాయాసమున మిగుల డస్సియున్నట్లున్నావు? నీవెవ్వ వో నేనెఱుంగవచ్చునా? ఎఱుఁగనగునేని వినిపింపుము. నీవొక రాజకార్యముమీద నరుగుచుంటివని తోఁచుచున్నది.

ఆహ—మాది మధురానగరము. పాండ్యరాజసేనల కధీశుఁడను. ఆహవమల్లుఁడను పేరనొప్పుచుంటి.

త్రిపు—ఏమేమీ! చెప్పవు? నీవు పాండ్యరాజు సేనానాయకుఁడవా? నిన్నెప్పుడో చూచిన జ్ఞాపకమున్నది.

ఆహ—నీ వెప్పుడైనను మధురానగరమునకు వచ్చియుంటివా?

త్రిపు—రెండుమూఁడుసారులు వచ్చియుంటిని. నేనొక కార్యముమీఁద మీ మహారాజుకడకు వచ్చితిని.

ఆహ—రాజకార్యమేనా?

త్రిపు—ఇప్పుడా సంగతి యంతయు నెందుకు? గోడలకుఁ జెవులున్నవి.

ఆహ—ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మూలనము విషయమై ప్రశంసించుటకేయని తోఁచుచున్నది.

త్రిపు—గట్టిగా మాట్లాడకుము. (తనలో) ఈతఁడు పాండ్యరాజు పంపున నెచ్చటికో యొక లేఖఁగొనిపోవుచున్నాఁడు. నెమ్మదిగా నీరహస్యము వీనివలన గ్రహించెదగాక! (ప్రకాశముగా) ఇప్పుడు నీ వెచ్చటకి బోవుచుంటివి.

ఆహ—నేనొక కార్యార్థమై పోవుచుంటిని.

త్రిపు—నీవు నాయొద్ద దాచ నవసరము లేదు. నేనుఁగూడ రహస్యముగ నొకచోటికిఁ బాండ్యరాజ కార్యముపైననే పోవుచుంటిని.

ఆహ—(తనలో) ఈతఁడుగూడ నావలెనే యొక కార్యముపైఁ బోవుచున్నాఁడట. ఆహా! పాండ్యరాజు రుద్రాంబను పదభ్రష్టగా జేయువలెనను నిద్రబోవకయున్నాఁడుకదా. (ప్రకాశముగా) నేను జైనాచార్యుని కడకుఁబోవుచుంటిని.

త్రిపు—మిత్రమా! వెదుకఁబోయిన తీగపదములకుఁదగిలినట్లు నీవు నాకిప్పుడు గనఁబడినావు. నేనును నీవిప్పుడరుగు స్థలమునకే; కాని నేనా జైనాచార్యుని నివాసమెక్కడనోయని యరయుచున్నాను. నడువలేక విసికినాను. ఇంక నెంతదూరమున్నదో కదా!

ఆహ—సమీపమునకే వచ్చినాను. ఇక రెండుక్రోసుల దూరమున్నది. మన మీమార్గమునఁ బోయితిమేని యొకమామిడితోఁటకలదు. అందు పాడుబడిన మందిరమున నాతఁడు తనయనుచరులతోఁ నాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మూలనోద్యోగముఁబూని రహస్యముగా నివసించుచున్నాఁడు.

త్రిపు—సఖుఁడా! నేను నీవలనఁగృతార్థుఁడ నైతిని. ఇంకఁబోవుదమా!

ఆహ—మార్గాయాసమున మిగుల డస్సియున్నాఁడను. ఇంచుక కాలము విశ్రమించిపోవుదము.

త్రిపు—(తనలోఁ) ఇదియును మేలే. (ప్రకాశముగా) అట్లయినఁగానిమ్ము.

ఆహ—నీవుగూడ నొక్కింత కాలము శయనింపుము.

(శయనించుచున్నాఁడు.)

త్రిపు—(తనలోఁ) ఓరీ! పాండ్యరాజా! ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మూలనమునకై యెన్ని ప్రయత్నముల సేయుచుంటివిరా! నీప్రయత్నముల విని యోరుగంటి రాణియగు రుద్రమదేవి నిద్రాహారముల నెఱుంగక యున్నది. కానిమ్ము. ఇప్పుడు నేనాలోచించుచుఁ గాలహరణము సేయరాదు. ఎట్లయినను నేనీయాహవమల్లుని నంతంబొందించి, వీనివద్దనున్న లేఖను సంగ్రహింపవలయును. (ఆలోచించి) ఈతఁడు సంపూర్ణ నిద్రావస్థనున్నాఁడు.

తే॥ గీ॥ నిద్రనున్నట్టివారిని నేలఁగూల్ప
రాదటంచు శాస్త్రంబులు రహివచించు
నట్టిచో నెట్లు వీనిని మట్టుబెట్టి
పాపమునుదాల్చి పుడమిపై బ్రదుకగలవె.

అందుచేత నెమ్మదిగా నీతని జేబులోనున్న లేఖనుగ్రహించి, మేల్కొలిపి, యొకవ్రేటున నీతనిశిరము ఖండించెదఁగాక! (సమీపించి నెమ్మదిగా జేబులో చేయివెట్టి లేఖనుదీసికొని దాచి) ఆహవమల్లూ!

ఇంకను నేమి నిద్ర. లెమ్ము. లెమ్ము. అవతలనుండి యెవ్వరో శత్రువులు కాఁబోలు వచ్చుచున్నారు.

ఆహ — ఏమి! శత్రువులా! (తత్తరపడుచు లేవఁబోవును.)

త్రిపు — (ఆహవమల్లుని గుండెలపైఁగూర్చుని) తొందరపడకుము. శత్రువులెవ్వరును లేరు.

తే॥ గీ॥ పాండ్యరాజును, జైనుని ✽ బట్టదలఁచి
మగువ రుద్రాంబయాజ్ఞను ✽ మదిఁదాల్చి
యత్నముల సల్పు నా త్రిపు ✽ రాంతకుండ
నిన్నుఁగడ తేర్చుచుంటిని ✽ నేడుచూడు.

(శిరమును ఖండించును.)

ఆహ — హా!

త్రిపు — (తనలో) ఇంక నేనిచ్చట నాలసింపరాదు. త్వరగా నావలకుఁబోయి లేఖలో నేమున్నదో యరసెదఁగాక. (ఇంచుక దూరముబోయి జేబులో దాచియుంచిన లేఖనుజూచి) ఆహా! పాండ్యరాజ ప్రయత్నములకు దేవగిరి, చోళరాజులు సహాయము సేయుచున్నారట. ధర్మయుద్ధమున రుద్రమదేవిని వీరు గెల్వఁజాలరఁట. అందుచే మోసము జేసి యోరుగంటికోటను ముట్టడించిన బాగుండునని తనయభిప్రాయమును బాండ్యరాజు తెలుపుచున్నాఁడు. (మరలజూచి) ఇదిగో! ప్రతాపదేవు డేకశిలానగర రహస్యములన్నియు జైనునకుఁ బంపుచుండినట్లును, నాతఁడు పాండ్యరాజునకుఁ దెలియఁజేయుచున్నట్లును, నీ లేఖవలనఁ దెలియుచున్నది. (ప్రతాపదేవునిఁదలంచి) ఓరీ! ప్రతాపదేవా!

తే॥ గీ॥ తిన్న యింటను వాసాల ✽ నెన్ను పగిది
నోరుగంటి రుద్రాంబిక ✽ యుప్పుఁబులుసు

దినుచునున్నత పదవిని గనిన నీవు
నామెకే యొగ్గఁగూర్పంగ నరసివావె.

నీముఖముజూచిన బంచమహాపాతకములు సంభవించును. (ఇంచుకయూరకుండి) ఓహోరీ! జైనాచార్య, పాండ్య చోళ దేవగిరి రాజులారా! ఆంధ్రశౌర్య పరాక్రమములు మీరిదివఱకు జవిఁజూచియుండియు మరల నిట్టి ప్రయత్నములు సేయుచున్నారుగా!

చ॥ పురహరుఁడెత్తివచ్చినను బోరనొకింతయు భీతిఁబూనకే
యరులను దాకి; సంగరజ యంబువహించెడి శౌర్యమూర్తియు
ద్ధుర బలవిక్రముఁడగుచు నొప్పెడి యాత్రిపురాంతకాఖ్యుఁడి
ద్ధర గలుగంగ నాంధ్రమహి దాకకనేరికి శక్తికల్గెడిన్.

ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మినిఁ జలింపజేయుటయన్న సామాన్యమని తలంచితిరి కాఁబోలు. కానిండు. మీకును సమయము మాసన్నమగుటచేతనే యిట్టి దుర్బుద్ధులు వొడముచున్నవి.

తే॥ గీ॥ ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మిని నస్తమింపఁ
జేయఁదలచుచుండిన మిమ్ము జెండిమీదు
శిరములను దోరణములుగ జేసి; యోరు
గంటి కోటగుమ్మముముందు గట్టువాఁడ.

అట్లు చేయనైతినేని నేను త్రిపురాంతకుఁడనే కాను. (ఇంచుకయూరకుండి) నేనిప్పుడిది యంతయు నాలోచింపనేల. నేనిప్పుడీయుత్తరమును బట్టుకొని జైచార్యుని కడకే, ఆహవమల్లుడను పేరుతో నరిగి యాతని రహస్యముల నరసెదఁగాక! (నడచుచున్నాఁడు) ఇదిగో! ఆహవమల్లుఁడు చెప్పిన మామిడితోటను సమీపించినాను. ఆపాడుబడిన మందిర మే కాఁబోలు జైనాచార్యుఁడున్న తావు. (మందిరమును సమీపించి) ఇంక నేనాలసింపక యాతనినిఁజూచెదఁగాక. (ఎదుటఁజూచి) అదుగో! ఎవ్వడో యిట్లువచ్చుచున్నాఁడు.

(ఒక పురుషుఁడు-ప్రవేశించును.)

పురు—(త్రిపురాంతకునిఁజూచి) ఓయీ! నీవెవ్వరవు?

త్రిపు—నేనెవ్వఁడనైన నేమి? జైనాచార్యులవారు లోపలనున్నారా!

పురు—నీవెవ్వరవో చెప్పినఁగాని యెట్లు చెప్పుదును?

త్రిపు—నేను వారితో నొకరహస్యకార్యముఁబూనివచ్చితిని. ఇదియంతయు నీకేల! పాండ్యరాజ సేనానాయకుఁడగు నాహవమల్లుఁడరుదెంచినాఁడని చెప్పుము.

పురు—అటులఁ జెప్పరాదూ! ఇచ్చటనుండుము. చెప్పివచ్చెదను.

(నిష్క్రమించును.)

త్రిపు—(తనలో) ఈతని నివాస మెవ్వరికిని దెలియకుండుటకై యీ జైనుఁడిచ్చటనున్నాఁడు. ఈతనియొద్ద పెక్కండ్రు వీరులున్నారఁట. కానిమ్ము. సమస్తరహస్యములు నిప్పుడే తెలియునుగదా.

పురు—(ప్రవేశించి) ఓయీ! ఆచార్యులవారి శెలవైనది. రమ్ము.

(ఇరువురును నడచుచున్నారు. తెర లేచును. జైనాచార్యుఁడు ప్రవేశించును)

జైనా—(ఆహవమల్లునిఁజూచి) ఓయీ! ఇటువచ్చి యాసీనుఁడవుగమ్ము.

ఆహ—స్వామీ! నమస్కారములు. (కూర్చుండును)

జైనా—నీరాక మధురానగరమునుండియేకదా. నీపేరెవరు?

ఆహ—నేను మధురానగరమునుండియే పాండ్యరాజు పంప వచ్చితిని. నన్నాహవమల్లుఁడందురు.

జైనా—నీముఖమే నీవొక గొప్పయోధుఁడవని చెప్పుచున్నది.

తే॥ గీ॥ భవ్యగుణుఁడైన యాజట వర్మసుఖియె
ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాల నో ద్యమముసాగు
నే; విశేషంబులన్నియు నేవిసంగఁ
దలతుఁ గావునఁ జెప్పుమా ధైర్యచరిత.

ఆహ — స్వామీ ! మీరీలేఖను తిలకించినచో సమస్తము దెలియఁగలదు. ఇయ్యది మారాజుచే నొసంగఁబడినది.

(లేఖయిచ్చును)

జైనా — (లేఖఁబుచ్చుకొని చదివి) ఆహా ! దేవగిరి, చోళరాజులు పాండ్యరాజ్యోద్యమమునకు సర్వవిధములఁ దోడ్పడుటకు సిద్ధముగ నున్నారఁట. ప్రతాపదేవునివలన నేకశిలానగర రహస్యములఁ దెలిసికొని తనకు వర్తమానము బంపమని వ్రాసినాఁడు. (ఇంచుక యూరకుండి) ఆహవమల్లా ! త్రిపురాంతకదేవుఁడను నొకవీరుఁడు నన్నుఁ బట్టుకొని రుద్రాంబసన్నిధినిఁ బెట్టి యామెమెప్పు వడయఁ దలఁచుచున్నాఁడఁట.

ఆహ — ఆచార్యవర్యా ! మిమ్ము వెదకి పట్టుకొనుటకుఁ ద్రిపురాంతకుఁడెంత ప్రయత్నముచేయుచున్నాఁడో నేను వానిం బట్టుకొనుటకంత ప్రయత్నము చేయుచున్నాను. కానిండు. కష్టపడినఁగాని ఫలము గలుగదుకదా !

మ॥ తమయాశీర్బలమున్నఁ దథ్యముగ నుద్యద్దర్పమేపార ; నా
కుమతిం బట్టెద నెట్టులేనియును మీకుం గర్ణామోదముంగూర్తు ; ను
ద్యమమంతం గొనసాగుఁగాదె యల రుద్రాంబామహాదేవి స్వాం
తమునం ధైర్యమువీడి ప్రాణముల నాంధ్రక్ష్మకినర్పింపఁగా.

జైనా — వత్సా ! మేలు. మేలు. నీవు తలంచినచో, ద్రిపురాంతకుని బట్టుట యెంత ; కాని యాతఁడు ప్రతివిషయమునందున మిగుల నేర్పరియని వినియున్నవాఁడ. నేను కొందఱికి వ్రాసిన యుత్తరముల మాయోపాయమున నాతఁడు చేఁజిక్కించుకొని, నా ప్రయత్నములకుఁ గొంతభంగము గలిగించుచున్నాఁడు.

ఆహ — అయిననగుఁగాక ! ఏమాయోపాయముచేతనైన వానిని నేఁబట్టుకొనెదను. మీరీవిషయమున సంశయింపఁ బనిలేదు. కాని

ముందుగా నాతని నివాసము గనుఁగొనవలయును. నేను దానిం గూర్చియే గట్టి ప్రయత్నము సేయుచున్నాను. నాప్రయత్నము త్వరలోనే ఫలితమగునని తోఁచుచున్నది.

జైనా—శీఘ్రములోనే నీకోరిక నెఱవేరునుగాక !

ఆహ—తమయుద్యమము ఫలింపకయుండునా? (ఇంచుకయూరకుండి) ఆచార్యా ! ఇంక నేను సెలవుగైకొనెద. మారాజున కేమయిన బ్రత్యుత్తరమిచ్చెదరా ?

జైనా—ఇదిగో వ్రాసియిచ్చెద. (లేఖవ్రాసి) ఆహవమల్లా! ఇయ్యది నీవుగూడఁ జూడుము. (చేతికిచ్చును)

ఆహ—(లేఖంజదివి) ఏమేమి ! మహాత్మా! రుద్రమదేవి తీర్థయాత్రకు బయలుదేరినదా ? ప్రతాపదేవునివలన యీవార్త మారాజుగారెఱింగి మొగిలిచర్లకు, రుద్రమదేవికిఁ బరాభవము గూర్చుటకై కొంతమంది భటులను బంపియేయుండును. స్వామీ! ఒకవేళ రాజునకు నాయవసరమేమైన వచ్చునేమో శీఘ్రముగానే నేగెద. ఆజ్ఞయిండు.

జైనా— ఈయుత్తర మతిభద్రముగాఁ గొనిపోయి జటవర్మకొసంగ వలయును. పోయిరమ్ము. (నిష్క్రమించును)

ఆహ—ఈవిషయముఁనాకు మీరు చెప్పవలయునా ? (ఈవలకువచ్చి) ఆహా ! ప్రతాపదేవుడు రుద్రమదేవియెడల ద్రోహబుద్ధి దలంచి యెట్టిదుష్కార్యములు సేయుచున్నాఁడు. జైనాచార్యుని లేఖఁ జూడఁగా రుద్రమదేవి యిప్పుడు తీర్థయాత్రకు బయలుదేరినట్లు తెలియుచున్నది. ఇదియుంగాక నామెను శిక్షించుటకై యీ జైనుడు కొందఱుభటులను, పాండ్యరాజు కొందఱుభటులను బంపినట్లు తోఁచెడి ఓపాండ్యచోళాది రాజులారా ?

ఉ॥ భారతపుత్రులై ఘన సు - భాగ్యములిచ్చెడి నైకమత్యముం
బారమతిం గ్రహింపక, వె - సంగలహంబులం బెంచికొంచు, నీ
భారతి మాతకిట్లు పలు - బాములుగూర్పఁగ నెంచినారె; భూ
దారులు నన్యదేశజులు - తద్దయు నవ్వెడి భంగినక్కటా.

మీలో మీకే యైకమత్యము లేకపోయినచో భరతవర్షమెట్లుద్ధరింపఁబడు. మీరు దేశద్రోహులనఁ జెల్లు. కానున్నచో

తే॥ గీ॥ కవిజనంబుల పాలిఁటి - కల్పకంబు,
పరమసౌభాగ్యములకెల్ల - బట్టుకొమ్మ
సంగర విశారదులకును - జన్మభూమి
యట్టి యాంధ్రరాజ్యశ్రీని - నదిమివైవ
గాఁ బ్రియత్నమేటికి బాప - కర్ములార.

ఓ ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మి! నీవు విచారింపనవసరము లేదు.

మ॥ కరవాలంబున శత్రువర్గశిరముల్ - ఖండించి వేవేగ; ని
ర్భరదీనస్థితినందు దేమొయని భా - వంబందుఁ జింతించు, ఆ
తరుణీరత్నము రుద్రమాంబకెద మో - దంబెంతయుంగూర్తు; నీ
వరయున్ సర్వసుఖంబులన్ గనగ సం - బా! ఆంధ్రదేవీమణీ.

ఉ॥ నీకువిరోధులైన జన - నింద్యచరిత్రులనెల్లఁ జెండుచున్
బ్రాకటరీతినిన్ను బహు - భంగులఁ బూజలొనర్తునమ్మ; సు
శ్రీకులు నాంధ్రవీరులని - చేరిజగంబులు సన్నుతింపగా
కాకతియాంధ్రలక్ష్మి నను - గావుముసత్కృపనీకుమ్రొక్కెదన్.

ఇం॥ నేను జాగుసేయరాను. రుద్రమదేవి తీర్థయాత్రకై వెడలినట్లును నామె కెట్లయినఁ దగినపరాభవముగూర్చుటకుఁ బాండ్యరాజును, జైనుఁడును దగిన భటులను బంపినట్లును జైనుని యుత్తరమువలన

తెలియుచున్నది. కావున నేను సత్వరముగ నరిగి, రుద్రాంబ కెట్టి యుపాయము రాకుండఁ జూడవలయును.

(నిష్క్రమించును)

రంగము :—[ఏకశిలానగరము :—ఉద్యానవనములో
నొంటరిగా ఏకవీర ప్రవేశము]

ఏక—(తనలో) ఆరుద్రమదేవి తీర్థయాత్రకుఁ బోవుచు; గుమారదేవు నింగూడ నేల దోడ్కొనిపోయెను. అతనిని బురంబునందుంచినచో నాకెంతయు సంతోషముగానుండునుగదా. అతఁడు కనిపించని ఘడియ నాకొకయుగముగా దోచును. (ఆలోచించి) ఇంతకును మాయనురాగము శాశ్వతముగానుండునట్లు చేయుకార్యము రుద్రమదేవియందు నిలచియున్నది. ఇవ్విషయమున భగవంతుఁడు నన్ననుగ్రహింపక యుండునా?

(నాగరాజు—ప్రవేశము)

నాగ—(తనలో) ఆహా! ఏకవీరవిషయమై నాతండ్రి చెప్పిననాటనుండియు, నా చిత్తమంతయు దదాయత్తమైపోయినది. ఎక్కడఁ జూచినను నేకవీర కనిపించినట్లేయుండును. ఆమెను నేనెట్లయిన వశము జేసికొంటినేని, కొన్ని రాజకార్యములామెవలనఁ జక్కబడునని మాతండ్రి నాకుజెప్పియున్నాఁడు. ఆరాజకార్యములయిననేమి! కాకున్ననేమి? ఏకవీర నన్ననుగ్రహించినఁ జాలును. అబ్బా! ఆఏకవీర సౌందర్యము దలంచికొనినచో శరీరమంతయు బులకలెత్తును. చంద్రునకు వంకలుబెట్టు నామొగము తామరరేకులను వెక్కిరించు నాకన్నులు, నీలములను "తోసిరాజను" నాకురులు, నిజముగా నామె కేతగియై యున్నవి. (ఇంచుక యూరకుండి) ఆ కాంత నాకుఁ గనిపించుట లేదుగాని యెదుటబడి నాయభీష్టము దెలి

పితిసేసి, యామె సంతోషపూర్వకముగ నంగీకరించును. నాకంటె మంచివరుఁడామెకు లభించునా? సహస్రజన్మములు తపము జేసిన ను దొరకఁడు, నేను ప్రతిదినము నీయుద్యానవనమునకు వచ్చి యామెకై నిరీక్షించుచుంటినిగాని, యామెమాత్రము వచ్చుటలేదు. తీర్థయాత్రాపరతంత్రమై మొగిలిచర్ల మొదలగు ప్రదేశముల కరిగిన రుద్రాంబిక మరల నగరమునకు రాకపూర్వమే నేనీమెను వశము జేసికొనవలయును. (ఇటునటుచూచి) అదిగో! నేనింకను నాలోచింపుచునేయున్నాను. సామనోధనము వనమునకు వచ్చియే యున్నది. సమీపించి పలుకరించెదఁగాక.

(ఏకవీరను సమీపించును)

ఏక—(తనలో) ఈతఁడు ప్రతాపదేవుని పుత్రుఁడగు నాగరాజువలె నున్నాఁడు. ఇచ్చటికేలవచ్చెనో. (ఇంచుక దూరముగాఁబోవును)

నాగ—ఏకవీరా! ఏకవీరా! ఇదేమిన్యాయము. నీసుందరమంగళ విగ్రహసందర్శనము నాకెప్పుడులభించునాయని యను దినమును నిచ్చటికి వచ్చుచుఁబోవుచుండఁగా నేటికి గనిపించినావు. నన్నుఁ జూచి దూరముగాఁ దొలగెదవేల?

తే॥ గీ॥ వానకై వేచు చాతక ఽ పక్షివలెను
నాదుమానస పక్షిణి ఽ గనఁగ వేచి
యుండె; నెక్కింతకృపఁబూని ఽ యువిదమిన్న
నాదుకోరికఁ దీర్పంగ ఽ రాదెనీవు.

ఏక—(తనలో) ఈతఁడు తెలివితక్కువవారిలో మొదటివాఁడు. ఈతనికీధైర్యము, తెలివి యెట్లువచ్చినవో ఎవ్వరో బోధించియుందురు. (ప్రకాశముగా) నీవు ప్రతాపదేవుని పుత్రుఁడవగు నాగరాజుకావా?

నాగ—అబ్బా! ఏమిటక్కులు. ఎఱుగనట్లే యడుగుచున్నావు.

తే॥ గీ॥ నాతినీవుదలంచిన నాగరాజె
యితఁడు; భవదీయసత్కృప నెపుడుఁగోరు
చుండి, నేటికీవనంబునఁ జూడఁగలిగె
సాశయించెదవేల నీ స్వాంతమందు.

నీమీఁద నాచిత్తము నాటియున్నది. నీవునన్ను వరించితివేని సకలసుఖములఁ బడయఁగలవు.

ఏక—తుచ్ఛుఁడా! నేను నిన్ను వరింపనలెవా? తారతమ్యము తెలియఁగకుండఁ గోరెదవా? నీకీబుద్ధి యెవ్వరు గఱపినారు?

నాగ—అయ్యయ్యో! నాకెవ్వరును చెప్పలేదు. చుక్కలలో చంద్రునివలె రాజిల్లు నీముద్దుమొగమే నామనస్సు నాకర్షించివేసినది. ఇంక నీదయయే కొఱఁత. ఏదీ! ఒక్కముద్దు ననుగ్రహింపుము. ఏకవీరా! దాహబాధయధికముగనున్నది. నీయధరసుధారసము ద్రావినఁగాని యీదాహముతీరదు.

ఉ॥ శ్రీరఘురామపాద సరసీజమరందరసంబుకంటె, గా
వేరినదీజలంబులను వేడ్కలరారఁగఁగ్రోలుకంటె; ద్రా
క్షారసతీరుకంటె ఘన శర్కరకంటెను గొప్పదౌదు; నె
ప్పారెడి నీదు దివ్యయధ రామృతపానమొసంగి కావుమా.

(సమీపించును.)

ఏక—దూరముగానుండుము. నీవ్యాపారము శృతిమించి రాగమునఁ బడుచున్నది. వినాశకాలమునకు విపరీతపుబుద్ధులు పుట్టునని పెద్దలుచెప్పిరి.

శా॥ లేరా పెద్దలు నీకుబుద్ధిఁదెలుపన్ లేకుండురా యీపురిన్
హారిం జేరవొ ధర్మమార్గనిరతిన్ వాంఛింపవో కానిచో
యీరీతినిన్ బరకాంతనైననను నీ వింతేనియున్ భీతిలే
కౌరా! కోరఁగ సాహసించెదవె పాపాత్మా! జనుల్ నవ్వఁగన్.

తెలివితక్కువతనముచేత నిట్లు కోరితివి. ఇంక నెప్పుడును నట్టి ప్రసంగమాచరింపకుము. రుద్రమదేవి యరుదెంచిన పిదప యీసంగతి తెలియఁజేసి నీకుఁదగిన ప్రాయశ్చిత్తము జేయించెదను.

నాగ — అయ్యయ్యో! అట్టిదేమియువలదు. నీకృపకుఁ బాత్రుఁడను. నీవుదయఁజూడకున్నచో నాపనిసున్న. ఇదిగో! ఏకవీరా! నేను నీకు దాసుఁడనని భావింపుము. మనస్సంతా నీమీదనేయున్నది. నిద్రాహారములు లేవు. ఏకవీరా! పూర్ణతుషాకరబింబసదృశా! సరోజాక్షీ! కుందరదనా! నిరంతరామోదభరితా! కలికీ! చిలుకలకొలికీ! నీమీదబుట్టినమోహము నాయెముకులు కొఱికివేయుచున్నది. (మీదకుఁబోవును.)

వసంతకోకిల.

సరోజపత్రనేత్రి యింక । జాలమేలనే
మరుండు పొంచిపొంచి వేసె । బాణజాలముల్
బిరాన నిన్ప్రేమబూని । భీతిమాన్పుమా
స్మరాంబకంబులెల్ల నిప్డు । జక్కఁజేయుచున్.

ఇంక నీవాలసించినచో నాప్రాణములు నిలువవు.

ఏక — ప్రాణములు నిలువకపోయినచో గంగలోఁబడుము.

నాగ — నీవట్లు చెప్పుట న్యాయముకాదు. నిన్ను బ్రతిమాలుకొందును. నన్నురక్షింపుము. నీపాదములసాక్షిగ నామనస్సు నీపైఁజిక్కియున్నది. నీవే నాకుశరణము. (మీదకుఁబోవును.)

ఏక — ఛీ! దూరముగా దొలఁగుము. మంచిమాటలతో నీవు మరలకయున్నావు. ప్రాణములపై నాశ లేదుకాఁబోలు.

నాగ — అయ్యో! నీదియెంతకఠినహృదయము. ఇదిగో! ఏకవీరా! నిజము చెప్పుచున్నాను. నాప్రార్థనమంగీకరించి, నాయభీష్టముతీర్పుము. లేకున్నచో, నీఖడ్గము చూచితివా?

క—వీరులచే ధరింపఁబడు ఖడ్గము నీహస్తమున నలంకరింపఁబడిన దేమి? కత్తిఁజూచినంతమాత్రమున భయమందుదురని తలంచితివా యేమి! నీకిచ్చట భీతిల్లువారెవరు? ఏదీ! నీఖడ్గము. ఏవఁగాత్రముఁబా డిగలదో! (నాగరాజు ఖడ్గములాగికొని) ఇప్పుడు నీఖడ్గమేమి చేయునోచూచెదను. ఆడుదికవాయని భీతిల్లఁ జేయఁదలంచితివికాఁ బోలు. రమ్ము.

॥ కరవాలంబిదిగో త్వదీయశిరముఁ గే ఖండింతు; నీకెవ్వరుఁ
శరణంబిత్తురొ చూచుదాన; యిపుడై కే నట నీదుదుర్బుద్ధిని
మరలింపందగు; సజ్జనుల్ చనెడి యా కే మార్గంబునంబొమ్ము; నీ
కరయఁ సత్యముదెల్పినాను వినుమీ కే నాత్మా! ప్రతాపాత్మజా.

గ—ఏమిదీ! కత్తిపుచ్చుకొని నాకంఠమే నఱికెదవా! వద్దు. వద్దు. నేను నీకు సేవకుఁడను. రక్షింపుము. నేను ఏపాపమెఱుఁగను. నీ విషయమై నాతండ్రి బోధించినదంతయు నీయెదుట నప్పగించుచున్నాను.

క—అట్లనా! సరే. ఇక బుద్ధిదెచ్చుకొని యింటికిబొమ్ము. లేదేని ప్రాణహానికలుగును?

గ—ఇంటికెట్లుపోవఁగలను. నీమీఁద మోహమో! నన్ను దయఁజూడవా! రక్షింపవా! నీకు నమస్కారము సేయుమన్నను జేసెదను. ఇదిగో!

క—ఇదిగో! ఖడ్గము. నిన్ను దయఁజూచును.

(కత్తి జళిపించును.)

గ—(గడగడవడఁకుచు) వద్దు. వద్దు. నీవు కత్తియెత్తితే నాప్రాణములుపోవును. ఏకవీరా! ఏకవీరా! అయ్యో! ఏకవీరపైమోహము. నన్ను విడువదు. ఏకవీర. ఏకవీర.

(మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు.)

ఏక—(తనలో) ఈయువివేకి మూర్ఛిల్లినాఁడు. వీనివాక్యములవలన, యిట్లుసేయుమని తండ్రిబోధించినట్లు తెలిసినది. కానిమ్ము. ఇది యెందువచ్చినదో. ఈతఁడు మూర్ఛనుండి నప్పుడే నేనావలకుబోయెదను. నేనిప్పుడు గృహమునకుఁబోయి, పురుషవేషధారినై, మొగిలిచర్లయందున్న రుద్రమదేవికడకరిగెదఁగాక. లేక యిచ్చటనే యుంటినేని, ప్రతాపదేవునివలన నేమైన సంభవింపగలదు.

(నిష్క్రమించును.)

నాగ—(మూర్ఛనుండి లేచి)ఏది. ఏకవీర. ఏకవీరా! ఏకవీరా! అయ్యో! నన్ను మోసపుచ్చిపోయితివా? అక్కటా! నీకిది న్యాయమా! నీపైఁబుట్టిన యీమోహము యెట్లుపోవును. ఓ! తండ్రి! ఏకవీరవిషయమై నాకెన్నో బోధించితివి. ఏకవీర నన్నుఁగరుణింపలేదు. నీమాటలబద్ధములైనవి. నాకు ఏకవీర యెట్లులభించును? ఏకవీర నన్నుఁబెండ్లాడనన్నది. అట్లయినచో నేనుబ్రిదుకుటయెట్లు. నాకోరికఁదీర్పుమని యడిగినంతనే చంపవచ్చినది. అదిగో! ఏకవీర. ఏకవీర. ఏకవీరా! నేనుగూడవచ్చుచున్నాను. నన్నుఁబెండ్లాడుము. ఏకవీర పరుగెత్తుచున్నది. లేడిపరుగు. సింహపుగంతులు. హంసనడకలు. వన్నెచిన్నెలు. ఏకవీర. ఏకవీర.

(నిష్క్రమించును.)

రంగము:—[ఓరుగల్లు-ప్రతాపదేవునిగృహము.
ప్రవేశము-ప్రతాపదేవుఁడు.]

ప్రతా—(తనలో) ఆహా!

తే॥ గీ॥ జ్ఞానశూన్యుండు విద్యావి హీనుఁడైన
తనయుఁగాంచంగ నోచిన తండ్రిబ్రిదుకు
నెట్టిసంపదలుండిన నేమిఫలము
కాఁనగాచిన వెన్నెల కరణికాదె.

నాబ్రిదుకునకు నేనేమనివిచారింతును. ఎట్లయినను నేకవీర నాకుమారునకు వశమైనచో నాయుద్యమమునకుఁ గొంతతోడ్పడునని కొండంతయాసపడి, యేకవీరపై లేనిమోహమును నాకుమారునకు గల్పించి యక్కార్యమునకై పురిఁగొల్పితిని. అతని యవివేకముచే నాప్రయత్నమంతయు వ్యర్థమైపోవుటయేగాక, నిరంతరమును నేకవీరపై మోహముచేఁ బిచ్చియెత్తినవానివలె "ఏకవీర ఏకవీర" యని గంతులువైచుచు, వీధులవెంటఁ దిరుగుచున్నాఁడు. వీనివలన నారహస్యమంతయుఁగూడ బయలుపడునట్లున్నది. వీనిమూర్ఖతకు నేనేమని చింతింతును? మంచిసంతానమును గాంచుట వారిపురాకృతసుకృతమున ననుసరించియుండునుగదా. నాకేయొక్క గుణరత్నఖనియగుసుపుత్రుండుండె నేనియాకుమారదేవుని నీయోరుగంటిరాష్ట్రమున నడుగుఁబెట్టనిచ్చెదనా! ఏమాయోపాయముచేనైన సంతులేని రుద్రమదేవికి, యాపుత్రుని దత్తునిగాఁజేసి యీకాకతీయాంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మినంతయు నేనేపాలింపకయుందునా? ఇంతకును నాపురాకృత ప్రారబ్ధమునకు వగవవలయును. (ఇంచుకయూరకుండి) ఏకవీరనుగూర్చిచేసిన ప్రయత్నము వ్యర్థమైనదికదా యని నేను నిరుత్సాహము జెందరాదు. జరిగిన దానికి విచారమేల?

చం॥ గతజలసేతుబంధమునకై మదిఁగుందిన నేమిలాభమా
నతులిత యత్నముల్ సలిపి యందఱుమెచ్చెడిరీతి; కాకతి
క్షితితలనాశనంబు నెగిఁ జేసి; యశంబునుగాంతుఁగాని; యీ
సతియగు రుద్రమాంబకడ సల్పుదునేయిటు దాస్యవృత్తి హా.

ఈమె సింహాసనముపైనుండుట యేసామంతరాజులకును నిష్టములేదు. జైనాచార్యుఁడు నాకనుకూలుఁడై నాప్రయత్నములయందు సహాయముసేయుదునని చెప్పినాఁడు. పాండ్యరాజు మొదలగువారుగూడ, నీవిషయమై గట్టి కృషిఁజేయుచున్నారు. (ఇంచుకయూరకుం

డి) మొదట నేనెంతయుఁ బొరపాటొనరించితిని. నేను మా నాగరాజునకు నేకవీరపై మోహముగలిగించి యవివేకినైతిని. అట్లు సేయక,

తే॥ గీ॥ ఏరహస్యమార్గంబునో । యేకవీర
మరణమందెడి రీతిని । నరసియున్న
మగువపై బెంగచేతఁ గు । మారదేవు
డరిగియుండునుగాదొకో । యమరపురికి.

ఈపనిఁ జేసియుంటినేని కార్యమనుకూలముగనుండెడిది. కానిమ్ము. అయిన దానికి విచారమేల. ఇంతకుమున్నే రుద్రమదేవి తీర్థయాత్రకై బయలుదేరినదనియు, దగినజాగ్రత్త దీసికొనవలసినదనియు, జైనాచార్యునకును, బాండ్యరాజునకుఁగూడ లేఖలు వ్రాసియుంటిని. అయినను మఱియొక యుత్తరము వ్రాసి, జైనాచార్యునకుఁ బంపెదనుగాక! (ఉత్తరము వ్రాసి) ఏమైననుసరే! రుద్రమదేవి మరల నేకశిలానగరమున నడుగు బెట్టనీయకుండఁ జేయవలయునని వ్రాసితిని (రుద్రమదేవినుద్దేశించి)

శా॥ శ్రీనై; కాకతియాంధ్రరాజ్యరమ వా । సింజెంద బాలింపుచు
న్నానంచుఁ గరువంబునం జెలగు నీ । యైశ్వర్యముం బ్రాణముల్
జైనాచార్యుడు గూలఁజేయు రిపురా । జన్యుల్ ముదంబంద; నా
కానందంబుజనింపఁజిత్తమున రు । ద్రాంబా! నిజంబిట్టులా.

ఇంక నాలసింపనేల! ఈయుత్తరమును బిజ్జలుని చేతికిచ్చి జైనాచార్యునికడకుఁబంపెదను. వాఁడు సాయంసమయమునకు జైనాశ్రమమునకుఁ జేరఁగలఁడు. (ఇటునటుచూచి) బిజ్జలా! బిజ్జలా! వీఁడెక్కడి కేగినాఁడు. (ఉత్తరము బల్లమీఁదనుంచి నిష్క్రమించును.)

నాగరాజు—(ప్రవేశించి) ఏమిది! ఏకవీర తూరీగలాగున వెళ్ళిపోయింది. లేడిలాగునఁ బరుగెత్తినది. ఏకవీరా! ఆగు. ఆగు. ఏదీ! నా యేకవీర. నావలపులభరిణె. నానోములపంట.

ఏకవీరా నామమే - భక్తిముక్తిదాయకం
ఏకవీరా సర్మణమే - అన్ని సౌఖ్యములిచ్చునూ
ఏకవీరా చూపులే - మరువాడి తూపులూ
జగమంతా - ఏకవీరే - నామనసంతా యేకవీరా -
రావే - ఏకవీరా - ఏకవీరా - ఓ! ఏకవీరా.

(అని పిచ్చుపాటఁబాడుచు తండ్రిబల్లదగ్గిఱకుఁబోయి)

ఇదిగో! ఏకవీర నాకు జాబువ్రాసినదికాబోలు. (తండ్రి జైనాచార్యునికి వ్రాసిన లేఖఁదీసికొని చదువుచు) ఏమిదీ! అయ్యో! రుద్రాంబనే చంపడం. రామా రామా. ఏపాపము నెఱుంగని మంచి రాణి. ఎంతపాపము. ఎంతపాపము. నన్ను మోసపుచ్చిన యేకవీరను నిట్లు సేయరాదూ.

ప్రతాపదేవుఁడు (ప్రవేశించి బల్లమీద యుత్తరముగానక) అదిగో! ఆజ్ఞానశూన్యుఁడీయుత్తరమును సంగ్రహించినాఁడు. వీఁడునాకొంపఁదీయును. వీనికి జగమంతయు నేకవీరమయమైయున్నది. అదిగో! చదువుచున్నాఁడు.

నాగ—(ఉత్తరమునుజదువుచు) రుద్రాంబనుజంపింపవద్దు. వద్దు. వద్దు. ఏకవీరను జంపించు.

ప్రతా—(తనలో) వీనిమూలమున నారహస్యమంతయు రచ్చకెక్కునట్లున్నది. (ప్రకాశముగా) నాయనా! నాగన్నా! ఇటురమ్ము. నామాటవినుము. ఆయుత్తరమిటు తెమ్ము.

నాగ—నా యేకవీర యేది. ఎక్కడదాచినావు. నన్ను వరించునని చెప్పినావే. నీమాటలన్నియు నబద్ధములే. ఛీ! నిన్ను నమ్మరాదు. తీసికొనిరా! నా యేకవీరను. నా యేకవీరను. తే. నన్ను మోసము జేసిన యేకవీరను విడువరాదు.

ప్రతా—(తనలో) వీనిపిచ్చిధోరణి యంతకంతకధికమగుచున్నది. ఎవరైన వినిరేని నాకు హానికలుగును. (ప్రకాశముగా) కుమారా! నాగరాజా! ఏకవీర యెక్కడికిని బోలేదు. నీకడకువచ్చును. ఆయుత్తరమిటు తెమ్ము.

నాగ—ఏకవీర వచ్చునా? ఏకవీరవచ్చును. ఏకవీరవచ్చును. ఏదీ రాలేదే. అయ్యో ఆదుర్మార్గురాలిని నాయినా నీవు చంపించు. అట్లుంచునఁగాని బుద్ధిరాదు.

ప్రతా—నిన్ను మోసముజేసిన యేకవీరను చంపించెదను. ఆలేఖ మాత్రమిటులిమ్ము.

నాగ—తీసికో. నీయుత్తరమెవనికిఁ గావలయును. (ఉత్తరము నేలబారవేసి) ఓ! ఏకవీరా! చూచుకో. మాప్రతాపం. నిన్ను మాతండ్రి చంపించును. ఏకవీరా! నీకాయువుమూడినది. ఏకవీరను మాతండ్రి చంపించును. జాగ్రత్త. జాగ్రత్త ఏకవీరా.

(పరుగెత్తుచు నిష్క్రమించును)

ప్రతా—అబ్బా! ఈతనిచేతిలోనుండి యీయుత్తరము రాదేయనుకొంటిని. భగవంతుఁడు నాయెడలఁ దయఁజూపినాఁడు. ఇంక నేనాలసింపక దీన్ని బిజ్జలునిచేతికిచ్చి జైనాచార్యునికడకుఁ బంపెదను. (ఇటునటుఁజూచి) బిజ్జలా!

బిజ్జ—(ప్రవేశించి) దేవా! ఏమియాజ్ఞ.

ప్రతా—నీవీయుత్తరము నతిరహస్యముగ గొనిపోయి జైనాచార్యునికీయవలయును. ఏమాత్రమెవ్వరికిఁ దెలిసినను మనకు హానివచ్చును. (ఉత్తరమిచ్చును)

బిజ్జ—స్వామీ! ఈవిషయమై మీరు నాకుఁ జెప్పవలయునా?

(నిష్క్రమించును)

ప్రతా—నాయుత్తరము ననుసరించి జైనాచార్యుఁడు తగినకృషిసలుపును. మాతండ్రితోడను, గుమారదేవునితోడను తీర్థయాత్రకు బయలుదేరిన రుద్రమ మరల పురములోనికి వచ్చెనేని యప్పటి మాటఁ జూచుకొందము.

(నిష్క్రమించును)

ఇది ప్రథమాంకము.

ఆంధ్రపతాకము.

ద్వితీయాంకము.

రంగము :—[మొగిలిచర్లయందు, ఏకవీరాదేవి ఆలయము.
పరివారముతో రుద్రమదేవి. ప్రవేశము.]

రుద్రాం—(పరివారమునుజూచి) వడ్డెపల్లియందు బుద్ధగణపతిని సేవించి యీ మొగిలిచెర్లయందు వెలసియున్న యీ యేకవీరా మహాదేవిని దర్శించుటకు వచ్చితిమి. ఆహా! ఏమి! ఈవిగ్రహసౌందర్యము. ఈమె భక్తాభీష్ట ఫలప్రదాయిని యని పేరొందినది. మున్ను పరశురాముని తల్లియగు రేణుకామహాదేవియే యీరూపము నిచ్చట వెలసెనని చెప్పుదురు. నేటికి మనమిచ్చటకువచ్చి మైన దినములయ్యె. మఱియొకసారి యీమె నిప్పుడు దర్శించిపోవుదము. (విగ్రహమునుజూచి)

మ॥ ఘనకారుణ్యకటాక్ష వీక్షణ సుధా శ్రీ కల్లోలపాథోధివం
చును జిత్తంబున నమ్మిగొల్చెద ; ననుం జూడందగుం సత్కృప
ఘనరాజ్యంబును నాదుబిడ్డలం బ్రజం గాపాడుచుం వేడ్కతో
వినునీకంటెను దిక్కులేరెవరు దేవీ! ఏకవీరాంబికా.

తల్లీ! నాపుత్రికలకు పుత్రోదయభాగ్యంబుంగూర్చి నాకు సంతసము గూర్పుము, కాకతీయాంధ్ర సామ్రాజ్యమును శత్రుబాధలేకుండ రక్షింపుము. ఇదిగో! నీకు భక్తిపూర్వకముగా నమస్కరించుచున్నాను. (పరివారమునుగాంచి) మనమా కేశవస్వామి యాలయము సందులోనుంచి పోవుదము. (ముందు నడచుచుందురు)

(త్రొందరగా నలువురుపురుషులు ప్రవేశించి రుద్రమదేవిని బంధించి కొని పోవుచుందురు.)

రుద్ర—ఓరీ! నీచులారా! మీరెవ్వరు. నిరాయుధనైయున్న నన్ను బంధించికొని పోవుచున్నారు.

ఉ॥ వీరులలక్షణంబె యిది ♦ విజ్ఞులు మెత్తురె; ఖడ్గమిచ్చి; యీ
ఘోరరణంబునన్ నిలుఁడ ♦ కుంఠితలీలను విక్రమించి మీ
శూరత, విక్రమంబపుడు ♦ చూడఁగవచ్చును నంతెకాని, యీ
దారుణకార్యమేమిటికి ♦ ధైర్యముఁబూనుఁడు నిల్వఁడాజికై.

పౌరుషహీనమైనకార్యము జేసితిరే. నిరాయుధమైయున్న యబలను బంధించుకొనిపోవుట పరాక్రమమని తలచిరా?

భటులు—ఆంధ్రరాష్ట్రపురాణివగు నిన్ను బంధింపఁగలిగిన భాగ్యము కలిగినది. రమ్ము. రమ్ము.

రుద్ర—ఛీ! దుర్మతులారా! ఎట్టిదుష్టకార్యము జేసితిరి. (కుమారదేవునుద్దేశించి) కుమారదేవా! కుమారదేవా!

మ॥ సరగన్ రమ్ము కుమారదేవ! యిటకున్ ♦ శాతాసిచేఁ బూని, దు
శ్చరితుల్ వీరినిఁ జంపి నన్నరయు మీ ♦ శౌర్యంబుదీపింప; నె
వ్వరో యీరీతిని గుట్రఁబన్ని యొనరిం ♦ పంజాలిరవ్వారలన్
బరికింపందగుఁగాక యాపదను నో ♦ బాహుప్రతాపోన్నతీ.

[తెరలో]

దేవీ! భయమందకుము. ఇదిగో! వచ్చుచున్నాఁడ.

రుద్ర—(తనలో) కుమారదేవుఁడు రాకపూర్వమే వీరు నన్ను గొనిఁ పోవజాలరు, కానిమ్ము.

కుమారదేవుడు—(ప్రవేశించి)

తే॥ గీ॥ ధన్యగుణసముద్రియయిన రు ♦ ద్రాంబ నెవడు
బట్టగాఁ జాలినాఁడట్టి ♦ పాపచరితు

కలకు గత్తినిబూని తకే చ్ఛురముఁబలుక
వచ్చుచున్నాఁడ నిలువుఁడీ కే పరుగులిడక.

భటు—ఇంక మనప్రాణములు దక్కవు.

(రుద్రమదేవిని విడిచిపెట్టిపాఱిపోవుచున్నారు)

రుద్ర—వత్సా! కుమారదేవా! వచ్చితివా! ఎంతలో నెంతపాటు సంభవించినదో చూచితివా? సమయమునకు నీవు రాకున్న నేను శత్రువులకుఁ జిక్కియేయుందును.

కుమా—అమ్మా! నాయాలస్యమునకు మన్నింపుము. అమ్మక్క రుయ్యమ్మవదినెగార్లనుగూడ నెవ్వరో బంధించికొని పోవుచుండ వారినివిడిపించి గుడారంబులకు బంపివేసి వచ్చుటలో నాలస్యమైనది. దేవీ! నేను వెంటనుండఁగా గూడ నీకిట్టియవస్థ సంభవించెను గదా!

(బంధముల విప్పును)

రుద్ర—కుమారదేవా? జరిగినదానికి విచారమేల? అదిగో! శత్రుజనులు విజృంభించి మనభటులపైఁ బడుచున్నారు. ఎవ్వరో కుట్రజేసి యారీతిఁ జేసియుందురు. కానిమ్ము. ఇందులకుఁ దగిన ప్రతిఫలమును వారిప్పుడే యనుభవింపఁగలరు. ఇంకనీవాలస్యము జేయక నాప్రక్కనుండి వచ్చుచున్న రిపులను దునుమాడుము. నే నీ ప్రక్క నుండి వచ్చుచున్న వారికి నాఖడ్గపు, వ్రేటులుచవిఁ జూపించెద.

కుమార—అమ్మా! జాగరూకతతో నుండుము.

(నిష్క్రమించును)

రుద్ర—(నడుముకు వడ్డాణమువలెనున్న ఖడ్గమునుదీసి చేతబట్టికొని) ఓరోరీ! దుర్మదాంధులారా! విరోధులారా! పాఱిపోవక నిలువుఁడు

మ॥ కరవాలంబిదిగో ధరించితిని పీకే కఠామాస్త్రమందింక, సం
గరరంగంబున బాఱిపోక నిలుఁడీ కే ఖండింతు మీశీర్షముల్

తరుణీరత్నమటంచు నెంచకయె మీ ఱ దర్పంబు జూపింపుడీ
బరిమార్తు న్సురలేగుదెంచినను ద ర్పంబెల్ల దూలింపు మ న్.

ఓరోరీ! రాష్ట్రద్రోహులారా! నాకనులయెదుటం బడిన మీరెందు బోఁగలరు.

[తెరలో]

దేవీ! చేతనైనంతవఱకు రిపుచయమును దునిమినాఁడను. ఎవ్వఁడో యొక దురాత్ముని బాణప్రహారమున నేలఁబడి లేవలేక యున్నాఁడను. ఇంక నాపని ముగిసినది. సంగరమున నీవు కడు జాగరూకతతో మెలంగవలయును.

రుద్ర—కుమారదేవా! నీకేహాని సంభవించెనా? ఇదిగో! వచ్చుచున్నాను. (శత్రువులు వినునట్లు)

తే॥ గీ॥ సమరరంగంబు విడువక ॥ శౌర్యమూని
బఱగ నిలువుడీ మీరలో ॥ వైరులార
ఓరుగంటి రుద్రమశౌర్య ॥ మొప్పమీఱ
జూడగాగల రిప్పుడు ॥ శూరులార.

శత్రుజనకదళీకాంతారవిచ్ఛేదనోద్యోగ భారమిప్పుడు నేను సంపూర్తిగ వహించెదఁగాక!

(నిష్క్రమించును.)

(త్రిపురాంతకదేవుఁడు—ప్రవేశము)

త్రిపు—(తనలో) నేను తగినసమయముననే వచ్చితిని. కాని, నాభటులు శత్రుసైన్యముపైనం బడకపూర్వమే కుమారదేవుడు బంధింపఁబడి గొనిపోవఁబడినాఁడు. కాని రుద్రమదేవిని బంధింపఁదలంచిన పాండ్యరాజ సేనానాయకులగు హరిహరదేవ మురారిదేవులలో మురారిదేవుఁడు నాఖడ్గహతిం ద్రెళ్లినాఁడు. మురారి

దేవుఁడు పలాయనము జిత్తగించెను. ఇప్పుడు నేను రుద్రమదేవి సన్నిధికరిగి నాసంగతి దెలుపరాదు. చేయవలసినపనిఁ జేసినాను. నాభటులచే, జైనాచార్యుఁడు పంపినవారును, పాండ్యరాజు పంపిన వారును గూలిరి. రుద్రమదేవికూడఁ బరివారముతో తేపే యోరుగల్లున కరుగును! ఇంక నేను నాపరివారముతో నానెలవునకరిగి బంధింపఁబడి గొనిపోవఁ బడిన కుమారదేవునివిషయమై యాలోచింపవలయును.

తే॥ గీ॥ ఆంధ్ర సామ్రాజ్యలక్ష్మిని । నస్తమింపఁ
జేయ యత్నించు శాత్రవ । శ్రేణి శీర్ష
ములను భూమి దేవికి వేడ్క । బలినొసంగి
భవ్యరుద్రాంబ మెప్పును । బడయువాఁడ.

సీ॥ ఆంధ్రరాజ్యమునకు । హానిగూర్పఁగ నెంచు
జటవర్మ రణమున । సమయువఱకు
మాయ లెన్నియుచేయు । మహితంత్రపరుండు
నాచార్యుబంధించి । యలరువఱకు
వీరవారికి ముడి । పెట్టుప్రతాపుండు
తగినశిక్షనుబొంది । తనరువఱకు
ధర్మంబునాల్గు పా । దంబుల నడపించు
నలరుద్రమ ముదంబు । నందువఱకు

తే॥ గీ॥ బట్టుదలఁబూని పనిసేయుఁ । బట్టినాఁడ
హస్తమందుఖడ్గంబు బ్ర । శస్తగతిని
ప్రాణముండిన నాంధ్రసా । మ్రాజ్యలక్ష్మి
చంచలింపఁగఁ జేతునే । శౌర్యమెసఁగ ॥

(నిష్క్రమించును)

రంగము:—[ఓరుగల్లులో రుద్రమదేవి సభామందిరము. ప్రవేశము;
రుద్రమదేవియు, మంత్రియగు శివదేవయ; సేనానాయకులగు
నాగదేవరాజు, మారమరాజు, ప్రోలమరాజు, దారప
నాయుఁడు, మారినేడు, మొదలగువారును,
ప్రదాపదేవుఁడు.]

రుద్ర—(మంత్రినిఁజూచి) మంత్రీ! శివదేవయా! దేశమంతయు నెట్లున్నదోచూచితివా? ఓరుగంటికాకతీయసామ్రాజ్య సింహపీఠమలంకరించినది యువిదకదాయని తలంచి, పాండ్యచోళయాదవ రాజులాంధ్రసామ్రాజ్య వినాశమునకై యత్నించుచున్నారు. కాకతీయాంధ్రరాష్ట్రంబును నొక్కపెట్టు నశింపజేసి, తమతమరాష్ట్రములను వృద్ధిఁజేసికొని నాదాస్యమునుండి తొలంగవలెనని కొందరు పట్టుదలఁబూనియున్నారు. ఇదియుంగాక, మాకాకతీయసామంతరాజులలోఁ గొందఱకు నాపాలనమిష్టము లేకున్నది. రాజ్యంబంతయు నల్లరులతోనిండియున్నది.

శివ—తల్లీ! రుధిరపూరంబున భూదేవినిసంతృప్తురాలిగాఁ జేసినఁగాని, కాకతీయాంధ్రసామ్రాజ్యము నిలుచునట్లు లేదు. ఆదుర్మార్గులెన్ని ప్రయత్నములఁ జేసిననేమి? నీతీవ్రదృష్టులువారిపై దీవ్రముగఁ బ్రసరింపఁజేసితివేని భస్మమగుదురు.

రుద్ర—శివదేవా! నీమాటలు సత్యములు. ఇంకఁ బలుమాటలతోనేమిపనియున్నది.

మ॥ కరమందున్ గరవాలమూనితిని దీక్షం బూని యాశత్రుసం
హరణంబున్ బొనరించు దాకవిను నిద్రాహారముల్ గోర ; భీ
కరమౌనాదుప్రతిజ్ఞతో నిపుడు వీక్షకన్ నాదురాజ్యంబు నం
దరిబృందంబునశించుటో; యటులగా [illegible] దా! ఆంధ్రసామ్రాజ్యమే

ధరణిఁ గూలుటయె నిజంబు దెలియున్ ధాత్రీశ్వరుల్ బెగ్గిలన్॥

ఈప్రతిజ్ఞతోఁ గాకతీయాంధ్రకుల రాజన్యులకీర్తిచంద్రికలు సకలదిక్కులనుగాయుటో, లేక నామమాత్రావశిష్టమై పోవుటో తేలునుగాక! అంతవఱకును బైకిదీసిన యీవిచ్చుకత్తినిమరల నొరలోఁ బెట్టను. (సభ్యులనుజూచి) వీరాగ్రేసరులారా! ఈకార్యమున మీరందఱును నాకుఁ దోడ్పడవలయును. సమరమునకు వలసిన యత్నములు సంపూర్తిగఁ జేయుఁడు. మీపనులు పూర్తియైన వెంటనే దండయాత్రకు బయలు దేరెదగాక! మీశౌర్యపరాక్రమములు పూర్తిగ శత్రువులకుఁ జూపు సమయమాసన్నమైనది. ఇంక యోచించినందువలనఁ బ్రయోజనము లేదు. ఐహికసౌఖ్యములకాసింపక యాంధ్రవీరులెల్లరును రణరంగమున మెలంగి, యశంబంది, తమచరిత్రమును గవులగ్రంథములయందు వ్రాయునట్లుఁ జేసికొనుదినము లాసన్నమైనవి. ఆంధ్రకుమారులమించిన వీరులు లేరని లోకము వినుతించునట్లు మెలంగవలయును. ఆంధ్రసామ్రాజ్యవినాశమునకై కుట్రఁబన్నుచున్న వారితోఁ గలిసి గర్వాంధకారహృదయులైయున్న దేవగిరియాదవుల గర్వభూజము సమూలముగ గూల్పవలయును.

శివ—దేవీ! ఆదురాత్ములకుఁ గాలము సమీపించుట చేతనే భవత్క్రో-
ధాగ్నినిఁబ్రజ్వరిల్లఁ జేసిరి. త్వరలోనే వారీఫలంబు ననుభవించెదరు.

నాగ—దేవీ! దీనికైయింత యోచింపనేల? నీవు స్వయముగా ఖడ్గము ధరింపవలెనా?

చం॥ సెలవిడిపంపుమీయిపుడె చెచ్చెఱనేఁ జని శత్రువర్గమున్
గలనవధించినీదుపద కంజసమీపమునందునుంతు; నా
తులువలశీర్షరాజములు దోర్బల విక్రమముల్లసిల్లఁగా
ఖెలువగనద్దు పేరునను బెంపుననట్లులు సేయకుండినన్ ॥

(ఎదుటఁజూచి) ఓరోరీ! రాజద్రోహులారా! నాగదేవరాజ క్రోధాగ్నికి మీరు త్వరలోనే శలభంబులగుదురుగాక.

మార — తల్లీ! రుద్రమదేవీ!

తే॥ గీ॥ నీకుసామంతరాజులై ✽ నెగడనట్టి
భూపతులనెల్ల వరుసగాఁ ✽ బుడమిఁగూల్చి
తచ్ఛిరంబుల నోరుగల్ ✽ ద్వారమందు
దోరణంబుగఁ గట్టెద ✽ దోర్బలమున॥

ప్రోల —

మ॥ కదనంబందుననన్ను జూచురిపుల్ ✽ కాలాంతకుండోయనన్
మదిభీతాహముతోడ బాఱగను ద ✽ ర్పంబెల్ల దూలించి నీ
మదినుత్సాహముగల్గజేసెదను నం ✽ బా! నన్ను బంపింపు దు
ర్మదులై యెగ్గులుసల్పువారివిదళిం ✽ పన్ శౌర్యమేపారఁగన్.

దార — దేవీ!

ఉ॥ దారపనాయుదేహముస ✽ దద్దయుఁబ్రాణములుండనెట్టిభూ
దాతుఁడునైనగా కటీయు ✽ ధాత్రికిహానినిఁగూల్పశక్తుఁడే
పోరికినన్నునీవు పరి ✽ పూర్ణకృపారసముప్పతిల్లఁ న
మ్మా! రహింబంపు శత్రువుల✽ప్రాణము మానముగొందు వేడ్కమై.

రణరంగమున కింతమంది యురుగవలయునా! నేనొక్కడను జాలనా. తల్లీ! సెలవైనచో నేనిదేయరిగి రాజద్రోహులను శిక్షించివచ్చి నీమెప్పు బూనెదను.

మారి — దేవీ!

తే॥ గీ॥ మారినేడు భీకరరణ ✽ భారమూని
నిలిచెనేని శత్రుజనులు ✽ నిలువఁగలరె
సందియము బొందనేటికి ✽ డెందమందు
నాజ్ఞనీయుము నాకును ✽ నాజికరుగ.

అమ్మా! గణపతిదేవచక్రవర్తి తన సామ్రాజ్యమును సకలదిశల నావరింపఁజేసి, గర్వాంధకార చేతస్కులైన రాజన్యుల గర్వమడంచి తన శౌర్యఖడ్గముచే నాంధ్రులు జన్మవీరులనియు, నాంధ్రరాష్ట్రము పవిత్రవంతమైన వీరభూమియనియు స్థిరపఱచినాఁడు. దానికావంతయు భంగము రాకుండఁజేయు భారము మేము వహింతుము. ఆంధ్రవీరవాహినీ జయపతాకములఁ బ్రతిస్థలమునను నెలకొల్పి నీకృపకుఁ బాత్రులమయ్యెదము. ఇంతమంది వీరాగ్రేసరులమగు మేము నిన్నుఁ గొలిచియుండఁగా, గాకతీయాంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మినిఁ జంచలింపఁ జేయుట కెవ్వఁడు సాహసించును.

శివ—(రుద్రమదేవినిఁ జూచి) దేవీ! ఇంతకును మొన్నటి తీర్థయాత్రతో నీచిత్తము కలఁతవడియున్నది. నీయెడల నట్టి మహాపరాధము గావించిన యాదురాత్ములజాడలు తెలియకపోవు. తీర్థయాత్రకీ సమయమున నేగవలదని నేను విన్నవించుకొని యుంటినిగాని నీవు నామాటలఁ బాటింపవైతివి.

రుద్ర—శివదేవా! ఏసామంతరాజును నిట్టిసాహసకార్యము సేయునని కలయందైనఁ దలంపనైతిని. ఆనాఁడు మొగిలిచర్లయందు నన్ను రిపులు బంధించినప్పుడు కుమారదేవుఁడు నాప్రాణములను రక్షించినాఁడు. కాని యాతనివిషయమున నేనేమియు సేయలేకపోతిని. ఆకుమారదేవు డెవ్వరివలన బంధింపఁబడెనో దెలియకున్నది. ప్రాణములతో నుండెనో లేదో ఎవ్వనివలన బంధింపఁబడెనో నిజము తెలియకపోవుటచేత ప్రతిసామంతరాజునకును మీయొద్ద గుమారదేవుఁడున్నచోఁ బ్రాణములతో మాకప్పగింపవలసినదనియు, నట్లు సేయనిచోఁ బ్రాణములు దక్కవనియు, నుత్తరములు వ్రాసియున్నాము. ఒక్కనివద్దనుండియైన బ్రత్యుత్తరము రాలేదే. ఇంక నివ్విషయమై మనకుఁ గర్తవ్యమేమి?

శివ—ప్రత్యుత్తరములువచ్చు కాలము మించిపోలేదు. ఇంతకును నీవిషయము నీకుఁ జెప్పియేయుంటిని.

తే॥ గీ॥ ఇట్టిసాహసకార్యంబు నెవఁడు జేయు
పాండ్యభూవిభుఁడేయంచు భావమందు
దలఁతు సత్యమూరసి రణ తలమునందు
వానిదర్పంబు నడఁపంగ వలయుమనము.

ప్రతా—(తనలో) ఈశివదేవుఁడసామాన్యప్రజ్ఞగలవాఁడు. నావిషయమైన రహస్యమేమియు బయలుపడదుకదా. ఏమో! నాశరీరము కంపమెత్తుచున్నది. తీర్థయాత్రకరిగిన యీయామె మరల రాదనియే తలంచితిని.

రుద్రి—మొగిలిచర్లయందు రెండవసారి నిన్ను బంధించుకొనిపోవుటకు శత్రువులు ప్రయత్నించినప్పుడు వారినిబాఱదోలి నన్నురక్షించిన వీరుఁడెవ్వఁడో తెలియలేదు. హఠాత్తుగ నావీరుఁడు రెండు వందలమందివీరులతో మనశత్రువులపైఁబడి శత్రుసైన్యమునునిశ్శేషము జేసినాఁడు. అతఁడు మన త్రిపురాంతక దేవుఁడేమో యని యూహించినాను; గాని నిజము తెలియలేదు. (ఇంచుకయూరకుండి ప్రతాపదేవునిఁజూచి) ప్రతాపదేవా! నిన్నెందులకు బిలిపించితినో యావిషయమునుగూర్చి మాటలాడుటయే మఱచితిని. నేను తీర్థయాత్రకరుగునప్పు డేకవీరను బురంబుననుంచి యరిగితిని. నేనువచ్చుసరికామె గృహంబున లేదు. పురంబంతయు వెతకించితిని. ఎచ్చటను గానరాదు. ఆమెజాడ నీవేమైన నెఱుఁగుదువా?

ప్రతా—అమ్మా! అంతఃపురంబునమెలఁగు నాయేకవీర విషయమై నాకేమి తెలియును?

రుద్రి—పాపము నీకేగొడవయుఁ దెలియదు. ఈమధ్య నీవు యేకవీర

ను నెట్లయినఁ గోడలుగాఁ గైకొనఁదలంచి విశ్వప్రయత్నములు చేసినావఁట. ఇది నిజమేనా?

ప్రితా—ఇందు నాప్రయత్నమేమున్నది. నాకొక మూర్ఖుఁడును, జ్ఞానశూన్యుఁడును నగు కుమారుఁడున్నందుకుఁ జింతింపుచున్నాను, (తనలో) రహస్యములన్నియు నీమె గ్రహించినది. ఏకవీరవిషయమై నేనే కొంపమీఁదకుఁ దెచ్చుకొన్నాను. కానిమ్ము. ఇట్లు చెప్పెదను.

చం॥ వలనుసుమీయటంచుఁ బలు భంగుల జెప్పిన నాదువాక్యముల్
పెడచెవిబెట్టి యక్కట వివేకవిహీనుఁడు నాదుపుత్రుఁడా
కలికినిఁగోరి యిష్టమును గాంచక మోహముచేత వెఱ్ఱియై
నలువురునవ్వ బట్టణము నకా జరియించెడి నేమిచెప్పుదున్.
పదిరోజులనుండి పురంబునఁగూడఁ గనిపించుటలేదు.

రుద్ర—పాపమీతని జాడనరయుట కెవ్వరినైనఁ బంపకపోయితివా?

ప్రితా—పిచ్చియెత్తినవాఁడొకచోట నిలచియుండునా? అట్టి కుమారుఁడుండినను, లేకుండినను నొకటే.

రుద్ర—ఆవెఱ్ఱితనము తిరిగినంతనే యాతఁడే వచ్చును. (ఇంచుక యూరకుండి) పోనిమ్ము. ఏకవీర యేకారణముచేత నగరంబువిడిచి యరిగెనో నీవేమైన యూహించితివా?

ప్రితా—దేవీ! ఈవిషయమై నేనేమిచెప్పుదును. ఒకసారి తన తల్లిగారిగృహమునకుబోయి వత్తునని యామధ్య నాతోఁజెప్పినది, తీర్థయాత్రనుండి దేవి యరుదెంచినపిదప నామె యనుజ్ఞఁబొంది యరుగుట మంచిదని వచించితిని. ఒకవేళ తల్లిగారి గృహమున కరిగియుండునేమో యని యూహింతును.

రుద్ర—ప్రితాపదేవా! నీచిత్తమసత్యములకుఁ బుట్టినిల్లుక దా. ఏక

వీరను నీవు చంపించుటకుఁ బ్రయత్నములు సలిపితివని విని యున్నాను.

ప్రతా—రామ. రామ. ఆమె నాయెడల నేమి మహాపరాధము జేసె నని నేనెంత పాపకార్యమునకు సాహసింతును? ఇది యెవ్వరో దుర్మార్గులు నామీఁదఁ గిట్టక యిట్టివాదు వేసినారు. తల్లీ! ఈవిష యమున నీపాదసాక్షిగ నేనేమియు నెఱుంగను. అవివేకియగు నా కుమారుఁడేకవీరను గోరినందులకే నాకపకీర్తి వచ్చినందులకు విచా రింపుచున్నాను. నాకిది యొకటియా!

రుద్రి—ఎఱుఁగకయున్న బోనిమ్ము.

సేవకుఁడు—(ప్రవేశించి) ఎక్కడినుండియో కాని యొక లేఖను దెచ్చి ద్వారముకడ నొకఁడు వేచియున్నాఁడు.

పురుషుఁడు—(ప్రవేశించి యెవ్వరితోడను మాటలాడక రుద్రమదేవికి నమస్కరించి యుత్తరమిచ్చును.)

రుద్రి—(లేఖ గైకొని చదివి) ఆహా! త్రిపురాంతకా! నీస్వామిభక్తి కెంతయు సంతసింపవలెను.

తే॥ గీ॥ ఏకవీరాలయంబున * నింపుమీఱ
వైరివర్గముఁ దున్మినా * ప్రాణములను
గాచినట్టి వాఁడవు నీవు * గానెఱుంగ
నైతి; యెంతమందమతినో * యక్కటకట.

ఆనాఁడు వైరులచే బంధింపఁబడుటకు సిద్ధముగనున్న నన్ను రక్షించిన నీమహోపకారమును నేనెన్నటికిని మఱువఁజాలను. (శివదేవయ్య నుజూచి) అమాత్యవర్యా! శివదేవా? చూచితివా! త్రిపురాంత కుఁడు లేఖ వ్రాసినాఁడు. ఇదిగో! చదువుము.

శివ—(ఉత్తరమును గైకొని చదువుచున్నాఁడు)

"దేవీ! ఆనాఁడేకవీరాలయమున నాభటవర్గముతోఁ బ్రవేశించి శత్రువులబారినుండి మిమ్ము దప్పించి, యప్పటినుండియు, గుమారదేవునకై విశ్వప్రయత్న మొనర్చుచున్నాను. నేటికి వానియునికి స్పష్టముగా నాకుఁ దెలియకపోయినను, సజీవుఁడైయున్నట్లు మాత్రము వినుచున్నాను. కొలది దినములలోనే వానినిఁ దమపాదముల సన్నిధికిఁ దోడ్కొనిరాగలను. వానినిఁగూర్చి మీరు లేశమును విచారింపఁ బనిలేదు. మీరాజ్యమునందలి శత్రువులచ్చటచ్చటఁ బన్నుచుండిన కపటవ్యూహములను నేను భేదించుచుంటిని గాని, మీచెంత నేయున్న మీగృహశత్రువు పన్నుచుండిన కుతంత్రముల నేనడఁగింపఁ జాలకున్నందుకు మిక్కిలి సిగ్గుపడుచున్నాను. గొప్ప వింతలు ముందు తెలియగలవు. సర్వేశ్వరుఁడుమనకుఁదోడగుఁగాక.

[ఆంధ్రరాష్ట్రము] ఇట్లు, మీసేవకుఁడు,

త్రిపురాంతకుఁడు"

రుద్ర—చూచితివా! శివదేవా! త్రిపురాంతకునకు నాయందున్న భక్తివిశ్వాసములు. (ఇంచుకయూరకుండి) కుమారదేవుఁడు ప్రాణములతోనుండెనని వినుటకెంతయు సంతసించుచున్నాను.

శివ—త్రిపురాంతకునిప్రజ్ఞ వర్ణనాతీతము.

రుద్రా—ఈ యుత్తరము తెచ్చినవానికిఁ దగినప్రత్యుత్తరమిచ్చి తరువాతఁ బంపవచ్చును. నేటికిసభ జాలింతము.

శివ—చిత్తము.

[తెరవాలును]

ప్రతాపదేవుఁడు. (ఈవలకువచ్చి తనలో) ఆహా? ఆత్రిపురాంతకుఁడెట్టి ప్రజ్ఞకలవాఁడు. "మీచెంత నేయున్న గృహశత్రువు పన్నుచుండిన గృహతంత్రములనే నడఁగింపఁజాలనందుకు మిక్కిలి సిగ్గ

పడుచున్నాను” అని యాతఁడు రుద్రమదేవికిఁ బంపిన లేఖలో వ్రాసినవాక్యము నాకస్మ్వయించుచున్నది. ఔరా! ఫీడునారహస్యముల నెట్లుకనిపెట్టుచుండెనోకదా. వీనివిషయమై నేను గట్టిప్రయత్నము సేయవలయును. (ఇంచుకయూరకుండి) నేనింతవఱకుఁజేసిన ప్రయత్నములు విఫలములయినవి. అనురారిదేవుఁడు కుమారదేవుని బధించుకొని పోయెనుగాని రుద్రమను దీసికొని పోయియున్న చో నన్ని కార్యములు జక్కఁబడియుండును. ఏకవీర విషయములో నేను నిజము జెప్పుదునని కాబోలు రుద్రమదేవి యాప్రశ్నలన్నియు నన్నడిగెను. నేనంత వెఱ్ఱివాడనా? ఏకవీర యెక్కడకరిగెనో తెలియరాకున్నది. ఒకవేళ నామెయిక్కడకు మరలవచ్చెనేని నావిషయమై రుద్రమదేవికిఁ జెప్పితీఱును. కానిమ్ము. ఆవిషయమై యిప్పుడాలోచింపనేల? శత్రువర్గమును గూల్చుటకై రుద్రమదేవి చేయుచున్న ప్రయత్నములు మిగుల భయంకరముగనున్నవి. కావుననే నీదినంబుననే జైనాచార్యుని సన్నిధికరిగి రహస్యములన్నియుఁదెలిపి, పాండ్యదేవగిరి రాజులనుగూడ యుద్ధప్రయత్నముల నుండునట్లుఁజేసి యాంధ్రరాష్ట్రముపైకి దండెత్తునట్లు చేయవలయును.

సీ॥ ఆంధ్రసామ్రాజ్య సిం । హాసనంబందున
          నెక్కనారీమణి । యుండుటేమి
   సకలసామంతరా । జన్యసందోహంబు
          లల్లితభక్తినామె । గొలుచుటేమి
   రాజబంధువులెల్ల । రాజితలీలను
          నామెయాజ్ఞలయందు । నలరుటేమి
   పృథ్వినేలఁగజాలు । వీరుండనై యుండి
          యొక్కకాంతకరీతి । నొదగుటేమి

తే॥ గీ॥ మదినిదలపోసిచూడంగ ✽ మగువయొక తె
యాంధ్రసామ్రాజ్యమేలంగ ✽ నర్హురాలె
దీనిఁగాంచిసహింతునె ✽ నేను; నెట్టు
లైన సంతంబునందించి ✽ యులరవలయు.

ఇంక నేనితరయూహలఁ బెట్టుకొనక నేడే జైనాచార్యునికడ కరిగె దఁగాక.

(నిష్క్రమించును)

ఇదిద్వితీయాంకము.

ఆంధ్రపతాకము.

తృతీయాంకము.

రంగము.—(మధురానగరమునకుఁబోవుమార్గమునఁ దాటియాకులయిల్లు. ప్రవేశము:—త్రిపురాంతక దేవుఁడు, రంగఁడు.)

త్రిపు—రంగా! ఎంతపనిఁ జేసితివి?

తే॥ గీ॥ మాయ వేషముధరియించి ❀ మనుజుఁడొకఁడు
వచ్చినంతనె లేఖను ❀ వానికిచ్చి
నావు; హానికలుగునంచు ❀ భావమందు
నింత యేనియుఁదలపవై ❀ తేమనందు.

ఆపురుషుఁడెవ్వఁడో! ఎట్టివాఁడో, కనుగొనవైతివి. దీనివలన మనకెట్టి హాని సంభవించునో తెలియకున్నది. నేను జైనాచార్యునికడకాహవమల్లుఁడను పేరునవరిగి యాతనినివంచించి, పాండ్యరాజునకా లేఖ దెచ్చితిని. నేఁడో రేపో నెమ్మదిగా బయలుదేరి మధురానగరమున కరిగి, పాండ్యరాజును మాయవేషముఁజేరి కుమారదేవ రక్షణోపాయంబున మెలంగఁ దలంచితిని. ఇంతలో నిట్లయ్యెను. నేఁ దలంచిన యత్నము విఫలమైనది.

తే॥ గీ॥ మాయ చేతనెయిటుగాక ❀ మహితశౌర్య
మూనియోయెట్లులైనను ❀ బుడమియందు
నాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాలనో ❀ ద్యమమునందు
మెలగుదోహలఁజక్కాఁడి ❀ లలితచరిత

పీరరుద్రమదేవిచే వినుతిఁగాంచ
దలఁచితినిగానియీరీతిఁ దలఁపనైతి.

ఇప్పుడు నేనేమిసేయుటకును మార్గముదోచకున్నది.

రంగ—దేవా! మీరునన్ను మన్నింపవలయును.

తే॥ గీ॥ అతనిభాషణంబులు నడక యతనిరూపు
నంతయునుమిమ్ముఁబోలియే యలరియుంట
యిచ్చియుంటినినుత్తరం బేమనందు
మోసపోయితిమఱియింత మోసపోతి.

త్రిపు—రంగా! ఇప్పుడీవిషయమున మనమువిచారించినందువలన ప్ర యోజనములేదు. ఆపురుషుఁడా లేఖను జదువుకొనెనా? ఆతఁడె చ్చటికేగెనో నీవేమైన గ్రహించితివా?

ఉ॥ వైరులపక్షమూనినను వంచనసేయఁగనట్టి వేషమున్
ధారుణిలో ధరించి కడు ధైర్యముతోఁ జనుదెంచి లేఖనా
హా! రహిఁ గైకొనంగలిగె నక్కట; యాతఁడి కెట్టిహాని జే
కూరఁగ జేయునో యనుచుఁ గుందెదఁ జిత్తములోన నెయ్యమా.

రంగ—ఆతఁడు వైరిపక్షములోనివాఁడు కాఁడని తోచుచున్నది. జైనా చార్యుఁడు తమకొసంగిన లేఖ నాతఁడు గైకొని సంపూర్తిగఁ జది వి, యందుదహరింపఁబడిన "ఆహవమల్లుఁడు అనుపేరు, దేవదేవుని గామార్చి, "ఆహవమల్లుని గొన్నిదినములు నాయొద్దనుంచు కొందుననియు, నిందుతో దేవదేవునిఁ బంపితిననియు" మొదలగుగొ న్ని విషయములు జైనాచార్యుఁడు వ్రాసినట్లు దిద్దినాఁడు.

త్రిపు—చిత్రముగనున్నదే. ఇట్లే నేనుగూడ దేవదేవుడని గాక మ యొక పేరున దిద్దదలంచితిని. అట్లు దిద్దియే లేఖను బాండ్య రాజుక కుఁ దీసికొని పోదలంచితిని. ఈసంగతిని విచారించి చూడఁగా

నాతఁడు శత్రుపక్షములోనివాఁడు కాఁడని తెలియుచున్నది. మన క్షేమముగోరియే యాతఁడువచ్చియుండెనేని యీప్రచ్ఛన్నమేల, యనియొక సందేహము గలుగుచున్నది. యేదియెట్లున్నను మనము జాగ్రత్తగానుండుట మంచిది.

సీ॥ శత్రుజనులకునా జాడ తెలిసియుండె
నంచునుమదిని నూ హించువాఁడ
గావుననందును గలవార్తలారసి
మనకుదెల్పుటకునై ఘనులగూఢ
చారులబంపింపఁ జను; మఱియురిపులు
మనమీఁదకరుదెంతు రనుచుసంశ
యంబుబొడమెగాన నఖిలభటులుఁదగు
మెలకువనుండఁగాఁ బలుకవలయు
నెట్టిశ్రమఁజెందిననుగాని యింతయేని
ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మికి హానికలుగ
నట్లుగావించినిస్తుల యశమునంది
వీరరుద్రమమెప్పున వెలయవలయు.

ఎన్నికష్టములు వచ్చినను లెక్కింపక, రుద్రాంబకరుణకుఁ బాత్రుఁడఁ గావలయును.

[తెరలో]

ఏదీ! నాయేకవీరవచ్చినదా! ఏదీ! ఏదీ!

త్రిపు—రంగా! ఏమిదీ! మనచేబంధింపఁబడిన యీపిచ్చివాఁడు "ఏకవీర, ఏకవీర" యని పలవించుటేమి! వీనిసంగతియేమో కనుఁగొందము. ఒకసారిబంధింపఁ బడియున్న వానినిటకుఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

రంగ—చిత్తము. (నిష్క్రమించి వెంటనే ప్రవేశించును)

[ఇరువురుభటులు బంధింపఁబడిన నాగరాజునుదెచ్చి త్రిపురాంతకునిముందుఁ బెట్టుదురు]

నాగ—ఓహో! నాయేకవీరవచ్చినది కాబోలు. అందుకనేనన్ను దీసికొనివచ్చినారు. ఆహా! ఎన్నాళ్ళకు నాయెదుట బడితివే. ఆహాహా!

త్రిపు—(తనలో) వీడు కేవలము వెఱ్ఱివాఁడుగాడు. వీనిమాటలయందు గొంతయర్థమున్నది. అదివీడు బయలుపెట్టక యున్నాఁడు. కానిమ్ము. నెమ్మదిగా వీనిహృదయమునుగనుఁగొనవలయును. (ప్రకాశముగా) ఓయీ! కేకలు వేయకుము. ఏకవీరయెవరు? ఎప్పుడు జూచినను నానామమే స్మరించెద వేల?

నాగ—ఏకవీరనాసొమ్ము. నాభాగ్యం. నాభార్య. నేనువలచినది. వివాహమాడుమన, నిరాకరించింది. నాకోంపముంచినది. నన్నుఁజూడలేదు. ఎక్కడికో పాఱిపోయినది.

త్రిపు.—(తనలో) వీనిమాటలనుబట్టి చూడఁగా, వీతడునాచెల్లెలగు నేకవీరను మోహించినట్లును, నామెనిరాకరించి నట్లునుఁదెలియుచున్నది. ఏకవీర యెక్కడికో పాఱిపోయినదని పలుకుచున్నాఁడు. ఏకవీర యేకశిలానగరమునందు లేదా యేమి?

త్రిపు—ఓయీ! నీనివాసమేది?

నాగ—వల్లకాదు. ఎక్కడనైననేమి?

తే॥ గీ॥ ఎచటనేకవీర వసించు నచట నా ని
వాసభూమి; నాప్రాణమే భామయేక
వీర; లోకమంత నేక వీర మయమె
యేకవీరను జూడక నేనునిలువ.

ఏకవీరా! ఎక్కడనున్నావు. మాతండ్రిమాటవిని నిన్నుగోరితిని. నీవు దయజూడవైతివి కదా. నాకీబంధనము లేమి? వీనినివిప్పుడు. నా

ఏకవీరనుజూచుటకు నేనుబోవుదును. మాతండ్రి యేకవీరనుజంపించెదనని చెప్పినాఁడు. ఒకవేళఁజంపించునేమో.-.వలదనిమాతండ్రితోఁ జెప్పెదను. నన్నువిడువుఁడు. (తండ్రినుద్దేశించి) తండ్రీ! నీవు యేకవీరను జంపవద్దు. ఆమెరుజంపినచో నన్నుజంపినట్లే. అదిగో! అదిగో! మరలఁ జంపుతానని పలుకుచున్నావు.

సుగంధి.

భామినీ మణీ వధింప ॰ భావ్యమా నె నీకునుర్
భామమీద నెపుడు నాదు ॰ భావమెప్పుచుండుగా
భామ యేకవీర నాకు ॰ భార్యయై చెలంగుగా
భామ యేకవీరమించు ॰ భామయెందు లేదుగా ॥

ఏకవీరవంటి సుందరి పదునాల్గులోకములలోను లేదు. టక్కుటమారగజకర్ణ గోకర్ణ విద్యలునేర్చినజాణ. (త్రిపురాంతకునివైపుఁజూచి) నాయేకవీరను జూడనీయకుండ నిట్లు బంధించినారేమి? వదలండి. హావ్వాయిచువ్వవలె ఏకవీర యెచ్చటనున్నదో యచ్చటకు బరుగెత్తెదను. ఆమె నన్నుఁ జూచి గుఱ్ఱపు పరుగునఁబోయినచో, నేను లేడివలెఁబోయెదను. ఆమె లేడివలెఁబోయినచో నేను వాయువేగమునఁబోయెదను. విప్పండి. కట్లు విప్పండి. (కట్లుదెంపుకొనఁబోవును.)

రంగ—(నాగరాజును జూచి) నోరుమూసికొనియుండుము. వెఱ్ఱికేకలువేసితివేని దేహశుద్ధియగును.

నాగ—నాయేకవీరనుజూచిన, నోరుమూసికొనియుందును.

(అంత కొందఱుభటులు ప్రతాపదేవుని బంధించికొనివచ్చి త్రిపురాంతకునిముందు బెట్టుదురు.)

ప్రతా—(తనలో)

తే॥ గీ॥ తానొకటి తలపోయగా దైవమొండు
సేయుననుమాట నిజమయ్యె శీఘ్రగతిని
జైనుకడ కేగుచున్న నన్ సాహసమున
బట్టి బంధించి తెచ్చిరీ భటులు నేడు.

ఇప్పుడు నేనేమి సేయుదును? వీరు రుద్రాంబపక్షములోనివారే. అందులకు సందియమేమియు లేదు. అక్కటా! ఇప్పుడు నేనేమి సేయుదును. కానిమ్ము. ఎట్లయినను బొంకి తప్పించుకొనిపోవుటకుం జూచెదను. (వడకుచున్నవానివలె నటించును.)

ప్రతా—(భటులనుజూచి) భటులారా! ఈతఁడెవ్వరు. బంధించుకొని వచ్చితిరి?

భటు—దేవా! ఏకశిలానగరప్రాంతారణ్యమున మామిడితోపునకు సమీపముననున్న యాంజనేయస్వామిగుడి వెలువడి వచ్చుచుండగా, మేమీతనిని రాజద్రోహిగా భావించి బంధించికొనివచ్చితిమి.

త్రిపు—(ప్రతాపదేవునిఁజూచి) ఓయీ! నీవెవ్వరవు?

ప్రతా—అయ్యా! నేనేకశిలానగరవాసిని. రామదాసు నాపేరు. ఆంజనేయస్వామి దర్శనము జేసికొనివచ్చుచుండఁగా మీభటులు నన్ను బంధించి తెచ్చిరి.

రంగ—(త్రిపురాంతకునిఁజూచి) దేవా! వీనిముఖముజూడఁగా నెచ్చటికో రాజద్రోహసంకల్పముమీఁదఁ బోవుచుండెనని యనుమానముగనున్నది.

త్రిపు—(తనలో) ఆమామిడితోపుననున్న యాంజనేయస్వామియాలయము వెనుకభాగముననే జైనాశ్రమమున్నది. ఒకవేళ నీతఁడా జైనాశ్రమమునకుఁ బోయివచ్చుచుండనోపు. నాకును నట్లే యనుమానముగనున్నది.

ప్రతా—అయ్యో! నేనా రాజద్రోహసంకల్పముమీఁద బోవుచున్నవాఁడను. ఎట్టిమాటఁబలికితిరి.

ఒకభటుఁడు—(ప్రవేశించి త్రిపురాంతకునిఁజూచి) దేవా! ఈతఁడెవ్వఁడనిమీరుభావింపుచుంటిరో. ఈతనిని నేనుబాగుగగుర్తించితిని. తిన్నయింటివాసముల నెన్నుఘనుఁడు. ఆంధ్రసామ్రాజ్యనాశనమునకై మిగుల కష్టపడిపని సేయుచున్న ప్రతాపదేవుఁడే యీతఁడు. మన కప్రయత్నపూర్వకముగా లభించినాఁడు.

ప్రతా—అయ్యయ్యో! నేను ప్రతాపదేవుఁడనుగాను. నాపేరురామదాసని చెప్పియుంటినికదా. నేనెవ్వరను! రాజద్రోహమేమిటి! ప్రతాపదేవుఁ డెవ్వరోగూడ నేను సరిగానెఱుంగను.

నాగ—(కునికిపాట్లుఁబడుచు మాటలువిని, ప్రతాపదేవుని వంకజూచి) ఇదిగో నాన్నా! యెప్పుడువచ్చినావు. నాయేకవీరను దోడ్కొని వచ్చినావా! ఏకవీరా! ఏకవీరా!

వనమంజరీవృత్తము.

ఘనమగు సుందరరూపమునందున కాంతరో నినుమించు, నా
వనితను జూడగనైతిని సత్యము భావమందున నిన్ను, నే
ననిశముబిల్చుచుఁగొల్చుచునుండఁగ నాత్మలోపలనింత యేన్
ననుగనవైతివి సత్కృపతోడను నాతిరో యిదిన్యాయమా.

(ప్రతాపదేవునిఁజూచి) నాయనా! ఏకవీరను చంపెదనంటివి. చంపితివా యేమి! ఆమెను జంపినచో నన్నుఁగూడఁ జంపుము. ఇరువురమును నమరలోకమున, బెండ్లియాడుదుము. అచ్చటజరుగు మాపెండ్లికి రంభాదులునాట్యవనితలుగానుందురు. ఏకవీరా! నీవెక్కడ కరిగినను నిన్నుఁబెండ్లి యాడకమానను. ఏమితండ్రీ! ఏకవీరను జీవములతోనుంచితివా. చంపితివా! ఏకవీర నన్ను వరించునని మెన్నోదొంగమాటలు చెప్పినావు.

త్రిపు—(తనలో) ఈమాటలన్నియుఁ గడునద్భుతములుగనున్నవి. ఈ వెఱ్ఱివానివలెనే సమస్తమును దెలిసికొనవలెను. (నాగరాజునుఁ జూచి ప్రకాశముగా) ఓయీ! ఈతఁడు నీ కేమి కావలయును?

నాగ—ఏమి కావలయునా! మాతండ్రి. నన్ను కన్నవాఁడు ప్రతాపదేవుఁడు. ఏకవీరను వరింపుమని నాకుఁ జెప్పినవాఁడు. ఏకవీరను జంపుదునని పల్కినవాఁడు.

ప్రతా—(తనలో) నేఁ జేసినబోధ తుదకు నాకొంపయే తీసినది.

భటు—(త్రిపురాంతకునిఁ జూచి) దేవా! ఈతఁడు ప్రతాపదేవుఁడే. అందులకు సందియ మేమియు లేదు. మనలనుండి తప్పించుకొనిపోవుట కీమాయలబన్నుచున్నాఁడు.

నాగ—మాతండ్రిని వదలవలదు. మేమిద్దఱమును నొకచోట నేయుందుము. ఆతనిని విడిచినచో నన్నుఁగూడ విడువుఁడు. మాయేకవీర కడ కేగెదను.

త్రిపు—(రంగనిఁ జూచి) రంగా! ఈతఁడు ప్రతాపదేవుఁడనుటకు సందియము లేదు. ఈతఁ డేదియో రాజద్రోహకార్యము సంకల్పించుకొని జైనాశ్రమమునకుఁ బోయివచ్చుచున్నాఁడు. సరే. ఏమైన నేమి? వీనిని బంధించియుంచి జాగరూకతతో నరయుచుండుఁడు. (నాగరాజువైపు చూచి) ఈ వెఱ్ఱివానినిఁ గూడఁ దోడ్కొనిపొండు.

(భటులు నాగరాజుని-ప్రతాపదేవుని దోడ్కొనిపోవుదురు.)

త్రిపు—రంగా! మన మతిజాగరూకులమైయుండవలెను. ఏవేళ కేది సంభవించునో తెలియకున్నది. నాదేహమునఁ బ్రాణములున్నంతవఱకు, నాంధ్రరాష్ట్రలక్ష్మి కేవిధమయిన హానియుఁ గలుగకుండఁ జేయవలయును. కుట్రకుమూల కందకమయిన ప్రతాపదేవుఁడు

మనకుఁ జిక్కినాఁడు. జైనాచార్యుని పనిఁగూడఁజూడవలయును. తరువాత పాండ్యరాజు విషయమై యాలోచింపవలయును.

శా॥ అన్యోన్యంబుగనుండలేక యిటులీ యాంధ్రోర్వినిం ఘోరదా
ర్జన్యంబుల్ బొనరించి గైకొనుటకై స్వాంతంబునం దెంచు రా
జన్యాధము భాండ్యుమాయను మహా శౌర్యంబునుం జేర్చుచున్
జన్యక్రీడను చంపఁగావలయు రా జద్రోహులల్లాడఁగన్.

మ్ము. ఇంకను మనము యోచింపవలసినవిషయములనేకములున్నవి.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

ఇదితృతీయాంకము.

ఆంధ్రపతాకము.

చతుర్థాంకము.

రంగము:—[మధురానగరమునఁ గుమారదేవుఁడు బంధింపఁబడిన మందిరము. ప్రవేశము:—శయ్యాతలమునఁ గుమారదేవుఁడు.]

కుమా—(తనలో) తల్లీ! రుద్రమదేవీ! నీవెట్లుంటివి? మొగిలిచెర్ల నుండి శత్రువులకుఁ జిక్కకుండ నీవు సురక్షితముగ నోరుగల్లు జేరుకొంటివా! లేదా! నాకై నీవెట్లువిచారించుచుంటివో కదా.

ఉ॥ సంగరమందు శాత్రవులఁ ♦ జంపుచు గాకతియాంధ్రలక్ష్మికే
భంగముగల్గకుండ ఘన ♦ బాహుబలంబున సేయునెవ్వఁడం
చుంగడునెంచినావొ మది ♦ శూరచరిత్రుఁడితండు నేటికీ
భంగిని నీవుచింతఁగన ♦ వైరికిఁజిక్కెఁగదా తలంపఁగన్.

హా! వీరపత్రితాపరుద్రమదేవీ! నీదర్శనము నాకు మరల లభించునా! నీయండనుండు భాగ్యమబ్బునా?

ఉ॥ చిన్నతనంబునుండి యర ♦ చేతిని నప్పమురీతిఁగాఁగ నం
పన్నతతోడ బెంచి తగు ♦ వానిగఁజేసితీవి కతంబునన్
వన్నెయు వాసియుంగలిగె ♦ బాహుబలాఢ్యులయందు; గాని నీ
కున్న మనోరథంబకట ♦ యొప్పుగదీర్పక యిట్లులైతిగా.

హా! ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మి! నీయండనుండి నీసేవఁజేసి విమలయశం బొందదలంచిన నేనెరీతినిశత్రువులచేఁ జిక్కియుంటిని. (రుద్రమదేవిని దలంచి.)

రేవీ!

సీ॥ ఘనశత్రుల్ నను నీవిధంబునను జి క్కన్ జేసికొన్నారటం
చును నీకేరువచింతు; రాపయినవర్తిఁ జూడంగ నే
మనుజుండియ్యెడ కేగుదెంచి సరగన్ మాయాబలం బొప్పఁగా
ననుఁదోడ్కొంచును బోవునో పుడమిపై నాభాగ్య మెట్లున్నదో.

లీ! నేనీరీతిని శాండ్యరాజునకుఁ జిక్కిన సంగతి నీకుఁ దెలిసియున్న చో నాకు బంధవిముక్తిగల్గుటకుఁ దగిన ప్రయత్నము నీవు సేయుదువని యే నాతలంపు; కాని నీవు శత్రువులచే నేబాధలు బొందకుండ నోరుగల్లు ప్రవేశించితివో లేదో, యావార్త నాకుఁదెలియకపో వుటచే నాచింతకు మేర లేకయున్నది. (శత్రువులనుద్దేశించి) పాపా త్ములగునోశత్రువులా రా! ఏమరుపాటుననుండగా బాణమును బ్రయోగించి మూర్ఛనొందియున్న సమయమున మీరు నన్ను బంధించుకొనివచ్చుట యేటిపౌరుషము! ఏటిశౌర్యము!

తే॥ గీ॥ రణముఖంబుననిల్చి కరాసిదాల్చి
పోరవలెఁగాక యియ్యది పౌరుషంబె
యటులె యొనరించియున్న మిమ్మదిమివైచి
బంతులాడనె మీతలల్ బవరమందు.

(ంచుకయూరకుండి-ఏకవీరనుద్దేశించి) హా! ఏకవీరా!

తే॥ గీ॥ మంచిమాపులచేత సంభాషణంబు
చేత; నగవుచే, నడకల చేత; నాదు
హృదయమును దొంగిలించితి వేకవీర!
యకట యేరీతిమఱువంగ నగును నిన్ను.

స్థయాత్రాపరతంత్రమైన రుద్రమదేవితో వచ్చునప్పుడు రహస్యముగ నీవు నాకడకరుదెంచి,

తే॥ గీ॥ నిముసమొకయుగంబుగ నిట ॥ నేనుగడుపు
దాన; నిన్నుఁబాసిననేను ॥ తాళఁజాల
మరల వేగరావలెను సు ॥ మ్మాయటంచు
బలికియుండవె ప్రేమతో ॥ భాసురాంగి.

నీకు నేనుజేసిన వాగ్దత్తమును జెల్లింపకపోయినందులకెంతయు జిం ల్లుచున్నాను. నే నెచ్చటనున్నను నీముఖారవిందము నాహృదయ పీఠమున నిలిచియేయున్నది. నేను బంధవిముక్తుఁడనై యోరుగ టికి వచ్చు భాగ్యమున్నచో, రుద్రమదేవి కరుణవలన మనయభీష్ట ము తీరఁగలదు. (ఇంచుకయూరకుండి) నాకడకనుదినమును వచ్చు చు బోవుచు నాకేకొఱంతయు లేకుండ నరయుచున్న యామహ నుభావుఁడెవ్వరోకదా ! ఆతనినిర్హేతుక కరుణకు నేనెంతయు నదు తమందుచున్నాను. వైరిపక్షమువాఁడైన యాతఁడు నాయందిం వాత్సల్యముతోనుండుట కేమికారణమోకదా! ఆతనియుదంతంబు గుదమని తలంచితినిగాని, యదియేవిధముగాఁ బరిగణించునో యను భయముచే నడుగనైతిని. ఇప్పుడు తొమ్మిది ఘంటలయినది. అని దినమును సంధ్యాసమయమున వచ్చుచుండు నామహానుభావుఁ నేఁడే కారణముచేతనో రాలేదు. ఇంకనన్ను నిద్రాదేవి యావహి చుచున్నది (అడుగుల చప్పుడువిని) ఎవరో! వచ్చుచున్నజాడ తో చుచున్నది. ఎవరైననేమి. నాకొఱకువచ్చువారెవ్వరును నుండ కదా. నేను శయనించెదఁగాక! (అనిపరుండును)

[ఏకవీర ప్రవేశించును]

ఏక—(తనలో) నేను పాండ్యరాజుని సంపూర్తిగ మోసపుచ్చి యీ షము వేయఁగలిగితిని.

తే॥ గీ॥ అస్మదీయచిత్తముహరించి ॥ నట్టియీకు
మారదేవురక్షింపఁగా ॥ మహితపురుష

వేషము ననృపువంచించి ౯ వెలసి; యిప్పుఁ
డతని యానతి నిజమైన ౯ యబలనైతి.

అహో! నామాయా వాగురయందుఁ బాండ్యవిభుఁడు బాగుగఁ జిక్కినాఁడు. (ఎదుటఁ జూచి) నామనోధనుండగు నీ కుమారదేవుఁడు నిద్రకుఁ జేరినాఁడు. కానిమ్ము. ఈతనిని నెమ్మదిగా మేలుకొలిపినా నిజసంగతి బయలుపెట్టఁబడదను. అట్లొనర్చితినేని యీతనికి చిత్తమున నున్న బెంగపోయి శరీరమునకు సౌఖ్యము కలుగును. (కుమారదేవుని సమీపించి) కుమారదేవా! కుమారదేవా! (అని పిలిచి కనఁబడకుండనుండును)

కుమా—(ఉలికిపడి లేచి) ఎవరు! నన్నుఁ బిలుచువారు? (కన్నులను దెఱచిచూచి) ఏమిదీ! ఆశ్చర్యముగనున్నది. నాకిప్పుడు వినిపించినమాట యేకవీర కంఠస్వరము వలెనున్నది. (ఇటునటు జూచి) ఏమిదీ! ఎవ్వరును గనిపింపక యున్నారు. నేను కలఁగంటినా యేమి? జాగ్రదావస్థలో నేయుంటిని. నిరంతరమును నేకవీర నామస్మరణము గావించు నన్ను "ఏకవీర" పిలచినట్లుగా దోచియుండును. అంతియే కాని, శత్రువులచే బంధింపఁబడిన నాకడ నేకవీర యేకరణిఁ జనుదెంచును. హా! ఏకవీరా! ఏకవీరా! ఎందుంటివి?

ఏక—(కుమారదేవుని యెదుటకువచ్చి) ఇదిగో! ఏకవీర.

కుమా—ఏమీ! ఏకవీర యేనా?

తే॥ గీ॥ ఏకవీరవో కావో నే ౯ నెఱుఁగకుంటి
యేకవీరవె నీవైన ౯ నెట్టులిటకు
నన్ను ధన్యునిం జేయఁగా ౯ నాతిమిన్న
వచ్చియుంటివి వేవేగ ౯ బలుకుమిపుడు.

ఏక—మనోహరా! కుమారదేవా! తొందరపడకుము. నేను నీసేవకురాలనగు నేకవీరనే.

కుమా.__ఏకవీర వేనా?

తే॥ గీ॥ కాంతితగ్గడి దీపపు గాంతిఁగొంత
హెచ్చుగాఁజేసిన మోము నిపుడు చూపు
కాంచి సంతసంబునుబొంది గరితమిన్న
కౌగలించెద నొకమారు కలువుదీర.

ఏక.__(దీపపుగాంతిని హెచ్చుఁజేసి) కుమారదేవా! నీకిప్పుడు నమ్మక
ముకలిగినదా!

కుమా.__(సంతోషముతోఁ దనలో)

మ॥ భళిరే కంటినిగంటి బుణ్యవశతన్ భామాశిరోరత్నమున్
జలజాతేక్షణ; పద్మగంధి నబలన్ జక్రిస్తనిన్ నీలకుం
తలవిభ్రాజిత; బూర్ణచంద్రనిభవ క్త్రిన్ సత్సతీశ్రేష్ఠ; ను
జ్వలదేహన్; బ్రియ; నేకవీర నిట నా భాగ్యంబుసామాన్యమే.

(ప్రకాశముగా) ఏకవీరా! ఎన్నాళ్ళకు నిన్నుఁజూచితిని.

సీ॥ ఏకశిలాపురం బే కారణంబున
విడనాడితివి నీవు విద్రుమోష్ఠి
వీరరుద్రమదేవి యోరుగల్ నగరంబు
సుఖముగాఁజేరెనే సుదతిమిన్న
ధీరుండు మీయన్న త్రిపురాంతకుం డుత్త
రంబులవ్రాయునే యంబుజాక్షి
మాన్యచరిత్రులు మంత్రిశేఖరులెల్ల
కుశలులైయుండిరే కోమలాంగి.

తే॥ గీ॥ శత్రునగరంబు దీనిని జంద్రవదన!
యెట్లుజేరితివి మఱియు నిచటకెట్లు
వచ్చితివి నీదుచరితంబు భావమునకు
నచ్చెరువుఁదోఁచెఁజెప్పుమీ మచ్చకంటి.

నిన్నుఁజూచినంతనే నారోగమంతయుఁబోయినది. నీచరిత్రముఁదెలిపి నన్నానంద సాగరంబున నోలలాడ్పుము.

ఏక—మనోహరా! నాచరిత్రమిప్పుడే చెప్పవలయునా? కావలసినంత వ్యవధియున్నదే.

కుమా—అయ్యో! రమణీమణీ! చెప్పవా! నాకుసంతసమునింపవా? నాప్రక్కకువచ్చికూర్చుండుము.

ఏక—(కుమారదేవునిప్రక్క నాసీనయై) కుమారదేవా! ముందుగా నీశరీరమున నించుక సౌఖ్యముగనున్న సంగతిఁజెప్పుము.

కుమా—ఎప్పుడు నీముఖారవిందముఁజూచితినో యప్పుడే, నాకుసౌఖ్యము కలిగినదనితలంపుము. ఇంక నీచరిత్రమువినుటకే నాచిత్తము తత్తరమందుచున్నది.

ఏక—కుమారదేవా! నాచరిత్రమువినిన నీకుఁ గడువిచిత్రముగనుండు. రుద్రమాదేవితో నీవు తీర్థయాత్ర కరిగినపిమ్మట నొకదినంబున నేనుద్యానవనమునకరుగఁగా యచ్చటికి ప్రతాపదేవునిచేఁ బ్రబోధితుండై యతని కుమారుఁడగు నాగరాజచ్చటికివచ్చి నన్నుఁగాంచి యనేక వెఱ్ఱిచేష్టల సలిపినాఁడు. నేనెట్లో వాని బారినుండి తప్పించుకొని మందిరము జేరితిని.

కుమా—ఆయవివేకియగు, నాగరాజునకు నిన్ను మోహించునంతటి తెలివి యెట్లువచ్చినది.

ఏక—వానిమాటలవలన వానితండ్రియే నన్నువశము జేసికొనమని బోధించినట్లు కనిపెట్టితిని.

కుమా—దురాత్ముఁ డెట్టికార్యమును జేయ సాహసించెను. సరే తరువాత నేమిజరిగినది?

ఏక—ఆనాగరాజునకు నామీఁద జనించిన మోహము తుదకుఁ బిచ్చి

గాఁబరిణమించి, వీథులవెంట "మాతండ్రి యేకవీరను జంపు" నని కేకలిడుచు సంచరింపసాగెను.

కుమా.—ఇంతకుమున్నే యాతఁడొక వెఱ్ఱివానిగఁబరిగణింపబడినాఁడవి. దీనితో నా వెఱ్ఱి మఱింత యధికమైయుండును. తరువాత,

ఏక.—అంతట నేను పురంబుననున్నచోఁ బ్రతాపదేవుఁడేమైన హానిఁ జేయునేమోయని తలంచియు బ్రతాపదేవుఁ డేకవీరను జంపించెఁ గాఁబోలునను నపవాద యాతనికి వచ్చునట్లు చేయుటకును నూహించి, మీరందఱును మొగిలిచెర్లయందుందురని పురుష వేషమున నయ్యెడ కేగితిని. కాని, యప్పటికే రుద్రమదేవి పరివారముతో నోరుగల్లునకు మరలిపోయెననియు, నక్కడ మీకును శత్రువులకుఁ గలహము సంభవించెననియు, నందు నీవు శత్రువులచే బంధింపఁబడి కొనిపోఁబడితివనియు దెలిసి, నీజాడలనరయవచ్చితిని.

కుమా.—నేనిచ్చటనుంటినని యెట్లు గ్రహించితివి? ఇచ్చటికెట్లు రాగలిగితివి?

ఏక.—నేను మొగిలిచెర్లనుండి బయలుదేరి తిన్నగా నాయన్నయగు త్రిపురాంతకుఁడుండు నెలవును జేరితిని. ఆసమయమున నాతఁడచ్చట లేడు. నేను నాయన్నయురూపమున నొకేవిధముగ నే యుండువారమగుటచే, నాయన్న సేవకుఁడగు రంగఁడు నన్ను దనయజమానిగ నేభావించి, నాయన్న జైనాచార్యుని వంచించి పాండ్యరాజు కడకుఁ గొనిపోదలంచి తెచ్చిన యొకలేఖను నాకొసంగెను. నే నయ్యది గైకొని, కొన్ని సవరణలఁ గావించి "దేవదేవు" డను నామమునఁ బాండ్యరాజుం జేరి యతనిని వశముఁ జేసికొంటిని. నాయత్నమంతయు నీబంధవిమోచనార్థమే!

కుమా.—రమణీమణీ!

తే॥ గీ॥ సహజముగ నీవు కాంతవు । సాహసమున
బురుషవేషము నేరీతిఁ । బూనినావు
చర్యలేభంగి నారీతి । సలిపినావు
కాంత! నీచర్యచిత్రింబుఁ । గాగదోచె.

ఈపాండ్యరాజు మాయలయందు గట్టివాఁడు. ఆతనిని నీవెట్లు వశము జేసికొంటివి?

ఏక—ఆంధ్రరాష్ట్రవినాశనమునకుఁ బనిసేయువానివలె నటించితిని. ఈవిషయమున నిన్నుఁగూడ వశముజేసెదనని పలికితిని. నీకుఁద్వరగా నారోగ్యముగలుగఁజేయుటకై ఘనులగు వైద్యులనేర్పాటుఁజేయించితిని. వారు సరిగా వచ్చుచుఁబోవుచుండిరో లేదో నేను రెండువేళల నీకడకరుదెంచి కనుఁగొనిపోవుచుంటిని. నీదేహమునంద స్వస్థతగానుండుటచే నన్ను గుర్తింపలేకపోయితివి.

కుమా—ఏమేమీ! ఎవ్వఁడో యొకమహానుభావుఁడు నాకడకువచ్చుచుఁబోవుచుండెనని తలంచితినిగాని నీవనిగుర్తింపనైతిని. అక్కటా! ఎంతమందమతినైతిని. నీయమృతహస్తముచే నీవు నన్నునుదినంబునుస్పృశించుచుండుటచేత నేనాకింతత్వరలో నారోగ్యముకలిగినది.

తే॥ గీ॥ అమృతహస్తుండవై నాకు । నతిసుఖంబు
గూర్చి; యమృతాధరివగుచుఁ । గోర్కెతోడ
నాదుప్రాణముల్ రక్షింప । నాతినేడు
వచ్చితివి; మెచ్చినాడ నీ । భవ్యకరుణ.

ఏకవీరా! నిజమైనరూపమున నెట్లు నాకడకు రాగలిగితివి?

ఏక—కుమారదేవునకు నేకవీరయను పొలతియందెక్కుడు మోహమున్నదనియు, ఏపురుషుడైన నాయేకవీరవేషమున నాతనిం జేరి పరిచర్యలుసలిపెనేని యాతనికిఁద్వరలో సౌఖ్యముగలుగుననియు, నాతనికి సౌఖ్యముగలిగినంతనే, యాతనిని మనవశముజేసికొని, యాం

ధ్రరాష్ట్ర నిర్మూలనముసకై యత్నింతమనియుఁ దెలిపితిని. ఆపాం
డ్యరాజు నామాటలకు మోసపడి నన్నే యేకవీర వేషముధరింపు
మనిచెప్పెను. ఇదినాయుదంతము.

కుమా—

తే॥ గీ॥ వేషమేలదాల్పగఁ నేక ? వీర వీవె
నన్ను రక్షింపఁగా నెంచి ? వన్నెలాడి
యిన్ని వేషముల్ ధరించితి ? వింపుమీఱ
నెంతయో సుఖంబుగలిగె ? నిపుడు నాకు.

నాదేహమున నెట్టివిధమయిన బాధయులేదు. రమణీ!

తే॥ గీ॥ అరులకును జిక్కియుంటిని ? నతివ! బంధ
ముక్తుడనగుచు నోరుగల్ ? పురముజేరి
యాంధ్రమాతనుగొల్చు భా ? గ్యంబు నాకు.
గలుగునే; రుద్రమాంబిక ? కరుణతోడ
నన్ను జూడఁగ; నీవు నా ? నందమంద.

ఏక—ఈప్రయత్నమంతయు నందుకే కదా! సహజ స్త్రీనైన నేను
పురుష వేషమూని, పాండ్యరాజును వశముజేసికొని, నేనెట్లుచెప్పి
న నాతఁడట్లు చేయునట్లుగావించి, యుండుటయంతయు నీకొఱకే
కదా! ఇంతవఱకువచ్చినపిదప మనమోరుగల్లుజేరక యుందుమా?
ఆవిషయమునుగూర్చి మనము సంభాషించవలసిన సంగతు
లనేకములున్నవి. రేపు మరల గలసికొందము. ఇంకనీవుశయనిం
చుము. నేనరిగెదను.

(నిష్క్రమించును.)

కుమా—నేడు నాయానందమునకు మేరలేక యున్నది.

(తెరవాలును.)

రంగము:—[మధురానగరోద్యానవనము:—దేవదేవుఁడు (ఏకవీర) హస్తమందు లేఖతో నంటిగాఁబ్రవేశించును.]

దేవ—(తనలో) ఈయుత్తర మామనసలిదాసి నాకేల యిచ్చినదె ను. ఇది మఱియొకసారి చదివెదఁగాక!

"మనోహరా!

మనోహర సందర్శన మహానందమున వికసితభావమునహించు పద్మినీ సుందరిచందమున, నిన్నసాయంకాలమున మీజగన్మోహనా కారమును సందర్శించి, నేనమితానందహృదయారవిందనైతిని. అప్ప టినుండియు మీప్రతిబింబము నామనోదర్పణమునఁ ప్రతిఫలించు నా కన్నులకుఁగట్టినట్లే యున్నది. మీ దివ్యసుందర మంగళవిగ్రహమును ప్రత్యక్షముగ సందర్శించి, తనివిదీర మీ మధురవాగమృతమును గ్రోల నాడెందమాందోళన మొందుచున్నయది. మహేశ్వరీమనోహరుఁడగు దేవదేవుఁడు నామనోరథము నెరవేర్చుఁగాక! మీయనుగ్రహమునకై ప్రతిక్షణము నిరీక్షించుచుండు మీచరణదాసి,

(ఆంధ్రరాష్ట్రము) మహేశ్వరి.

(అనిచదివి) ఆహా! ఏమి! నాజీవిత మెంతచిత్రముగ నున్నదో! పాండ్యరాజతనూజయగు నీమహేశ్వరిచరిత్ర మట్లేయున్నది.

తే॥ గీ॥ అల కుమారదేవుని రక్ష ॰ ణార్థ మిటకు
బాలతినగునేఁ బురుష వేష ॰ మున నిచటకు
వచ్చియుండఁగ నన్ జూచి ॰ వడతి మోహ
మందె దీని కేమనువాడ ॰ నబలతోడ.

నిరాకరించినచో నేమిమోసము వాటిల్లునో. నేను బహుజాగరూకుఁడ నై మెలంగవలయును.

తే॥ గీ॥ నవ్వు వచ్చుచున్నది ॰ నాచరిత్ర
పోలతినై నామనోహరు ॰ పొంత; పురుష

వేషమున మహేశ్వరిచెంత ♦ వెలుఁగవలయు
మిగుల జాగరూకతతోడ ♦ మెలగుచుండి॥

ఇంతకును నామహేశ్వరిచిత్తంబును సంపూర్తిగ నరయవలయుఁగదా

[వృద్ధదాసి: ప్రివేశము]

వృద్ధదా—(దేవదేవునిఁజూచి) ఓహో! దేవదేవుఁడా యేమి! నీదర్శనమే అరూపమైనదే.

దేవ—కార్యాంతరాసక్తుఁడనై గనిపింపకయుంటిని. మీ రాజతనూజకు క్షేమమేకదా ?

వృద్ధదా—నీవు కనబడకుంటివి. ఆమెకు క్షేమమెట్లు ? ఆమె నీదర్శనమెప్పుడులభించునాయని వేచియున్నది. నీవతిబెట్టు సేయుచుంటివి. ఇదినీకు ధర్మము కాదు.

దేవ—రాజతనూజయగు నామె నాబోటివానింగాంచి మోహించుట ధర్మముగాదు.

వృద్ధదా—నాయనా! మోహమను వస్తువునకుఁ గన్నులు లేవుసుమా !

దేవ—అవునుగాని, యీసంగతి రాజుగారెఱింగినచో మా మానప్రాణములు దక్కునా !

తే॥ గీ॥ ఇంతి శుద్ధాంతవాసిని ♦ ఏను పరుఁడ
నామెకునునాకు సంబంధ ♦ మలరుటెట్లు
భూపుఁడిద్దాని వినెనేని ♦ మోసమగును
వలదు నాకిట్టి కార్యంబు ♦ వలదు వలదు॥

అవ్వా! ఈయనవసరమైన గంద్రిగోళము దాకెందుకు?

వృద్ధదా—తనంత తావలచివచ్చి మీఁదఁబడుచున్న పడుచును నిరాకరించుట కేసుందరపురుషుం డంగీకరించును ?

దేవ—నేను మీమహారాజుగారియొద్ద నతివిశ్వాసముతో మెలంగుచున్నాను. ఇట్టి ఘోరకృత్యము జేసినచో బ్రాణముదక్కునా ?

వృద్ధ—పైఆలోచనకు నేనుంటినిగదా. రాజుగారు మెచ్చుకొనునట్లే చేసెదను. నీకాభయమువలదు. ఆభారమంతయు నాపై విడిచి పెట్టుము. (తనలో) నేను సత్వరముగనరిగిమహేశ్వరియిక్కడ కరుదెంచునట్లు చేసెదఁగాక! (ప్రకాశముగా) దేవదేవా! నేనిప్పుడే నీకొక చిన్నవస్తువ దెచ్చియిచ్చెదను. దానిప్రభావమిప్పుడే తెలిపెదను. (నిష్క్రమించును)

దేవ—ఆహా! శుద్ధాంతసౌధంబులయందు మెలంగుచుండు వృద్ధదాసీజనం బెట్టిసాహసకార్యమునైనఁ జేయఁగలరుకదా. (ఎదుటఁజూచి) అదిగో! ఎవ్వరో! యువతీలలామ యిట్లువచ్చుచున్నది. ఈమెయే మహేశ్వరియై యుండును.

(మహేశ్వరి ప్రవేశించును)

దేవ—(తనలో) సంశయము లేదు. ఈమెమహేశ్వరియే. ఆవృద్ధదాసి యరిగి నేనిచ్చటనుంటినని యీమెకుఁ జెప్పిపంపియుండును. అబ్బా! ఆముసలిది యెంతమాయలమారిది. ఇప్పుడు నేనేమిసేయుదును.

మహే—(దేవదేవుని సమీపించి) ఓహో! మాతండ్రిగారికిఁ బ్రియంబు గూర్చు దేవదేవుఁడాయేమి. దేవదేవా! జైనాచార్యునికడనుండి మాతండ్రిగారికేమయిన యుత్తరములు వచ్చుచున్నవా?

దేవ—ఓరాజతనూజా! రాజకీయవిషయంబులజోలి నీకేల? ఆరహస్యములన్నియు నంతఃపురాంగనలకుఁ జెప్పఁదగదు. (ముందునకు నడచుచున్నాఁడు)

మహే—దేవదేవా! ఎచ్చటకేగెదవు?

దేవ—చేయవలసిన రాజకార్యములనేకములున్నవి. ఈసమయమున రాజుగారు నారాకకై వేచియుందురు.

మహే — రాజకార్యంబు లనుదినంబును నున్నవియేకదా! ఈమహేశ్వరికడ నొకనిముషమున్న చో రాజకార్యముల కంతరాయము గలుగునా?

మ॥ నిను మానసచోరుగా విభునిగా నిక్కంపు దైవంబుగా
మనమం దెంచుచు వేచియుంటిగద నీ మాన్యస్వరూపంబు గ
న్గొని పూజించి వరింపఁ గాదలచి స మ్మోహాబ్ధిలో మున్గి యన్
గనరాకుండుట మేరయానె చెపుమా కల్యాణతేజోనిధీ॥

నాయుత్తరంబునకుఁ బ్రత్యుత్తర మంపకపోవుట యెంతయు విచారము.

చ. నిను మనసారఁ గోరితిని నిక్కము నాదగు మాట నమ్మి నీ
మనమున నింక యూహలను మాని; నన్గ్రహియింపఁ జెల్లునో
జననుతసచ్చరిత్ర రిపుశౌర్యవిభంజన; సుందరాంగ నే
ననిశము నిన్నె నమ్మితిని సంచిత సత్కృప నేలుమీ యికన్.

దేవ — (తనలో) ఆహా! స్త్రీ లెంతకైనను సాహసులు. నేను మాత్రము స్త్రీనిగానా! కుమారదేవుని యందున్న మోహమున నెట్లు సేయుచున్నది. అట్లే యీమె నన్నుఁ బురుషునిగా భావించి మోహమందియున్నది.

తే॥ గీ॥ కాకికావసభీతిల్లు కరితలయిన
మోహమావేశమైన యం? బుధులు దాట
గలరటంచును జెప్పు వాక్యములు నిజమె
యగుచుదోచును స్త్రీ సమూహంబునందు.

ఇందుకనే "స్త్రీబుద్ధిః ప్రళయాంతకం" అని ఆర్యులు వచించినారు కానిమ్ము. నేనిమె హృదయమును గనిపెట్టి యొకచిత్రమైన నాటకమాడించెదను. (ప్రకాశముగా) మహేశ్వరీ!

సీ॥ నిరుపేదవాఁడనై నెగడుచుండిన నన్ను
వరియించుటది యేల భాసురాంగి

మహే—

జడదారివలెనున్న సమయమందునకాదె
యర్జునింబెండ్లాడె యాసుభద్ర

దేవ—

మహితసుందరులైన క్ష్మాధీశులెందఱో
కలుగగానేనేల కలికిమిన్న

మహే—

అనురాగమేనిపై యమరునోవానివై
వాహికంబాడుట బరగుఁగాదె

దేవ—

తే॥ గీ॥ నన్నువరియించినందుకు నారులెల్ల
నిన్నువీక్షించినవ్వరే నీరజాక్షి

మహే—

నవ్వుదురుగాక కలుగునే నాకుఁగొఱత
సందియంబులవీడుమా డెందమందు.

దేవ—మహేశ్వరీ! ఇంతకుమున్ను నీవు సుభద్రియర్జునుని వివాహమాడ.లేదాయని పలికితివి. నేనర్జునునితోఁ దుల్యుఁడ నగుదునా?

మహే—దేవదేవా! ఇట్టి ప్రశ్నలచే నాహృదయమునకు సంతాపము గలుగఁజేయకుము. నేనునిన్ను సంపూర్తిగ వలచితిని. నేను భాగ్యంబును జూడలేదు. అదియుఁగాక,

తే॥ గీ॥ భర్తభాగ్యవిశేషము పడతిచేయు
పూజలనుబట్టి రాజిల్లు బుడమియందు
రజతగిరియందు మేటివి రాగివైన
దేవదేవుని వరియించి దివ్యసుఖము
లందదే మహేశ్వరి; దీని నరయలేదె.

దేవ—తరుణీ! ఇందులకు నీతండ్రిగారి యాజ్ఞకాకున్నచో నేమిహాని వాటిల్లునో కదా! విద్యావిశారదవగు నీ వాలోచింపుము.

మహే—నాసౌఖ్యమునుగోరి నాతండ్రి యిందుల కంగీకరించినసరే, లేదేని యాతని యనుమతియే యవసరమే లేదు. ఎవ్వరడ్డము పెట్టినను నాచిత్తముమారదు. నాప్రార్థన నీవంగీకరింపవేని నాకుమరణామే శరణమగుఁగాక!

దేవ—సుందరీ! అంతసాహసమువలదు. నీహృదయము పరీక్షించుటకట్లు పలికితిని నీవన్యథాతలంపవలదు. ఇఁక నేఁబోయి వచ్చెద. మరల గలసికొందము.

మహే—నన్నుఁగృతార్థురాలిగఁ జేయుట కంగీకరించినట్లే కదా!

దేవ—సంశయింపవలదు. (నిష్క్రమించును)

[తెరలో]

మహేశ్వరీ!

మహే—అదిగో! వృద్ధదాసికాబోలు పిలచుచున్నది.

(నిష్క్రమించును)

రంగము—[మధురాపురమునఁ బాండ్యరాజమందిరమున
బాండ్యరాజు, దేవదేవుఁడు, ప్రవేశము]

పాండ్య—దేవదేవా! కుమారదేవుని స్థితి యెట్లున్నది?

దేవ—మహారాజా! ఎట్లుండవలెనో యట్లేయున్నది.

తే॥ గీ॥ మాయవేషముచేతఁ గు కై వరారదేవు
తాపమంతయుఁ బోఁగొట్టి కై తనరినాను
మనకువశుఁడౌచునుండెడి కై మార్గమరసి
నాను; కొంతలేదెందు భూ కై నాథచంద్ర.

కావలసిన మంత్రతంత్రములన్నియుఁ బ్రయోగించి యతనిని వశముసికొంటిని.

పాండ్య—దేవదేవా!

తే॥ గీ॥ తరుణివేషముఁదాల్చి నెఱక్కరణినీవు
వానిఁజేరి నమ్మించి సంభాషణంబు
సలిపితివి; యేకవీరగా స్వాంతమందు
నమ్మెనే నిన్ను వినఁగమోదమ్ముకలిగె.

దేవ—ఏల నమ్మకయుండును? ఆతఁడు నన్ను నిజమైన యేకవీరగనే భావించెను. నేనతిజాగరూకుఁడనై యతనికడ మెలంగుచుంటిని.

పాండ్య—దేవదేవా!

తే॥ గీ॥ అతని వంచింపనీవు స్త్రీవైనయపుడు
మాధవుని మోసపుచ్చఁగ మాధవుండు
మోహినీవేషమూనిన పోల్కిగాఁగ
వెలసియుంటివి కాబోలు వేడ్కమీఱ.

ఆసమయమున నిన్నుఁజూచి యానందించు భాగ్యము నాకు లేకపోయెను గదా! ఇంతకును నాతఁడు మనకు వశుఁడగునట్లుండెనా?

దేవ—ఏల కాకుండును? ఘాతుకునినైనను వశము జేసికొను శక్తి నాకడకలదు. నేనాతనితో రుద్రాంబపై నసూయకలుగు వాక్యములు బాగుగఁజెప్పితిని. ఆతఁడు దేవరవారొకసారి యడిగినచో మనపక్షమున నిలుచుటకు సిద్ధముగానున్నాఁడు. ఆతనిచిత్తము సంపూర్తిగఁ ద్రిప్పివేసితిని. మీరు సందియంబందఁబనిలేదు.

సేవకుడు(ప్రవేశించి రాజుంగాంచి) మహారాజా! ఓరుగల్లునుండి ఛన్నుడను నొకడు రుద్రమదేవికడనుండి యుత్తరముగొని తెచ్చి తమదర్శనార్థమై ద్వారముకడ వేచియున్నాఁడు.

పాండ్య—రుద్రమదేవి కడనుండియా! లోనికి రానిమ్ము:

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

పాండ్య—(దేవదేవునిఁజూచి) దేవదేవా! రుద్రమదేవి యాతనిని మన కడకేల పంపియుండును?

దేవ—రాజా! తినఁబోవుచు రుచులడుగనేల? అంతయుమనకిప్పుడే తెలియునుగదా! ఇంతలో తొందర యేల?

[ధన్నుఁడు ప్రవేశించును]

ధన్ను—(పాండ్యరాజుంజూచి) మహారాజా! జయము. జయము. ఓరుగల్లు రాణియగు శ్రీమన్మహా వీరప్రతాపరుద్రమదేవిగారీ యుత్తరమును దమకుఁబంపినారు. (ఉత్తరమిచ్చును.)

పాండ్య—(ఉత్తరమును గైకొని చదివి. సేవకునిఁజూచి) సేవకా! నీవీ ధన్నునితోఁగూడఁబోయి ద్వారముకడనుండుము. మాయనుజ్ఞయైనప్పుడు రావచ్చును. (ధన్ననిఁజూచి) ధన్నా! మాసేవకునిఁతో నావలయుండుము.

సేవ—(ధన్నునితో నిష్క్రమించును.)

పాండ్య—(దేవదేవునిఁజూచి) దేవదేవా! చూచితివా? రుద్రమదేవి గర్వ మేతీరుననున్నదో. కుమారదేవుడు మనచే బంధింపఁబడెననియు, వెంటనే యాతనికేహానియుఁ గలుగఁజేయకుండ మాకప్పగింపనిచో యుద్ధముచాటింపఁబడునని యు వ్రాసినది. ఆహా! ఏమిఁ! ఈమెసాహసము!

తే॥ గీ॥ అబలయాంధ్రపీఠంబుపై నలరియుంట
సకలసామంతనృపుల కిష్టంబు లేదు
యుత్తరముగాంచినే భీతి నొందువాడ
నందుఁ దనదుచిత్తంబున నెంచెనేమొ.

చ॥ సమరముఖంబునన్ నిలిచి శాత్రవవీరులు భీతిఁజెందఁగా
నమితపరాక్రమస్ఫురణ నాంధ్రులశౌర్యమడంచిపుచ్చి రు

ద్రిమకును గర్వభంగము నిదప్పకచేసి యశంబుఁ గాంచఁగా
క మదినినామెకున్ భయము నిగందునె భూపతులెల్ల నవ్వఁగన్.

దేవ—(తనలో) ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మిని చలింపఁజేయుటకు వీనికిగా దుకదా, వీనినిఁబుట్టించిన బ్రహ్మకైనఁ దరముగాదు. (ప్రకాశముగా) మహారాజా! తాటాకులచప్పుడులకుఁ గుందేళ్ళుభీతిఁ జెందునా?

పాండ్య—దేవదేవా! కుమారదేవుఁడు మనయొద్దనున్నట్లామెకుఁదెలిసినది. ఆమె మనపైకి దాడివెడలివచ్చుటకు యుద్ధప్రయత్నములు సంపూర్తిగఁజేయుచుండును. సంగరము సంభవించునని ముందుగనే భావించి నేనుగూడ సైన్యములసిద్ధము జేసియేయుంటిని, ఇదియుంగాక, దేవగిరిరాజునకుఁగూడ నాంధ్రరాష్ట్రముపైకి దండెత్తుమనియు, నేనుగూడవచ్చెదననియు వ్రాసియుంటిని. ఇంకమనకావంతయు భయము లేదు. కుమారదేవుఁడు మనపక్షముననున్నచో మనము విజయలక్ష్మీలాలితులమగుట కావంతయు సందియము లేదు.

దేవ—కుమారదేవునివిషయమై మీరుసంశయింపఁబని లేదు.

పాండ్య—అట్లయిన మనకేవిషయమయిన చింతయులేదు. ముందు రుద్రమదేవి కేమని ప్రత్యుత్తరము వ్రాసిపంపుదము.

దేవ—దీనికాలోచింపనేల? నిజము నేవ్రాయుదము. "కుమారదేవుఁడు మాయొద్దనేయున్నాఁడు. అతనిని మేమువిడువము. మీయిష్టమెట్లో యట్లుసేయు"డని వ్రాయుటయే మంచిది.

పాండ్య—ఆహా! దేవదేవా! ధైర్యసాహసములందును, పౌరుషమందును నీవొక్కింతయు నాకుదీసిపోవు.

దేవ—(తనలో) ఈఘన్నుఁడు రుద్రమదేవికి విశ్వాసపాత్రుఁడగు సేవకుఁడు. నేనీతనితోఁ గొన్ని రహస్యములనుఁజెప్పి మాయఁగ్రుంచ

గు త్రిపురాంతకునికిఁగూడ నొక లేఖనిచ్చెద. (ప్రకాశముగా) మహారాజా! నేనునాబుద్ధినిఁబ్రయోగించి ఓరుగల్లునుండివచ్చిన యా ఛన్నునివలన నచ్చుటరహస్యములుకొన్ని గ్రహించెదను. ఇందులకు మీరంగీకరింతురా?

పాండ్య—దేవదేవా! ఎంతమాటఁబలికితివి. నీవుచేయఁదలంచిన కార్యమునకు నేనెప్పుడును నడ్డుపెట్టను. నీకంటెనాకుఁ బరమాప్తుఁ డెవ్వఁడును లేఁడు. నేనుగృహమునకరిగి యిప్పుడేవచ్చెదను. ఈలోపుగ నీవాతనివలన రహస్యములన్నియు గ్రహింపుము.

(నిష్క్రమించును.)

దేవ—సేవకా!

సేవ—(ప్రవేశించి) ఏమిసెలవు?

దేవ—ఓరుగల్లునుండివచ్చిన ఛన్నునిలోనికిఁబంపి, నీవుద్వారముకడనుండుము. లోనికెవ్వరిని రానీయకుము.

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

ఛన్ను—(ప్రవేశించును.)

దేవ—ఛన్నా! ఇటురమ్ము.

ఛన్ను—(సమీపించును.)

దేవ—ఛన్నా! విశేషముగ నీతోమాటలాడుటకు వ్యవధిచాలదు. నిన్ను నేను రుద్రమదేవియొద్దఁ జూచినాను. నీవామెకు విశ్వాసపాత్రుఁడవగు సేవకుఁడవగుటచేత నే నిన్నిచ్చటకుఁబంపెను. నేనెవ్వఁడనో నీకిప్పుడు దెలుపను. నేనునీకురహస్యముగ రెండుత్తరములిచ్చెద. అందొకటి నీవుబోవుదారియందున్న యరణ్యమున నొక తాటియాకులయిల్లు కనఁబడును. అందు త్రిపురాంతకదేవుఁడున్నాఁడు. ఆతనికొసంగుము. రెండవది రుద్రమదేవికొసంగుము. కుమార

వుఁడు సురక్షితముగ నున్నాడని తెలుపుము. (లేఖలవ్రాయుచున్నాఁడు.)

ఘన్న—(తనలో) ఈతనిముఖముజూచిన నాకుఁ జిత్రముగనున్నది. పాండ్యరాజనువంచించుటకే యీతఁడిక్కడఁజేరినాడని తలంచుచున్నాను. కుమారదేవుఁడు సురక్షితముగ నున్నాఁడని తెలుపుమనెను.

దేవ—(ఉత్తరములవ్రాతఁబూర్తిజేసి) ఘన్నా! ఈ రెండుత్తరములును నతిరహస్యముగ దాచుకొమ్ము. ముందీపనిఁ జేయుము.

ఘన్న—(ఉత్తరములదీసికొని లోపలిజేబున దాచుకొనును.)

దేవ—(మరలవ్రాయుచున్నాఁడు.)

[పాండ్యరాజు ప్రవేశము]

పాండ్య—(దేవదేవునిఁజూచి) దేవదేవా! నీవువ్రాయుచున్న లేఖ రుద్రమదేవి కేనా?

దేవ—అవును. పూర్తియైనది. దీనినిమీరు చిత్తగించి మీచేవ్రాలు జేయుఁడు. ఈఘన్ననిఁ బంపివేయుదము (లేఖనిచ్చును)

పాండ్య—(లేఖగైకొని చదివి) బాగుగ వ్రాసినావు. (చేవ్రాలుజేసి, మరలయిచ్చును.)

దేవ—(లేఖ. దీసికొని దానినిఘన్ననకిచ్చి) ఘన్నా! దీనినినీవు మీ రుద్రమదేవిగారి కొసంగుము. (సేవకునిజూచి) సేవకా! నీవీఘన్నని పురముదాటించిరమ్ము. నీవీతని నేవిషయమైన ప్రశ్నములు నడుగకుము. ఆతఁడేమయినఁనడిగినఁ బ్రత్యుత్తర మీయకుము. పొమ్ము. ఘన్నా! పోయిరమ్ము.

ఘన్న—మహారాజా! సెలవుగైకొనెదమ.

(సేవకునితో నిష్క్రమించును.)

పాండ్య—దేవదేవా! నీవు ప్రతివిషయమునందును నతిజాగరూకతతో నుందువుకదా. (ఇంచుక యూరకుండి) మనము సమరప్రయత్నములలో నుండుటయే మంచిది. ఒక్కసారి కుమారదేవు నియ్యెడకు రావించి యతనితో మాటలాడుదమా?

దేవ—అట్లనే సేయవచ్చును. (తనలో) కుమారదేవునితో నన్నివిషయములును జెప్పియేయుంటిని. అతఁడుమిగుల జాగరూకతతోడనే యీతనితో సంభాషించును. (సేవకునిఁజూచి) సేవకా! నీవరిగి దేవదేవుఁడును, మహారాజుగారును నేదియో సంభాషించుచు మిమ్ముజూడఁగోరుచున్నారని కుమారదేవునకుఁదెలిపి సత్వరముగ రమ్మని నావచనంబులుగాఁ జెప్పుము.

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

పాండ్య—దేవదేవా! ఇప్పుడు మనమాకుమారదేవుని నెట్లయినమన వానిగఁ జేసికొనవలయును?

దేవ—నేనిదివఱకే కొంతభాగముచేసినాను. ఇంకమీరుగూడ నాతనితో స్వయముగ మాటలాడితిరేని మనవాడగుటకావంతయు సందియములేదు. (ఎదుటఁజూచి) అదుగో! కుమారదేవుఁ డరుదెంచుచున్నాఁడు.

[కుమారదేవుఁడు ప్రవేశించును]

కుమా—(పాండ్యరాజుంగాంచి) మహారాజా! జయము జయము. (నిలచియుండును)

పాండ్య—కుమారదేవా! నీవునిలచియుండ నేల? నీవీభద్రపీఠంబున నాసీనుఁడవగుము.

కుమా—మహారాజులగు మీయెదుట నాసీనుఁడనగుట సేవకధర్మముకాదు.

పాండ్య—కుమారదేవా! నీవుసంశయింపఁ బనిలేదు. ఇటఁగూర్చుండుము.

కుమా—(ఆసీనుఁడగును)

పాండ్య—నీశరీరమునసంపూర్తిగ నారోగ్యము కలిగినదికదా!

కుమా—మీదయవలన,

తే॥ గీ॥ వైరి చేఁజిక్కఁగాయంచు - భావమందు
దలచి నాప్రాణములఁదీసి - తపరకుండ
మిగులఁగృపఁబూని నాకునుఁ - దగినమందు
లిచ్చిగాచిరి మిమ్మును - మెచ్చవచ్చు.

పాండ్య—కుమారదేవా! నేనంతకఠినచిత్తుఁడనా? అయిననుమాకు రుద్రమదేవివైరిగాని నీవుకావు. (ఇంచుకయూరకుండి) వీరపురుషా! నీకెప్పుడు సంపూర్ణారోగ్యముకలుగునాయని వేచియుంటిని. నేటికి దేవదేవునికృపవలన నదికలిగినది. నీతోఁగొన్ని విషయముల ముచ్చటించుటకు నిన్ను రావించితిని.

కుమా—చెప్పవలసిన విషయములన్నియు దేవదేవుఁడు చెప్పినాఁడు. కాని కొన్నివిషయములలో మీరుధర్మముఁదప్పివర్తించుట యెంతయు విచారకరము.

తే॥ గీ॥ తీర్థయాత్రికువచ్చిన - ధీరచరిత
చాన రుద్రాంబకును నెగ్గు - సలిపినారు
(దేవదేవునిఁజూపి)
ఆడరూపున నాకడ - కంపివీని
నన్ను వంచించినారు భూ - నాథచంద్ర.

పాండ్య—కుమారదేవా! రాజనీతి మిక్కిలిదురవగాహమైనది. కుమార్గముననైన శత్రువులనుచేజిక్కఁజేసికొనుటకు రాజులుప్రయత్నింపుచుందురు. రెండవది దేవదేవునికి స్త్రీవేషము వేసి నీకడకుఁబంపుట

నీకుఁద్వరలో నారోగ్యముగలిగినేని మాయుద్యమమునకు నీవుతో డ్పడుమువని.

దేవ—మహారాజా! జరిగినదానినిఁగూర్చి యిప్పుడీయోచన యేల? ముందుకర్తవ్యమును జూడుఁడు.

పాండ్య—కర్తవ్యమున కేమున్నది? అన్ని సంగతులును గుమారదేవున కుఁదెలిసియేయున్నవి. (కుమారదేవునిగాంచి) కుమారదేవా! నీవు నేటినుండి మావాడవైతివి. రుద్రాంబకడనెట్లుంటివో, యంతకంటె నధికసంపదలతో నాకడఁజెలంగగలవు? నాసైన్యమునకధిపతివయ్యె దవు. నీకువలసిన స్వాతంత్ర్యము గైకొనుము. నీవిక్కడనుంటివని నీవిషయమై ప్రయత్నింపకయుండుటయేగాక, తనయొద్దనున్న నీ ప్రియురాలగు నేకవీర నీకైపరితపించుచుండఁగా, సకలమంగళము లకును నాస్పదమైన మాగృహమున నేడ్వవలదనియు, గుమారదేవు డెక్కడఁజచ్చెనో యక్కడనే నీవుగూడఁ జావుమని యాయేకవీరను మీరాణి పురము వెడలనడిపినఁదట. ఇదియేకదా! నీయందామెకు న్నవిశ్వాసము.

కుమా—(కోపముతో) ఏమేమి! ఎంతదుష్కార్యమొనర్చెను. ఛీ! ఇక నామెమొగము వీక్షింపరాదు. ప్రాణముపోయినను నేనిక యామెకడకరుగను. (పాండ్యరాజును జూచి) మహారాజా! ఇంక నీకుమారదేవుని శరీరముమీయధీనమైనది.

పాండ్య—సంతోషము. సంతోషము. నీయట్టివాడు నాయండనున్న యాంధ్రరాష్ట్రసర్వస్వమునాకునిముషముపట్టదుసుమా. దేవదేవా! మనసైన్యములకికఁ గుమారదేవుఁడే యధిపతియని చాటఁబంపుము.

కుమా—రాజేంద్రా! ధన్యుడనైతిని.

దేవ—కుమారదేవా! ఇంకనీవు నీమందిరమునకరుగుము. మరల మన ముగలిసికొందుము. రాజగారియెడల విశ్వాసముగలిగిమెలంగుము.

కుమా—కుమారదేవుఁడెప్పుడును ద్విజంహ్వుఁడు కాడని యెఱుంగుము.

(నిష్క్రమించును.)

పాండ్య—దేవదేవా! ఈతఁడు మనకు వశుఁడైనట్లేకదా.

దేవ—ఇంక సందియమేమున్నదా? ఇకనాతఁడు రుద్రాక్షంబ పేరు తల పెట్టఁడు.

సేవ—మహారాజా! జైనాశ్రమమునుండి యెవ్వరో వచ్చినారు.

దేవ—లోనికి రానిమ్ము.

[ఒకభటుఁడు ప్రవేశించును.]

భటు—(ప్రవేశించి.) మహారాజా! జయము. జయము. మా జైనాచార్యులవారు తమకీయుత్తరము బంపినారు.

(ఉత్తరమునిచ్చును.)

పాండ్య—(ఉత్తరమును గైకొని చదివి.) ఆహాహా! నేటికి నాకోరిక ఫలించినది. దేవదేవా! సంతోషము బట్టఁజాలకయున్నాను.

దేవ—(తనలో) జైనాచార్యుఁడేదియో విశేషము వ్రాసియుండును. (ప్రకాశముగా) మహారాజా! మీ యపరిమితసంతోషమునకుఁ గారణము నాకు గోచరముగాకున్నది. ఆలేఖను నేను జూడ నగుదునా?

పాండ్య—ఏసంగతియైనను నీకుఁ దెలియ జేయకయుందునా?

తే॥ గీ॥ ఐంద్రజాలికువలె మాప్రయత్నములకు
నడ్డగలిగించునా త్రిపురాంతకుండు
చిక్కినాడిపుడు మనకును నిక్కముగను
కార్యముల్ ఫలియించు మా కర్గంబుగలిగె.

దేవ—(తనలో) ఆక్కటా! జైనాచార్యునకు నాయగ్రజుఁడు పట్టుబడెనా యేమి? (ప్రకాశముగా) అమాయకుఁడగు త్రిపురాంతకుఁడు

బట్టుబడెనా! జైనాచార్యుని సామర్థ్యమెంతయుఁ గొనియాడవలసి యున్నది. పట్టుబడినయాతనిని మనకడ కేలపంపివేయ లేదో!

పాండ్య—దేవదేవా! ఆతఁడు సంపూర్తిగఁజిక్క లేదు. ఆతనినివాసము మనపురమునుండి తనయాశ్రిమమునకు వచ్చుమార్గమున నరణ్య మందు కొండగుట్టలసందుననున్న తాటియాకులయింటిలోనున్నట్లు తెలిసినదనియు, నాతనింబట్టుకొనుటకునన్నుగాని, లేక నమ్మకమైన సేనానాయకునియచ్చిగాని నూర్వురభటులను బంపవలసినదనియు జైనాచార్యుఁడు వ్రాసినాడు. ఇదిగో! చూడుము. లేఖ. (అని యిచ్చును.)

దేవ—(చూచి) మహారాజా! త్రిపురాంతకుఁడు మనకుజిక్కినచో రుద్రమదేవిగర్వ మడఁగినట్లే. ఆమెను మనము నిముషములోసాధింపఁగలము.

పాండ్య—ఆసంగతితరువాత జూడవచ్చును. ముందు మనము జైనాచార్యుని యుత్తరమునను సరించి చేయవలయును. దీనింగూర్చి యేమియాలోచింతము.

దేవ—మీచిత్తమెట్లో యట్లేచేయుఁడు. ఎట్లయినను మనము రేపే యొకనియాధిపత్యముక్రింద నూర్వురభటులను త్రిపురాంతకునిబట్టు కొనుటకుఁ బంపింపవలయును.

పాండ్య—ఈవిషయమున నిన్నుగాక మఱియొకరిని నియోగింపఁ దలంప లేదు.

దేవ—మీయభీష్టమెట్లో యట్లేకానిండు. కాని మీరుగూడవచ్చుట మంచిదని నాయభిప్రాయము.

పాండ్య—ఈస్వల్పకార్యమునకు నేనురావలయునా? కార్యభారమంతయు నీకేవిడిచితిని.

దేవ—అట్లయిన,

తే॥ గీ॥ అలకుమారదేవుండు నన్ననుసరించి
యరుగుదేరంగ వేగమే యరిగి నేను
బలువిధంబుల మాయల బన్నుచున్న
ఘనుని త్రిపురాంతకుని బట్టి కట్టి తెత్తు.

ండ్య—కుమారదేవునిఁగూడ వెంటఁదోడ్కొనిపోవుదువా?

వ—ఆతనివిషయమై మీ రనుమానింపఁబనిలేదు. ఆతఁడు మీవలన ననేక బహుమతులఁ బడయఁదలంచియున్నాఁడు.

ండ్య—నీ కేవిధమయిన యనుమానము లేకున్నచోఁ దీసికొనిపొమ్ము.

వ—(తనలో) నేను నెమ్మదిగా మహేశ్వరినిఁగూడ దోడ్కొని పోవలయును.

ండ్య—దేవదేవా! ఇంక నీవరిగి నీ వెంటవచ్చుటకు దగిన వీరులను నేర్పఱచుకొనుము. రమ్ము. పోవుదము.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

ఆంధ్రపతాకము.

పంచమాంకము.

రంగము:—[త్రిపురాంతకదేవుని యాశ్రమము:—

[ప్రవేశము:—త్రిపురాంతకదేవుఁడు వెంకన్న.]

త్రిపురా—వెంకన్నా! ఇది కనుచిత్రముగనున్నది. ద్వారరక్షకులం అును మేల్కొనియుండఁగనే రాత్రి యాప్రతాపదేవుఁడెట్లు తప్పి చుకొని పోయెనోకదా!

వెంక—ఆతఁడట్లు తప్పించుకొనిపోవుటనుగూర్చినసంగతి నటుంచుఁ వెళ్లివాడగు నాగరాజు చంపబడియున్నాడు.

త్రిపు—రామ. రామ. అతని నెవ్వరు చంపియుందురో!

వెంక—మనవారిలో నెవ్వరును నతనినట్లు చేసియుండరు. కాని రా యతఁడు "దెయ్యము, దెయ్యము, నామీదనుండిదాటిపోవుచున ది" యని గట్టిగానఱచినాఁడు. పిచ్చికేకలని మేముతలంచితిమి. రువాత నాతనినోటనుండి మాటలేదు.

త్రిపు—దీనిసత్యమును నెమ్మదిగా నారయవలయును; కాని పాటి యిన ప్రతాపదేవునివలన మనకేవిధమయినహాని సంభవించు యని సందియముమాత్రము గలుగుచున్నది.

తే॥ గీ॥ ఇట్టి చేతఁజిక్కినపక్షి కె యెగిరిపోయె
యేమి మోసంబుగలుగునో కె యెఱుఁగనైతి

రిపుజనులు మనజాడ నెఱిఁగి తెంగినట్లు
తోఁచుచున్నది మార్గంబు ఱె దోఁచదయ్యె.

ఎట్లయినను మనముజాగరూకులమై యుండుటమంచిది.

(ఎదుటఁజూచి) ఎవరోకడురయమున నిట్లువచ్చుచున్నారు.

[ధన్నుఁడు ప్రవేశించును.]

ధన్ను—(త్రిపురాంతకదేవునిఁజూచి తనలో) ఇదుగో! త్రిపురాంతక దేవుడు (సమీపించి) త్రిపురాంతకదేవా! నీకునిరంతరము జయము కలుగుఁగాక.

త్రిపు—ఓయీ! నీవెవ్వరవో నాకుజ్ఞాపకమునకు రాకయున్నది. ఎక్కడనో చూచినజ్ఞాపకము మాత్రమున్నది.

ధన్ను—నేను రుద్రమాదేవి భృత్యుఁడను. నాపేరు ధన్నుఁడు.

త్రిపు—(పరికించి) ధన్నా! ఇప్పుడు జ్ఞప్తికివచ్చినది. నిన్నుజూచి చాలారోజులయినది. ఓరుగల్లున వీరప్రతాపరుద్రమదేవి కుశలంబుగ నున్నదా! అక్కడ విశేషములేమి? కుమారదేవునిజాడ యేమైనఁ దెలియవచ్చెనా?

ధన్ను—నేనిప్పుడు మధురాపురమునుండి వచ్చుచుంటిని.

త్రిపు—పాండ్యరాజుకడనుండియా?

ధన్ను—అవును. "మీకడ కుమారదేవుడున్నాఁడని తెలియవచ్చినది. ఆతనిని వెంటనే మాకప్పగింపనిమెడల మీప్రాణములు దక్కవు" అని లేఖవ్రాసియిచ్చి రుద్రమదేవి నన్నయ్యెడకుఁబంపినది. ఆయుత్తరము పాండ్యరాజునకిచ్చి ప్రత్యుత్తరము గొనిపోవుచుంటిని. మధురాపురముననున్న దేవదేవుఁడనునతఁడు నీకొకలేఖనిచ్చినాఁడు. ఇదిగో. (లేఖ నిచ్చును.)

త్రిపు—(లేఖపుచ్చుకొని చదువుచున్నాఁడు)

" ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమ దీక్షానిరతులగు శ్రీ త్రిపురాంతకదేవసుధీమ
ణుల పాదపద్మములకు నమస్కరించుచు విధేయుఁడగు దేవదేవుఁడు
వ్రాసికొనిన విజ్ఞాపనమేమనఁగా:—

ఓ యాంధ్రకుమార శేఖరా!

నేనెవ్వఁడనో ప్రస్తుతము మీ రెఱుఁగరు. మీ రెవ్వరో మొదటి నుండియు నేనెఱుంగుదును. అందుచే మీరింట లేనప్పుడు స్వతంత్రముగ మీయాశ్రమమున నేను బ్రవేశించి, సర్వేశ్వరుఁడు నాకొసంగిన మీరూపవిశేషముచేత, మీపరివారమును మీదేయని భ్రాంతిపుట్టించి మోసపుచ్చి, యేమహా కార్యముకొఱకు, మీ రేయుత్తరమునతిభద్రముగ దాఁచియుంచుకొనిరో, యామహాకార్యముకొఱ కాయుత్తరమును నేనుసంగ్రహించి, పాండ్యరాజుకడకువచ్చి, యీమధురానగరమున నాజయపతాకమును నిరాఘాటముగ స్థాపింపఁగలిగితిని. మీసోదరియగు ఏకవీరకు బ్రాణప్రియుండగు కుమారదేవుని సేనాపత్నముద్రము నుండి సంపూర్ణముగ రక్షించితిని. గావున వానినిగూర్చి మీరెట్టిప్రయత్నము నాచరింపవలసిన యవసరములేదు. చేయవలసిన యేర్పాటులుచేసి మేమిరుపురమును గొలఁదిదినములలోనే మీదర్శనమునకు వచ్చుచున్నారము. మేమువచ్చినతరువాత మీరుప్రస్తుతమున్న యాశ్రమములో నింక నుండవలసిన యవసరముండదు. అప్పుడు మీరును మాతో బాటుగ నుండవచ్చును. పూవలెనే సంచరింపవచ్చును. ఇచ్చటయుద్ధప్రయత్నములు దినదినాభివృద్ధిగా జరుగుచున్నవి. దేవగిరిసైన్యములు బయలుదేరినవి. కాఁబట్టి యీరహస్యములు వెంటనే మనరుద్రమదేవి కెఱింగించి, యంతతో నూరకుండక, తక్షణము మీరుమీభటవర్గముతోఁగూడ బయలుదేరి జైనాశ్రమమును నిర్మూలముగావించి యాకుతంత్రపరాయణుఁడగు జైనాచార్యునిఁబట్టుకొనవలయును. లేనియెడలముప్పురాకమానదు. శత్రువులేకశిలానగరముపైఁబడనున్నారు.

వ్యవధి లేదు. తక్కినసంగతులన్నియు ధన్నుఁడు మీకువినిపింపఁ గలఁడు.

[ఆంధ్రరాష్ట్రము] చిత్తగించవలయును,

విధేయుఁడు, దేవదేవుఁడు

(చదివినపిదప దేవదేవునినుద్దేశించి) దేవదేవా! నీ వెవ్వరవో నేనెఱుంగనుగాని, నిశ్చయముగా నాపాలిటికి భగవంతుఁడవేయైతివి. ఈయుత్తరమంతయుఁ జిత్రముగనున్నది. శ్లేషార్థములనేకములు స్ఫురించుచున్నవి. ఈదేవదేవుఁడు తనయుత్తరమున "నేకవీరకుఁ బ్రాణప్రియుండైన కుమారదేవుని" యని వ్రాయుటచే నేకవీర, కుమారదేవుని వరించినట్లుగాఁ దోచుచున్నది. (ఏకవీర నుద్దేశించి) సోదరీ! ఏకవీరా!

తే॥ గీ॥ బలపరాక్రమవంతుఁడు ♦ భవ్యగుణుఁడు
రాజవంశపువాఁడు వి; రాజలీల
నిన్ను గ్రహియించుట కతండు ♦ నెమ్మనమున
సమ్మతించెనె; మనదు వం ♦ శంబు పుడమిఁ
బావనంబగు దీనిచే ♦ భాసురాంగి.

(ధన్నునిఁజూచి) ధన్నా! నీకు భోజనమునకుఁ బ్రొద్దుపోయినది. భోజనానంతరమున మనము మాట్లాడవలసిన విషయము లనేకము లున్నవి. రమ్ము.

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

రంగము:—[త్రిపురాంతకుని యాశ్రమసమీపముననున్న వృక్షముక్రిందఁ బ్రవేశము:—త్రిపురాంతకదేవుఁడు ధన్నుఁడు.]

త్రిపు—ధన్నా! ఆజైనాశ్రమము విధ్వంసముజేయుట కెంతశ్రమ బడితిమి? పాండ్యరాజునకును దేవగిరియాదవులకును నాంధ్రరాష్ట్రవినాశనోద్యోగమువందుదోడ్పడుటకుఁగాఁబోలు జైనాచార్యుఁడు

కొందఱజైనులను యుద్ధభటులుగాఁ జేసినాఁడు. ఏమిచేసిననేమి? వానిగర్వముసమూలముగా నడఁగినది. కాకతీయాంధ్రసామ్రాజ్యమును జంచలింపఁజేయుట కతఁడొనర్చిన ప్రయత్నములన్నియు భగ్నమైనవి. పాండ్యరాజుతోఁ జేసిన తంత్రములు నశించినవి. ఆతని యాశ నిరాశయైనది. ఇంక నాతనింగూర్చిన బెంగ మనకావంతయు లేదు.

ఛన్ను—త్రిపురాంతక దేవా! ఆతనింగూర్చి మనమాలోచింపనేల? చేయవలసినపని యంతయుఁ జేసిరి.

తే॥ గీ॥ జైనుభటులనుగూల్చి యూ కే చార్యుబట్టి
తెచ్చినాడవు రుద్రాంబ కే మెచ్చనిన్ను
కుటిలకు గారణుండైన కే కుమతియతఁడు
జిక్కెఁ దక్కినవారింక కే జిక్కకుండెె.

త్రిపు—ఛన్నా! పాండ్యదేవగిరిరాజులు మనకు సులభముగాఁ జిక్కువారుగారు. రణరంగముననే వారుచిక్కవలయును.

ఛన్ను—రణమునకు మనలో వెనుదీయువారెవరు?

[తెఱలో]

దేవా! త్వరపడవలయును. ఎవ్వరో శత్రువులుకాబోలు వచ్చుచున్నారు.

త్రిపు—(తటాలున లేచి, ఛన్ననిఁజూచి) ఛన్నా! లెమ్ములెమ్ము.

మ॥ అరిబృందంబరుదెంచుచుండెనఁట యీ కే యాలోచనంబేల; స
త్వరగా లెమ్ము; మదీయసైన్యమును సి కే ద్ధంబిద్ధుగావించి; నీ
వరయన్ శత్రులఁగూల్చి రుద్రమకు భా కే వంబందు మోదంబు గ
ర్తురహిన్; గాకతియాంధ్రమాత కడుసంతోషంబునంబొంగగన్

(ఎదుటఁజూచి)

అరుగో! శత్రువులే వచ్చుచున్నారు. ధన్నా! సంశయము లేదు. నీవు శీఘ్రముగా నాశ్రమములోనికిఁబోయి మనభటులను నాయుధ హస్తులుగాఁజేసి తోడ్కొనిరమ్ము. (ఎదుటఁజూచి శత్రువులనుద్దేశించి) ఓశత్రువులారా! దేశద్రోహులారా!

మ॥ పటుబాహాబల విక్రమక్రమ లసత్ప్రజ్ఞావిశేషంబు లో
కట్టఁజెన్నొందగ మిమ్ముదాకుటకు నైకాంక్షించియున్నాఁడ; రం
డిటకున్; మీఁదగుకంఠనాళరుధిరంబింపారఁగాఁగ్రోల; మ
త్పటు ఖడ్గంబిదె వేచియున్నయది తథ్యంబిప్డు వాక్రుచ్చితిన్.

ధన్నా! ఖడ్గము. ఖడ్గము.

ధన్ను—దేవా! నీవు తొందరపడవలసిన యవసరము లేదు. ఆవచ్చువారు మనకాప్తులు. కుమారదేవదేవులైయుందురు. దేవదేవుఁడు మేమె సత్వరముగానే మీకడకరుదెంతుమని నీకువ్రాసిన లేఖయందుండెనుగదా.

త్రిపు—శత్రువులు కారా! కానిమ్ము. కొన్నినిముషములు వేచియుందము.

ధన్ను—(పరికించి) దేవా! అటుఁజూడుఁడు. కుమారదేవుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు.

[కుమారదేవుఁడు ప్రవేశించును.]

కుమా—(ప్రవేశించి త్రిపురాంతకునిఁజూచి) ఇదుగో! త్రిపురాంతకుఁ డిచ్చటనేయున్నాఁడు.

త్రిపు—(లేచి కుమారదేవునిగాంచి) వీరపురుషా! కుమారదేవా! నేఁడెంతయుసుదినము. నీదర్శనభాగ్యము నాకు లభించినది.

కుమా—(పరిహాసముతో) బావా! త్రిపురాంతకా!

తే॥ గీ॥ పాండ్యభూమీశ్వరుండు నన్నుఁ బంపనిటకు
నిన్ను బంధించికొనిపోవ వచ్చినాఁడ

నిందు కేమనియుత్తరం - బిత్తువయ్య
పలుకుమీ జాగుసేయంగ - వలనుపడదు.

త్రిపు—కుమారదేవా! సుక్షత్రియుఁడవును, వీరచరిత్రుఁడవునగు
నీచేబంధింపఁబడెడు భాగ్యముకన్న నాకేమికావలయును? (ఇంచు
కయూరకుండి) కుమారదేవా! శత్రువునకుఁ జిక్కిన నీవేబాధ
యుఁబొందకుండ నీవలఁబడినందుల కెంతయు సంతసింపుచున్నాను
అమితవిక్రమశాలివగు నిన్నుఁ గోల్పోయినందులకు రుద్రమదేవి
యందుచున్న పరితాపమునకు మేరలేదట.

తే॥ గీ॥ పొలతిరుద్రాంబచేసిన - పుణ్యమునను
కాకతీయాంధ్రమాత భా - గ్యంబువలన
హితుఁడనగు నేనొనర్చిన - వ్రతముచేత
వైరి భూపతిఁ వంచించి - వచ్చినావు.

కుమా—బావా! ఇందునాసామర్థ్యమేమియును లేదు.

మ॥ అరులన్ గూల్చెడి శక్తిగల్గియు సము - ద్యచ్ఛక్తిఁగోల్పోయి నే
నరికిన్ జిక్కి తపించుచుండఁగను నా - యందెంతయో ప్రేమచేఁ
గరుణాస్వాంతుఁడు దేవదేవుఁడునన్ - గాపాడెగాకున్న చో
ధరమిమ్మున్ గనువాడనే యుచట జిం - తంబొంది చావుండఁగన్

త్రిపు—ఆదేవదేవుఁడెవరోగాని, నిశ్చయముగా మనకు మహోపా
కారంబు జేసినాఁడు. ఆపుణ్యమూర్తిఋణము మనమెన్నఁటికిఁ
దీర్పఁజాలము.

[తెఱలో—దేవదేవా!]

కుమా—అదుగో! దేవదేవుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు.

దేవదేవుఁడు—(ప్రవేశించి కుమారదేవునిఁజూచి) కుమారదేవా
చేయవలసినపనుల వేకములుండఁగా నిట్లుంటివా?

పు—(దేవదేవునిఁజూచి) పుణ్యమూర్తివగు నోదేవదేవా! నేడు నిన్నుఁజూచుటంజేసి నాజన్మ ధన్యతవహించెను.

వ—త్రిపురాంతకదేవా!

సీ॥ నీవేషమునుబూని * నీయాశ్రమముజొచ్చి
నీసేవకావళి * నిక్కముగను
వంచించి; జైనుచేఁ * బాండ్యభూపతికీవు
దెచ్చినయాలేఖ * నిచ్చతోడ
గైకొనిమధురా న * గరముబ్రవేశించి
రాజేంద్రుకడఁజేరి * రమ్యలీల
నతఁడు వశ్యుండౌచు * నలరురీతినిఁజేసి
యీకుమారదేవుని * బ్రాకటముగ

తే॥ గీ॥ గాచి కొనితేరనచ్చోట * వేచినాఁడ
వేచినందుకు ఫలమును * జూచినాఁడ
వీరరుద్రమమహారాణి * వేడ్కనంద
దెచ్చినాడనిదె కుమార * దేవునిపుడు.

ని, మీరాశ్రమంబున లేనిసమయమున మీభటులవంచించి మీరు దాచియుంచినలేఖను నేను గొనిపోయినందులకు మాత్రము క్షమించవలయును.

పు—దేవదేవా! ఎంతమాటఁబలికితివి. నిన్ను నేను క్షమించునంతటివాడనా? నీవాలేఖను గొనిపోవుటచేతనేకదా, యాంధ్రమాతకు మహోపకారముగావించిన వాడ వైతివి.

—త్రిపురాంతకదేవా! నీవొనర్చుచున్న మహాకార్యములలో నిది యెన్నవవంతు. త్రిపురాంతకదేవుడను పేరువినిన రిపులెల్లరును వడకునట్లు గావించితివి. ఇచ్చోటనుం డిరుపన్నుచున్న వ్యూహ

ములనెల్ల భేదింపుచుంటిని. (ఇంచుక యూరకుండి) అపుగమఱ
తిని. జైనాచార్యుఁడు చిక్కెనా ?

త్రిపు—నీయుత్తరమునుజూచిన మఱుచటిదినముననే నేను జైనా
మము విధ్వంసము యాపరమదురాత్ముని బంధించికొనివచ్చి
కాని యొక్కనిముషమునమాత్రము నాకు మిగుల విచారముగన
న్నది. చేతఁజిక్కిన ప్రతాపదేవుఁడెట్లో తప్పించుకొనిపోయినాడు

కుమా—బావా! ప్రతాపదేవుఁడు తొలుతనేకుఁ జిక్కెనా యేమి
ఆతనివిషయమై నీవు చింతింపఁబనిలేదు. మార్గమధ్యమున నా
డు మాచేబంధింపబడినాడు.

త్రిపు—ఆతఁడిప్పుడు మీయొద్దనేయున్నాఁడా?

కుమా—అవును.

త్రిపు—కుతంత్రపరాయణులగు జైనాచార్య ప్రతాపదేవులు మనకు
జిక్కిరి. ఇంకఁ బాండ్యదేవగిరి రాజులను సాధించుటతృణప్రాయము
(ఇంచుక యూరకుండి) దేవదేవా! నీవిక్కడకు రాకపూ
మేకశిలానగరమున రుద్రాంబకొలువునందేయుంటివా? నీవృత్తా
తమునుగూర్చి వినుటకు నాచిత్తము దత్తరమందుచున్నది.

దేవ—ఇప్పుడాసంగతి యంతయునేల. అవియన్నియు సావకాశము
మాటలాడవలసిన విషయములు.

కుమా—దేవదేవా! మనతో వరుదెంచిన పాండ్యరాజభటుల
వారినిమిత్తమై యేర్పఱచిన గుడారములయందే యుండవల
దనియు, నీదెసకు రావలసినదనియుఁ గట్టుబాటుజేసితివా ?

దేవ—అట్లెయొనర్చితిని. (ఇంచుక యూరకుండి) త్రిపురాంతకదేవ
మనమిట్లు సంభాషించుచుఁ గాలయాపన జేయుటకు వీలులే
దేవగిరిసైన్యము లోరుగల్లుపైకి వెడలుటకుఁ బయలుదేఱినవని
సినది. పాండ్యరాజుగూడ బలములసిద్ధముజేసికొని యున్నా

ఒక వేళ నాతఁ డీమార్గమునవచ్చినచో నెదిరించుటకు మనయొద్దఁ దగిన సైన్యముండవలయును. కావున ఛన్నుని నేకశిలానగరమునకు బంపి రుద్రమదేవి కీవిషయములన్నియు నెఱుంగఁజేయించి, నాలు గైదువేల సైన్యమును బంపునట్లు చేయుదము.

త్రిపు—ఈయాలోచన బాగున్నది.

కుమా—త్రిపురాంతకదేవా! భోజనానంతరమున ఛన్నునికి లేఖ వ్రాసియిచ్చి యోరుగల్లునకుఁ బంపుదము. మేమికబోయి పాండ్య రాజభటులకేమి కావలయునో యాసంగతి జూచి మరలవచ్చె దము. దేవదేవా! రమ్ము.

(దేవదేవుడును, కుమారదేవుడును నిష్క్రమింతురు)

త్రిపు—ఛన్నా! మనముగూడ భోజనమునకుఁ బోవుదము. రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు)

రంగము:—[త్రిపురాంతకదేవుని యాశ్రమము. ఒంటిగాఁ ద్రిపురాం తకదేవుఁడు ప్రవేశము.]

త్రిపు—(తనలో) ఆహా! ఆదేవదేవుని గుడారముననున్న యక్కాం తామణి యెవ్వరోగదా! ఆమె సౌందర్యము వర్ణనాతీతము. ఆమె పేరు మహేశ్వరియని మాత్రము దెలిసినది.

మ॥ అమరస్త్రీతతులన్ గణింపదురగ ✽ శ్యామాసమూహంబు ను
త్తమ విద్యాధరకాంతలం దెగడు సి ✽ ద్ధస్త్రీలనుం మెచ్చ దీ
రమణీరత్నము రూపసంపదల గో ✽ త్రామధ్యమందీమె జ
న్మమునన్ ధన్యతగన్న యా పితరునె ✽ న్నన్ శక్యమే యేరికిన్ ॥

తే॥ గీ॥ కలికిగాదది మదనుచే ✽ చిలుకగాని
కొమ్మగాదది బంగారు ✽ బొమ్మగాని
యింతిగాదది రతనాల ✽ బంతిగాని
కన్నెగాదది క్రొమ్మావి ✽ గున్నగాని ॥

కవిరాజ విరాజితము.

ఇదివఱకే ధరణీతలమందున । విందునిభాస్యల నెందఱినో
ముదమునఁగాంచితి నందమునందున । భూమినిదీనికి సీడగునా
మదవతి నెందును జూడఁగ నైతిని । మానిని నేనిటు చూడఁగనే
మదనుఁడు పుష్పశరంబుల నిప్పుడు । మానక వేయుచునుండెఁగదా॥

(ఇంచుకయూరకుండి) ఆమె యెవ్వరై యుండును. దేవదేవుని భార్యయై యుండునా? నిన్నటి సంభాషణలో నాతనికి వివాహము కాలేనట్లు గ్రహించితిని. అట్లయిన నీమె యాతని కేమగునో తెలియకున్నది ఒకవేళ సోదరియై యుండునా? అట్లయిన నేనామెను వివాహమాడుట గొంతమార్గముండునని తోఁచును. (ఆలోచించి) ఏమినా భ్రమత!

తే॥ గీ॥ భవ్యరాష్ట్రంబు లేక సం । పదలు లేక
వీరరుద్రమ కరుణచే । వెలయఁదలఁచి
యడవియందున్న నాకెవ్వఁ । డతివనిచ్చి
పెండ్లిసేయఁగ నెంచును । బేలయగుచు॥

నాకోరిక గొంతెమ్మకోరిక. ఈయాస వదలుకొనుట మంచిది.

[వెంకన్న ప్రవేశించును]

వెంక—(త్రిపురాంతకునిఁజూచి) దేవా! ఈదుస్తులు మీకు దేవదేవు చేఁ బంపఁబడినవి. వీనిని ధరించి సత్వరమ్ముగ మిమ్ముఁ దన గురమున కాతఁడు రాఁగోరుచున్నాఁడు.

త్రిపు—అతని యుద్దేశ్యమేమో నీకేమయిన నెక్కింత తెలియునా

వెంక—దేవా! నాకేమియుఁ దెలియదు. మీరుమాత్రము సత్వముగఁ బోవలయును.

త్రిపు—సరే, నీవుపొమ్ము.

వెంక—(నిష్క్రమించును)

పు—(తనలో) ఈదుస్తులను నన్ను ధరించుకొని నన్ను రమ్మని దేవదేవుఁడు వార్తఁబంపుటకుఁ గారణమూహింపఁజాలకయున్నాను. ఏమైనను నాతనిమాట ననుసరించి తీరవలయునుగదా. కానిమ్ము. (దుస్తులను ధరించుకొని) ఇంక నేనేగెద.

(నడుచుచున్నాఁడు)

[తెఱలేచును]

పు—ఇదిగో! దేవదేవుని గుడారమును సమీపించినాను. (ద్వారము దగ్గఱకుఁబోయి) దేవదేవా, (అనిపిలచును)

హేశ్వరి—(ప్రవేశించి) ఏమిది దేవదేవా! క్రొత్తవిద్య నేమైన నేర్చితివా? ఇటుఁగూర్చుండుము.

పు—(తనలో) ఏమిది! ఈమె నాతో జిరపరిచితుని వలె మాట లాడుచున్నదే. (ప్రకాశముగా) కుమారదేవ, దేవదేవులిచ్చట లేరా?

హే—దేవదేవా! ఈగజకర్ణ గోకర్ణవిద్య నెప్పుడు నేర్చితివి?

పు—(తనలో) ఈమెవాక్యములు విచిత్రముగనున్నవి. (ప్రకాశముగా) మహేశ్వరీ! ఈమాటలతోఁ బనియేమున్నది? మా కుమారదేవుడెచ్చట కరిగినాడు. దేవదేవా.

హే—మనోహరా ఇంతకుమున్ను నీతోడ నేవచ్చెనుగదా. మీప్రశ్నములన్నియుఁ జిత్రముగనున్న వేమి?

పు—(తనలో) ఈయింతి నన్ను „ మనోహరా" యని సంబోధించుచున్నది. ఈమె సంబోధననాహృదయమున వికారమును గలుగఁ జేయుచున్నది. చిత్తమా! ఇంతకుమున్నే కదా యట్టి యభిలాషను వీడుమని నీకుఁజెప్పియుంటిని.

గురులభజించి వేదముల కే గూఢతరార్థ మసంశయంబుగా
బరువడి నేర్వనేల వనకే వాసము సేయఁగనేల ; మౌనినై

తిరుగగనేల, నిష్ఠమెయి కే దేవతలన్ భజియింపనేల; న
మ్మరునిజయించినన్ వినుము శ్మానవుఁడెంత యుధన్యుఁడయ్యెడున్.
ఈమె దేవదేవుని కాంతవలెనున్నది. నాస్వరూపమునుజూచి యీామె
నన్ను దేవదేవునిగ భావించుచున్నది. (ప్రకాశముగా) మహేశ్వరీ
నేను దేవదేవుఁడనుగాను. త్రిపురాంతకుఁడను. నేనును దేవదే
డును నొక్కరూపుగల వారమైయుండుటచే నీవు భ్రమించితివి
మహే—ప్రాణేశ్వరా! మీరు పేరును మార్చుకొనిరా యేమి?
త్రిపు—నేనునిశ్చయముగా దేవదేవుఁడనుగాను. ఇప్పుడు దేవదే
డువచ్చినచో నీసంశయము పోవునుగదా.

[తెఱలో]

దేవదేవుడా యేమి? చాలు చాలు. చేయవలసినకార్యములనే
ములుండఁగా నిచ్చట సరసములాడుచుఁ గూరుచుంటివా
రమ్ము. రమ్ము.
త్రిపు—అడుగో! కుమారదేవుఁడు కాఁబోలు. ఎవ్వరును లేని స
యమున నిద్యోడకరుదెంచుట న్యాయది యేదోషము.

(ఈవలకువచ్చు

[తెఱవాలును]

త్రిపు—నేనిట్లువచ్చినవార్తవిని దేవదేవుఁడునాయందెట్టియాగ్రహ
బూనునో!
కుమారదేవుఁడు—(ప్రవేశించి) బావా! త్రిపురాంతకా! నేనునీ
జెప్పకుండ నొకపనిజేసినాను. నన్ను మన్నింపవలయును.
త్రిపు—కుమారదేవా? నిన్నుమన్నించుటకు నేనెంతవాడను.
కుమా—మాతోవచ్చిన పాండ్యరాజభటులయొద్ద నాయుధ
న్నియుఁ దీసికొని వారిని వఁలివేసితిని.
త్రిపు— బ్బనిమ్ము ఎన్నాళ్ళని వీరిని గాచియుందుము,

[దేవదేవుఁడు. ప్రవేశించును]

దేవ—కుమారదేవా! నీవిచ్చటనుంటివా ? నీవు గుడారమునందే యుంటివేమోయని యటకరిగితిని.

కుమా—దేవదేవా! నీవును త్రిపురాంతకుఁడును నిచ్చటమాటలాడు చుండుఁడు. మనచేవిడువఁబడిన పాండ్యభటులేమార్గమునసరి గిరో చూచివచ్చుటకు వెంకన్నను బాపివచ్చెదను.

(నిష్క్రమించును)

దేవ—(త్రిపురాంతకునిఁజూచి) త్రిపురాంతకదేవా! నీవింతకుమున్నే నాగుడారములోనికిఁ బోయివచ్చితివి కాదా ?

త్రిపు—(తనలో) ఇది యేదో క్రొంపమునిఁగినది. (ప్రకాశముగా) నీవును గుమారదేవుఁడును నుందురేమోయని తలంచియరిగితిని.

దేవ—ఎట్లయిననేమి ? మహేశ్వరిని వరించుటకే యనరాదా!

త్రిపు—(తనలో) నేననుకొనినట్లైయైనది. ఇప్పుడు నేనేమి సేయుదును! (ప్రకాశముగా) దేవదేవా ! నాయపరాధమును నీవుక్షమింపవలయును. ఆకారమున మన మిరువురమును నొక్కతీరుగనుండుటచే మహేశ్వరి నన్నుఁజూచి నిన్నుగా భావించినది. ఇదితప్ప నన్యమేమియు నెఱుంగను. నీవులేనప్పుడు నీగుడారములోనికేగుట యపరాధమే. ఇందులకు క్షమింపవలయును.

దేవ—క్షమించుటకు నీవుచేసిన మహాపరాధమేమున్నది. రూపవిశేషములయందు మనమిరువురమును నొక్కతీరున నుండుటచేతనో, లేక యామెకు నీయందుమోహాముండుటచేతనో యెట్లయిననేమి భ్రమించినది. కావుననీవామెను గ్రహింపుము. ఈమాట నేను మనసార జెప్పినదని భావింపుము.

త్రిపు—దేవదేవా! నన్నెంత యవివేకిగాఁజేసితివి. నీయర్థాంగిని నేను గోరుదునా ? ఎంతపాపము నాకొడిగట్టితివి.

దేవ—అట్లుకాదు. నేనామెను వివాహమాడలేదు. నీయందామెకు మోహముండుటచేతనే నిన్నుజూచిభ్రమించెను. నీయందభిప్రాయమున్న యామెను నేను గ్రహించుట మానుకొందును. నీవుతప్పక యామెను వివాహమాడుము.

[కుమారదేవుడు తొందరగాఁ బ్రవేశించును]

కుమా—దేవదేవ త్రిపురాంతకదేవులారా! ఇంక మనమొకనిముషకాలమైన నిచ్చటనుండరాదు. ఓరుగల్లునుండి ఛన్నుఁడుమనకొఱకు దోడ్కొనివచ్చుచుండిన సైన్యమునకును, మనపైకెత్తివచ్చుచున్న పాండ్యసైన్యమునకును ఘోరయుద్ధము జరుగుచున్నదట. ఇంక మనమాలోచించినఁ బ్రయోజనములేదు. అదియుంగాక దేవగిరిసైన్యము రెండుమూడురోజులలో నేకశిలానగరముపైకి వెడలునఁట. ఇంక మనమిప్పుడుమన భటులతోఁగూడ నరిగి పాండ్యరాజుందాకి వానిగర్వమడంచి, యచ్చటినుంచి యోరుగల్లునకు వచ్చు దేవగిరిసైన్యముపై మనపరాక్రమము విజృంభింపఁజేయుదము. ఈ ప్రయాణమునందు మనచేబంధింపఁబడిన జైనాచార్యునిఁ బ్రతాప పదేవుని గడుజాగరూకతతో నరయుచుండవలయును. ఇంక మన మాలసింపరాదు. రండు తత్ప్రయత్నమున నుందము.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

ఇది పంచమాంకము.

ఆంధ్రపతాకము.

షష్ఠాంకము.

రంగము :—[ఓరుగల్లు, సభామందిరము. ప్రవేశము:—రుద్రమదేవి మంత్రియగు శివదేవయ్య, అన్నమదేవుడు, నాగదేవమహారాజు, మారమరాజు, పోలమరాజు, దారపనాయఁడు మారినేడు మొదలగు సేనానాయకులు.]

రుద్ర—మంత్రీ! శివదేవా! కుమారదేవ, త్రిపురాంతకదేవులకడకు మనము బంపిన సైన్యమునుగూర్చిన విశేషములేమయిన నేడు తెలియవచ్చినవా?

శివ—దేవీ! మనముబంపిన సైన్యమునకును పాండ్యసైన్యమునకును మార్గమధ్యమందున యుద్ధము సంభవించినట్లును, మనసైన్యమునకు కుమారదేవుఁడు నాయకుడై త్రిపురాంతకునిసహాయమున తీవ్రముగఁ బోరుచుండుననియు విజయలక్ష్మి మనపక్షముననే నిలుచుననియు నిన్న మనకుఁదెలియవచ్చినవార్తతప్ప మఱేమియు లేదు.

రుద్ర—రణభారము త్రిపురాంతక కుమారదేవులు వహించిరా! అట్లయిన సంశయమేల? ఆత్రిపురాంతకుఁడు సామాన్యుఁడా!

ఉ॥ ఆహవదోహాలుండగుచు నగ్నిముఖంబుననై నవ్రాలి యా
బాహుబలార్భటిన్ రిపులఁ బట్టివధించెడువేళ భూతసం

దోహముతోఁడ శంకరుఁడై దుర్వడిన్ వెనుకంజవేయ కు
ద్వాహముసాహసేచ్ఛఁగను వాఁడుజయేందిరతోఁడ ధారుణిన్.

కుమారదేవుఁడుగూడ నుండుటచే నింకఁజెప్పనక్కఱలేదు.

అన్న—దేవీ! త్రిపురాంతక కుమారదేవులు పాండ్యరాజును బంధిం
కొనివచ్చి నీచరణసన్నిధినిఁ బెట్టుదురనితలంచెదను.

రుద్ర—శివదేవా? మనకు దేవగిరిరాజగు మహాదేవరాజుతో ఘోరర
ణముతప్పదు. అతఁడు రెండుమూఁడురోజులలోనే మననగరంబుపై
బడును. అతనినెదిరించుటకు నేఁజెప్పినయత్నములన్నియుఁ జేసి
వా? రిపుసైన్యమును దాకుటకేవిధమయినలోటును రాఁగూడదు

శివ—దేవీ! ఏవిధమయిన కొఱంతయులేదు. ద్రోహచింతనుబూ
మనపైకెత్తివచ్చుచున్న యీమహాదేవరాజు సైన్యయుతముగా వ
నయాంధ్రవీర సైన్యమునుదాకి భస్మముకాఁగలఁడు.

రుద్ర—అదియంతయుమన యోధాగ్రేసరులలోనున్నది.

నాగ—
పోల— } దేవీ! ఆంధ్రరాష్ట్రసంరక్షణార్థమై మేమందఱమును బా
ణములనైనఁగోలుపోవుటకు సంసిద్ధులమైయున్నారమ
మెఱుంగుము.

రుద్ర—వీరాగ్రేసరులారా! మీరట్టి భక్తివిశ్వాసములతో మెలం
చుండుటచేతనే యబలనగునేనీ కాకతీయాంధ్రరాజ్యపీఠంబున ని
వఁగలిగితిని.

చారుడు—(తొందరగాఁబ్రవేశించును.)

రుద్ర—(చారునిఁజూచి) ఏమిరా! ఇంతతొందరగాఁ రోజుకొను
వచ్చితివి?

చారు—దేవీ! ఒకలక్ష సైన్యముతో దేవగిరిప్రభుఁడగు మహాదే
జు ప్రపంచమంతయు మ్రింగివేయునట్లు మననగరంబును ము
డించుటకై వచ్చుచున్నాఁడు.

శివ—ఓరీ! నీవాసైన్యమును నెంతదూరములోఁ జూచివచ్చితివి?

చారు—ఇరువదిమైళ్ళదూరమునఁ జూచితిని. ఎల్లుండిదినమున నాతఁ డిక్కడకువచ్చునని వినియుంటిని.

శివ—సరేనీవుపొమ్ము.

రుద్రి—(శివదేవునిఁజూచి) అమాత్యవర్యా! శివదేవా! వింటివికదా! ఇంకమనము కర్తవ్యమును విచారింపవలయునుగదా!

శివ—కర్తవ్యమేమున్నది?

మ॥ సరగన్ గాకతియాంధ్రిరాజ్యమును నా కైశంబున్ గడుంజేయ; దు
ర్భరశౌర్యంబునవచ్చుయాదవుని సంగ్రామంబునందాకి; భీ
కరలీలన్ ఘనసైన్యసంయుతముగా ఖండించుటేకార్యమై
బరగున్ యోచనయేలదీనికిఁక భాగ్యంబందురుద్రాంబికా.

రుద్రి—(మహాదేవరాజును దేశించి) ఓరీ! మహాదేవరాజా! దుర్మార్గుల గు మాండలిక ప్రభువులచేఁ బ్రేరేపింపఁబడి నారాజ్యముపైకి దండెత్తివచ్చుచుంటివిగా. కానిమ్ము. నీవుసైన్యసమేతముగా నాంధ్ర వీరఖడ్గమున కెఱయగుదువుగాక! నీబలపరాక్రమంబు లిచ్చటనా గుఁని తెలంచితివికాబోలు. ఆంధ్రిరాజ్యపీఠంబున నొక్కయువిద యున్నదనియు, నీమెయేమిచేయఁగలదనియు నూహించితివికాఁబోలు ఈమె యబలకాదు. నీపాలిటికి మృత్యుదేవతయని తలంపుము. ఈరుద్రమదేవి కంఠనాళములయందు ప్రాణముండునంతవఱకు, నాంధ్రిరాజ్యశ్రీని నపహరించుటకునీకేగాక పురహరునకైనను దర ముగాదు. ఆంధ్రవీరకోపాగ్ని జ్వాలలందు భస్మమైపోవుకాలము నీకుసమీపించుటచేతనే నీకిట్టివిపరీతపుబుద్ధి పుట్టినది. కానిమ్ము.

సీ॥ కాకతీయాంధ్రిసంగ్రామతలంబున
జయలక్ష్మి క్రీడను సల్పుకొఱకు

ఆంధ్రవీరులశౌర్య మనివార్యమైనద
టంచులోకంబు చాటించుకొఱకు
ధీరుఁడౌ గణపతి దేవభూపాల స
త్కీర్తిచంద్రిక లగాయించుకొఱకు
ఆంధ్రవీరచయ విఖ్యాతచరిత్రలు
కవివరుల్ రచియించి క్రాలుకొఱకు
తే॥ గీ॥ ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మిని సస్తుమింప
జేయు; వచ్చుకుమతుల శిక్షించి; యవని
నాంధ్రవిజయపతాకంబు నరులుభీతి
నంద నిల్పుకొఱకు; హస్త మందుఖడ్గ
రాజము ధరించితిని వి రాజలీల.

["సభ్యులందఱును-జయ్! ఆంధ్రమాతకు జయ్! జయ్! కాకతీయాంధ్రలక్ష్మికి జయ్" అని కరతాళధ్వని సేయుచున్నారు.]

రుద్ర—(సేనాధీశ్వరులంజూచి) నాగదేవమహారాజాది యోధాగ్రేసరులారా! శత్రువులు నేడో రేపో మననగరంబునుముట్టడింతురను మాట ధ్రువమైనది. వీరాగ్రేసరులగు మీ రాజభక్తియు, దేశభక్తియు వెల్లడిసేయుటకుఁ దగినసుదినములు సమీపించినవి. మీ ఖడ్గంబులనొఱలనుండితీసి వాని మెఱుఁగుబెట్టుఁడు. మాతృదేశసేవను సంపూర్ణమైనభక్తితోఁ జేయుఁడు. మనమెల్లరమును మాతృభూమిని సంరక్షించుకొనుటకుఁ బ్రాణములనైన విడుచుటకుసిద్ధముగానుండవలెను. అరాతివీరబృందమును జెండాడి యాంధ్రవీరులకీర్తిచంద్రికల దశదిశలంగాయించవలెను. ఆంధ్రవీరుల చరిత్రములు ముందుముందు సత్కవులు కావ్యములుగను, ప్రబంధము

లుగను, పదములుగను, పాటలుగను రచించునట్లుచేయుఁడు. అ
శాశ్వతమగు ప్రాణములకును, చంచలములగు భాగ్యభోగంబుల
కును నాశింపక రణరంగమునవిజయమో, లేక వీరస్వర్గమో
యందవలయునను పట్టుదలను హృదయంబులఁబూనుఁడు. మీత
ల్లులను వీరమాతలుగను, మీభార్యలను వీరపత్నులుగను జేయుఁ
డు. ఓ వెలమ, కమ్మ, క్షత్రియవీరులారా! మీపూర్వులపవిత్రమైన
వీరచరిత్రములను నెక్కుమారుమనసారస్మరించి వీరావేశపూరితు
లై రణమున కుపక్రమింపుఁడు.

సీ॥ ఆంధ్రభూమీశ్వరుం । డౌ శాతవాహను
 భవ్యచరితము భా । వమునఁదలఁచి
అలకులోత్తుంగ చో । డావనీపాలుని
 శౌర్యవిక్రమములు । సంస్మరించి
అమరావతీపుర । మందుక్షత్రియులుమా
 పినపరాక్రమమును । వేడ్కనెంచి
పలినాటిలో వెల్మ । వారలుజూపిన
 ఘనపౌరుషంబును । గణుతిఁజేసి
తే॥ గీ॥ కాకతీయాంధ్రరాష్ట్రంబు । గావఁబ్రతిన
 దాల్చి రణములోఁజొచ్చి శా । త్రవులఁజీల్చి
 విజయలక్ష్మినివరియించి । వెలయుఁడయ్య
 శౌర్యగుణులార కీర్తివి । స్తారులార.

ధ్రరాష్ట్రసంరక్షణోద్యోగభారము మీరువహింపవలయును.
లందఱు—(ఏకగ్రీవముగా) దేవీ! మాకంఠమున బ్రాణములుం
డఁగా నాంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మి కావంతయు గొఱఁతకలుగను.
మ—
రణరంగంబున నాంధ్రరాజ్యరమణి । రక్షార్థమైనిల్చి మా

రణగావించి విరోధివరమును శీ – ర్షంబుల్ మదంబార దో
రణముంగూర్చి త్వదీయసన్నిధి వీరా – జత్ శౌర్యమేపార న
ర్పణగావించెద; నన్ను బంపుమిఁక వం – బా! సత్కృపంబూనుచున్

నాగ—దేవీ!

ఉ॥ శాతకృపాణపాణినయి – సంగరమందునఁజొచ్చి శాత్రవ
వ్రాతముభీతిఁజెందఁగను – బాహుబలంబున బేర్చియార్చి; దు
ర్నీతిపరుండు దేవగిరి – జేనిశిరంబునుగోసి తెత్తు నీ
చేతనుఁ గందుసంశయము – జెందక పంపుమునన్ను బేర్మినై!

మార—దేవీ! సంగరమునుగూర్చినీవా వంతయునాలోచింపఁబని లేద
ఆమహాదేవరాజ సైన్యమునుక్కడగించి యాంధ్రవీర తేజమునకు
గాంతిఘటించుటకు నన్నుఁబంపుము.

పోల—ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మి నపహరింపఁదలంచివచ్చుచున్న యా
దుర్మతులను శిక్షించుటకు నన్నుఁ బంపుము. నాకంఠమునఁ బ్రా
ముండఁగ నెట్టిబలశాలినైనను విరోధియైనవానిని నేకశిలానగ
మునడుగుఁబెట్టనీయను.

దార—తల్లీ!

ఉ॥ దారపనాయుడుండగను – దల్లిరో సంగరభూమిలోపలన్
వీరునువారు నేల రిపు – వీరులమస్తకముల్ ధరఁద్రెళ్ళ నేయ యా
ధీరుడెచాలునొక్కరుఁడు – తెంపువహించిన రుద్రసైనమున్
ఘోరరణంబులోపల న – కుంఠితశౌర్యముతోడ గెల్చెడిన్.

రుద్ర—వీరులారా! మీరింతమంది వీరులుండఁగా నాకేమిగొఱ
కల్గును?

చారు—(పరుగెత్తుకొనివచ్చి) దేవీ! దేవగిరిరాజు సైన్యముతో
పట్టణంబును ముట్టడించుటకువచ్చుచున్నాఁడు. ఆతఁడుకడుస
పమునందే విడిసియున్నాఁడు.

రుద్రి—శివదేవా! ఇదియేమి? ఇంతకుమున్నొకచారుఁడువచ్చి ఎల్లుండి యాతఁడువచ్చునని వినియుంటినని చెప్పినాఁడే.

వ—దేవీ! ఎప్పుడైననేమి? మనకీయాలోచనయేల? ఆవంతయు లోటులేకుండయుద్ధప్రయత్నములన్నియుఁబూర్తియైనవి. ఆంధ్రయోధులురణరంగమున కుఱుకుటకు తొందరపడుచున్నారు. వైరివీరకంఠనాళవిచ్ఛేదనోద్యోగంబునఁ బ్రవర్తించుటకు ఖడ్గంబు లొఱలనుండి తమంతతామే యీవలకు వచ్చుచున్నవి. ఇంకమనమే విషయమునుగూర్చియుఁ బ్రయత్నింపనవసరము లేదు.

రుద్రి—శివదేవా ! ఆమహాదేవుడే యర్ధరాత్రమున హఠాత్తుగ మన నగరంబుపైఁ బడునో! కావున దుర్గద్వారములను మూయింపుము. నిర్విక్రపరాక్రమవంతులను గొత్తడంబులనుండఁ బంచుము. ప్రాణంబులకు వెనుదీయని వీరులను గోటకొమ్మలఁగాపుబెట్టుము. అతిమెలకువయు, ధైర్యసాహసంబులును గలిగిన జోదులను దుర్గప్రాకారరక్షణంబునకై నియోగింపుము. ఖడ్గహస్తనై వీరనాయక వేషధారిణినై కవచంబుధరించి, నేను స్వయముగా యుద్ధరంగమునఁ బ్రవేశించెదను. ఈఘోరయుద్ధముతో నాంధ్రసామ్రాజ్యము శాశ్వతముగా నిల్చునట్లు స్థాపించుటో లేక యయ్యదినాశనమగుటయో రెంటిలో నదేని జరిగితీరవలయును.

శా॥ లెండీ! మీరలు మిమ్ముసజ్జనులు మేల్మేలంచు శ్లాఘింపఁగా
చండక్రోధముతోడ నిప్పు మనపై జన్దెంచు భూమీశు ను
ద్దండప్రాభవ ధైర్యసాహసములన్ దర్పంబుదూలింపుచున్
నిండంజేయుఁడు మీయశోలతలికన్ నేర్పారభూమీస్థలిన్.

నాగ—దేవీ! ఇంక మేమేగి మాబలంబులను సిద్ధముజేసికొని వైరిరాక కెదురుజూచుచుందుము.

రుద్ర—ఓ! వీరులారా! మీకు నేను జెప్పవలసిన విషయములు లేవు
సమస్తము మీకుఁ దెలియును.

మ॥ మిము దేశీయసహోదరుల్ గనుచు మే కె ల్మేలంచు శ్లాఘింపఁగ
సమరంబందుననిల్చి వేడ్కఁ బ్రతి పక్ష వ్రాతముఁ జించి రా
ష్ట్రముగా పాడి జయధ్వనుల్ జగమునిం కె డంజేసి; యిప్పట్టునఁ
విమలఖ్యాతిరమన్ వరింపఁగ మనో కె వీథిం దలంపూనుడీ.

(వీరులందఱును జయ్! ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు జయ్! అని నిష్క్రమింతురు)

రుద్ర—శివదేవా! ఇఁక నీవుగూడ నరిగి తత్ప్రయత్నమున నుండుము.

శివ—దేవీ! సెలవుదీసికొనెద.

(నిష్క్రమించును.)

రుద్ర—(తనలో) ఈసమయమునఁ గుమారదేవుఁడును, త్రిపురాంత
కుఁడును నిక్కడనున్న చో నెంతయు మేలుగనుండును. కుమారదే
వుఁడు శత్రుజనమధ్యమునుండివచ్చి, త్రిపురాంతకునితోఁ గలిసి,
పాండ్యసైన్యముతోఁ గయ్యమొనర్చుచున్నాఁడని వింటినిగదా. ఇ
క్కడవార్త విన్నంతనే వారు రాకుందురా! కానిమ్ము. అన్నిటి
కిని నాయిష్టదైవమే తోడ్పడుఁగాక.

(నిష్క్రమించును.)

రంగము—[రణభూమి—ప్రవేశము. ఖడ్గహస్తయై వీరనాయక
వేషమున రుద్రమదేవి ప్రవేశము.]

రుద్ర—(తనలో) ఆహా! ఏమి! ఆశ్చర్యము. నేటికి బండ్రెండు దినము
లనుండి మహాదేవరాజేకదీక్షతోఁ బోరుచున్నాఁడే. అధికప్రయా
సముతో దుర్గముచుట్టును గట్టఁబడిన కంపకోటను నిర్మూలము
గావించినాఁడు. ప్రాకారంబులఁ బగులఁగొట్టనారంభించెను. యా
దవసైన్యమునఁ గొందఱు ప్రాకారముచుట్టునగాధమైయున్న యగ
డ్తను బూడ్చివేయ నారంభించిరి. (ఎదుటజూచి) అదిగో! ఆంధ్రి

వీరులుగూడ మొక్కవోని శౌర్యముతో రిపుల నెదిరించుచున్నారు అదుగో! మహాదేవరాజు సైన్యమును బురికొల్పుచున్నాఁడు.

[తెరలో]

మహా॥ సేనానాయకులారా! ప్రాణములకైన నాసపడక యాంధ్ర సైన్యమును నురుమాడుఁడు. కాకతీయాంధ్రలక్ష్మి నేటితోన నస్తమించి తీరవలయును.

ద్రి—(ఆలించి) ఎవ్వరివీమాటలు. సరే! దేవగిరిరాజగు మహాదేవుని వాక్యములు. ఏమి! వీనిగర్వము. (ఎదుటఁజూచి) ఓరీ! మహాదేవా? ఇంతమాత్రముచేత నీవుగర్వింపకుము.

కం॥ కలనుమహోగ్రవృత్తిఁ బరి ౕ ఘంటను ఖడ్గము కేలదాల్చి, దో
ర్బలఘనవిక్రమంబునఁ బ ౕ రాసులగెల్వఁగ రుద్రమాంబయే
నిలఁబడియుండఁగా నిపుడు ౕ నీదగుశౌర్యము సాగునే యికన్
నిలువుమీ పాఱిపోవకను ౕ నీదగుదర్పము దూల్చివైచెదన్.

ల॥ (సేనానాయకుల నుద్దేశించి) ఓ నాగదేవమహారాజాది యాంధ్ర యోధులారా! శత్రువులు దర్పమేర్చి మీఁదమీఁదకు వచ్చుచున్నారని మీరు వెనుదీయవలదు. ఈయాంధ్రరాష్ట్రమును గాపాడుకొనుభారము మీయందునిలిచియున్నది. ఆంధ్రవీరులు దేవగిరి యాదవసైన్యములను నెదిరింపఁజాలకపోయిరని జనులాడుకొనునట్లు సేయకుఁడు. ప్రాణములకాసింపక, శౌర్యమే ప్రధానముగఁ జూచుకొని యాంధ్రసామ్రాజ్యము సంస్థాపించుటో లేక, వీరస్వర్గ సామ్రాజ్యము నేలుటో యీ రెంటిలో నేదేని పొందవలయునని తలంచి రణరంగమున విహరింపుఁడు. మీశౌర్యంబునుగూర్చి దేశీయసోదరులు వీక్షించి, యద్భుతమంది మీజనుల స్వాస్వ్య ప్రభావంబున సిట్టివారైతిరని శ్లాఘింప, రణరంగంబున మెలంగుఁడు. వీరులగుమీరు యుద్ధమేచేయవలయును అందేకీర్తి నార్జింపవలయు

ను. దేశాపకారులును, నధర్మవర్తనులను, దుష్టచరిత్రులను
డించుటకేఁ గఁ వాలము కరమున ధరింపబడినది. యుద్ధభూమి
వీరులకుఁ గ్రీడాప్రదేశము. సంగరమే వీరుల కిహపరలోకము
యందుఁ గీర్తిఁదెచ్చును. రణరంగమే ధర్మసంరక్షణార్థమై వీ
రక్తము స్రవింపజేయు బ్రదేశము వేయేల!

మ॥ అరిరాట్కుంఠవిలుంఠనాచరణ దక్షోద్యత్ఖులా వీరకే
సరులారా యిక ధైర్యముఁ గనుచు మీ స్వాంతంబులందింపు
గరరంగంబునఁ బ్రాణముల్ విడిచి స్వర్గశ్రీని వీక్షించుటో
యరులంగూల్చి యశంబుగాంచుటయో; మీరత్యంతముం జేయు

(ఇంచుక యూరకుండి ఎదుటజూచి) అదిగో! కోటలోనికిఁ బ్రవేశ
నుత్తరద్వారంబు భేదింపఁదలంచి వచ్చిన దేవగిరిసైన్యము వెన
కు మఱలుచున్న దేమి చెపుమా!

[తెఱలో]

ఓరీ! దేవగిరిరాజా!

చం॥ రణమును వీడిపోదురె యశోరాతులు నష్టనిభీతిగాంచి; మా
రణమును జేయు సంగర భరంబును బూనిరి; రుద్రమాంబి
మఱిసినను గాంచి సంతసము మానసమందునఁ బొందునట్లు;
గుణములపోవైన నినుఁ గూల్చెదజూడుము నా ప్రతాపము

ఓరీ! దుర్మతీ! ఆంధ్రరాజ్యశ్రీని నపహరింపఁదలంచి వచ్చితి
కానిమ్ము, ఆంధ్రవీరకుమార శౌర్యానలజ్వాలలకిప్పుడే యా
తి కాఁగలవు? ఏమిరా! రాజాధామా! ప్రత్యుత్తరమీయ
నేనెవ్వఁడినని యోచించుచుంటివా?

మ॥ పరరాణ్మత్తగజేంద్రబృందవర కుంభ భవ్రాతమత్యంత
ధర నుత్తీర్ణమతిఁ విదారణమహోత్సాహక్రియఁ సల్పు

ర్జరతేజోగ్రకృపాణపాణి నరపంకేచాస్యుండితం డెవ్వఁడో
దురభిప్రాయము బాసి నిల్వుమిట నో కే దుర్మార్గ! భంజించెదన్.

రుద్ర—(ఎదుటఁజూచి) ఈవీరుడెవ్వరో! దూరమగుటచే గుర్తింపఁజాలకయున్నాను. ఆతఁడు మహాదేవరాజును నిలువరించి ఘోరముగ రణమొనర్చుచున్నాఁడు. (ఇంచుక యూరకుండి) అడుగో! మహాదేవరాజు కాలికిఁ బుద్ధిచెప్పుచున్నాఁడు. అదిగో! వేఱొకప్రక్కనుండి మఱియొకవీరుఁడువచ్చి యాదవసైన్యము నురుమాడుచున్నాఁడు. మహాదేవరాజు ప్రాణములదక్కించుకొని పలాయితుండైనట్లు తోఁచుచున్నది. సైన్యముగూడ చెదరిపోవుచున్నది. (వినినట్లు నటించి) ఆంధ్రవీరుల సింహనాదములు చెలరేగినవి. అడుగో! మహాదేవరాజును బలాయితునిఁ గావించిన యావీరుఁడిట్లు వచ్చుచున్నాఁడు.

[ఖడ్గధరుఁడై కుమారదేవుఁడు ప్రవేశించును.]

కుమా—(రుద్రమదేవిని జూచి) తల్లీ! చిరకాలమునకు నిన్ను దర్శింపఁ గంటిని. (నమస్కరించును.)

రుద్ర—ఏమీ! కుమారదేవుఁడా! నాయనా! కుమారదేవా! ఎన్నాళ్ళకు నిన్నుఁజూచితిని. నీవెచ్చటనుండి యేతెంచితివి.

కుమా—దేవీ! నేనును త్రిపురాంతకుఁడును, దేవదేవుఁడును, నేఁటి యుదయముననే వచ్చితిమి. రణావని ఘోరముగనుంటచే నిన్ను దర్శింపనైతిని. అడుగో! మహాదేవరాజు పలాయితుఁ డైనాఁడు. యాదవసైన్యమును త్రిపురాంతకుఁడు నేల మట్టముగఁ జేసినాఁడు. ఆంధ్రరాష్ట్రలక్ష్మిని హరింపఁదలంచి తేవచ్చిన యాదేవగిరి రాజును కుఁదగినపరాభవము గావించితిని. పాండ్యరాజు జైనుఁడు, ప్రతాపదేవుఁడు మాచేబంధింపఁబడిరి.

రుద్రి—

సీ॥ నీమూలమునఁ గదా ¦ నిక్క0బుగా నేడు
సంగరాంగణమందు ¦ జయముగంటి
నీమూలమునఁ గదా ¦ నేలతేడగుజట
వర్మబంధింపఁగా ¦ బడియెనిచట
నీమూలమునఁ గదా ¦ నిరుపమబలశాలి
మహాదేవభూపతి ¦ మనకులొంగె
నీమూలమునఁ గదా ¦ నేడాంధ్రశౌర్యంబు
వైరులకును దేట ¦ పడుటకలిగె.

తే॥ గీ॥ నీకతంబునఁ గాదొకో ¦ ప్రాకటముగ
నాంధ్రవిజయ పతాకము ¦ లఖిలదిశల
స్థాపనము సేయగంటి ని ¦ ఘ్నాతలమున
నరిధరాధీశుల గుండియ ¦ లవియునట్లు॥

కుమా—దేవీ! ఇందునన్ను విశేషముగ శ్లాఘింప నవసరములేదు
నేను పాండ్యరాజువద్దనుండి, యీవలఁ బడుటకును, భాండ్యరా
మునకుఁ జిక్కుటకును దేవదేవుఁడే కారణుఁడు. త్రిపురాంతకుఁడా
యేని శ్రమఁజెందినాఁడు. నాశ్రమ యణుమాత్రము.

రుద్రి—వత్సా! ఆదేవదేవుడెవరు? అకారణముగ మనయందిట్టి
వాత్సల్యమునుబూని సాహసకార్యము లొనర్చినాఁడు.

కుమా—దేవీ! ఆదేవదేవుఁడు పురుష వేషముధరించిన మనయేకవీరయే

రుద్రి—ఏమేమీ! మన యేకవీరయేనా! ఇప్పుడెచ్చట నున్నది

కుమార—దేవదేవాకృతితో మహేశ్వరియొద్ద.

రుద్రి—మహేశ్వరి యెవరు?

కుమా—పాండ్యరాజతనూజ. ఏకవీరను నామె వలచివచ్చినది?

ద్రి—కుమారదేవా! నీమాట విచిత్రముగనున్నది. వారినందఱను జూచుటకు నాచిత్తము దత్తరమందుచున్నది. వారింజూడవలయును రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు)

ంగము:—(రుద్రమదేవి సభామందిరము. ప్రవేశము:-రుద్రమదేవి ఏకవీర, మహేశ్వరి, కుమారదేవుఁడు, త్రిపురాంతకుఁడు)

ద్రి—కుమారదేవా! మనపై నకారణముగ నెత్తివచ్చిన యీదేవగిరి రాజును మహాదేవరాజు తానొనర్చిన మహాపరాధమునకై మనకు కోటిరూప్యముల నొసంగుదుననియు, నికపై నెన్నఁడును మీపైకి రాననియు వర్తమానము బంపినాఁడు. మంత్రియగు శివదేవుడందుల నా యనుమతిపై నంగీకరించి యీధనమును స్వీకరించెను.

మా—దేవగిరిప్రభువునకుఁదగిన బుద్ధివచ్చినది.

దా్రి—మీచే బంధింపఁబడిన ప్రతాపదేవునకును, జైనాచార్యునకును, నాజన్మకారాగారవాసమేర్పరచితిని పాండ్యరాజు మనకిప్పట్టున గౌరవార్హుఁడు. (మహేశ్వరినిఁజూచి) అమ్మాయీ! మహేశ్వరీ! మనోహరరక్షణార్థమై మాయేకవీరనీయెడలఁ జేసిన మహాపరాధమును క్షమింపవలయును. నీవువలచిన దేవదేవుడేకవీరయయ్యెను ఇంక నీపాలిట దేవదేవుడీ త్రిపురాంతకుఁడే. (ఏకవీరనుజూచి)

తే॥ గీ॥ తొలుతనుండియు నెవ్వాని ♦ వలచినావొ
యెవని సంరక్షణార్థమై ♦ యిట్లుపురుష
వేషమూనినావో యట్టి ♦ వీరపురుషు
డగు కుమారదేవుండు నీ ♦ కగునుభర్త॥

త్రిపురాంతకునిఁజూచి) త్రిపురాంతకా నీవు నాయందుఁజూపినభక్తి

విశ్వాసములకెంతయు సంతసించితిని. మహేశ్వరుని వివాహమా
సుఖముగా నీవునాయొద్ద నేయుండుము. పాండ్యభూపతికి రాజమర్యా
దలనన్నియుజరుపుచు వేఱొకమందిరంబున విడియింపుము. మహే
శ్వరీ వివాహమునుగూర్చి యాతనికెఱుంగఁజేసి, తగినశుభలగ్న
మున ఏకవీరాకుమారదేవులకును, మహేశ్వరీ త్రిపురాంతకులకును
వివాహములు జరిపెదఁగాక. (త్రిపురాంతకునిఁజూచి) త్రిపురా
తకా! ఆంధ్రసామ్రాజ్యస్థాపనము సేయగలిగితిమి. మీామీ
మనంబులనున్న కోర్కెలు ఘటిల్లినవి. ఇంక నేమికావలయు.

త్రిపు—అమ్మా! ఇఁకఁ గావలసినదేమున్నది? అయిన నిట్లగుఁగాక

మంగళంమహా(శ్రీ)

భూతలమునఁ బ్రజలు భూరిసుఖముల్ గనుచు ॥ బుణ్యమతులై
పొలుచుగాత

నీతముగ వర్షములు నేలఁబడఁగా నెపుడు ॥ నిండుఫలమియుత
పొలంబుల్

నేతయుసుధర్మగతినిఁ మెలగుచీపుడమినిఁ ॥ సతమునేలుతనుర క్తిఁ
ఖ్యాతిగను రాజునెడగాంచుత జనంబులతి ॥ గౌరవముభ క్తి
ననిశంబుఁ

[తెఱవాలును] (అందఱును నిష్క్రమింతురు

ఇది షష్ఠాంకము

సర్వము సంపూర్ణము.